

ÇOMAK, SOPA, SAP, ÇITA, ÇİTA, ÇUBUK, ÇIRPI, ÇÖP, DEĞNEK, TEL, FİDAN Sözcüklerinin Kökeni Hakkında Çıkarımlar ve Dil Biliminin Bazı Uygulamaları Hakkında Görüşlerim

Açıklama:

Başlıkta gösterilen kelimeler hakkında aşağıda yazdıklarım kendi çalışmalarım neticesi yapmış olduğum çıkarımların yanı sıra alıntılar da içermektedir. Yapılan alıntıların kaynakları da burada gösterilmiştir. Bu çalışma başlıkta gösterilmiş olan sözlerin kökeni hakkında en doğru okumanın bizim tarafımızdan yapıldığı anlamında değildir, ancak alternatif bir okuma teklifidir. Bu okuma tekliflerimiz belki dil-bilimi ile meslek olarak meşgul olan arkadaşlarımıza belli açılardan farklı fikirler verebilir. Bu arkadaşlarımızın yazdıklarımızın hepsi ile olmasa da bir kısmı ile hemfikir olabileceklerini ümit ederim.

ÇOMAK:

‘ÇOMAK’ ve ‘ÇUBUK’ sözcüklerinin geçmiş ortak kökten ayrılmış sözcükler olduğunu peşinen söylememde yarar vardır. Muhtemelen bu söylemi bazı dil bilimi adamları kabul etmeyecektir ve bu sözcükleri farklı kökten gelen sözcükler olarak niteleyeceklerdir. Ancak bu yazımızda bu düşüncenin yanlış olabileceğini farklı örnekler üzerinden ifade edeceğim ve her iki sözcüğün geçmiş ortak kökünü Sümer dilinde göstereceğim. Fakat bundan önce her zaman yaptığım gibi bu sözcükleri farklı şekillerde bölerek bağırsaklarına kadar incelemekte fayda gördüğümü söylemeliyim. Elbette bunu yaparken ortaya koyacağım her örneğin 1/1 tarihinde gerçekleşmiş olduğunu ileri sürmüyorum, sadece konuyu farklı yönleri ile ve farklı bir bakış açısı ile incelemek istediğimden bunu kendime göre yapacağım.

Şimdi tamamen farklı bir sözcükten bu konuya girerek dilde anlamlar ve sözcükler üzerinden ‘çubuk’ ve ‘çomak’ sözcüğüne tekrar döneceğim.

Bazı dil bilimciler ısrarla ve yeterince incelemeden Türk dili kökenli olan pek çok sözcüğü Arapça, Farsça veya başka dillere bağlama eğilimlerini verdikleri eserlerde sıklıkla gösteriyorlar. Aşık Paşa, Garib-namesinde 1330 yılı veya öncesinde geçen "cübbem içre yok-durur haşdan ayrık nesne" dizesinde geçen 'cübbe' sözcüğü köken olarak Arapça "külahlı entari" 'cbb' kökünden (cubbat) sözcüğünden geliyor diyen dil bilimciler vardır¹.

Bunlara göre bu sözcük Süryani/Arami dilinde aynı anlama gelen 'gəbāy' veya 'kəbāy' sözcüğü ile eş kökenlidir. Ancak bir entariyi eskiden külah biçimine getirmek için entari içerisine ona form verecek veya giysiye sertlik veya dik kenar yapı kazandıracak bir kıyafet unsuru eklemek gerekmiştir diye düşünebiliriz. Bu arada Süryani/Arami dilinde 'gəbāy' veya 'kəbāy' biçiminde geçtiği söylenen sözcük, bildiğiniz 'kaban' sözcüğüdür ve bu sözcüğün kökü 'kafa' sözcüğünün ve 'kap' sözcüğünün de kökteşi olan Türkçe kökenli bir geçmiş sözcüğe dayanmaktadır.

¹ [Cübbe sözcüğünün sözde kökenin, görmek için bakınız;
S.NişanyanSözlük<<https://www.nisanyansozluk.com/?k=c%3%BCbbe>>]

'Kaban' sözcüğüne de dil bilimciler yabancı bir sözcük deseler de bu tamamen mesnetsiz bir uydurmadır ve bu sözcüğün kökeni hakkında daha önce bir yazımızı paylaşmıştım ve burada ayrıca detaya girerek başlıktaki esas konudan çok fazla uzaklaşmak istememekteyim. 'Kafa', 'kap', 'kaban' sözcükleri ile Türk dilindeki 'kabar-mak' sözcüğü de kökteştir ve dil bilimi bunu da yazmaz. 'Kabar' sözcüğü Uygurca Budist metinlerde 1000 yılından önce 'kabarü' biçiminde yazılı olarak da geçmektedir.

‘ÇUBUK’ ve ‘ÇOMAK’ sözcükleri arasındaki bağlantıya dönmek üzere kıyafet adlarından bazı örnekler vermeye devam edelim.

Uygur ağızlarında, şubu/cuba sözcüğünü Azeri ağızlarında 'şuba' biçiminde görüyoruz. Azeri ağızlarında ‘şuba’ biçiminde geçen sözcük "kürk manto" anlamına gelmektedir ve bu sözcüğün Rus dilinde de kullanımı vardır. Ruslarda bu sözcüğün daha çok 'kürk-palto' veya 'kürk' anlamında kullanımı görebiliriz. ‘Şuba’ sözcüğünü biraz değişmiş olarak Özbek-Türk dilinde “cüppe” biçiminde görüyoruz. Türk dilinin bazı ağızlarında bu sözcük 'çuba', 'çuxa', 'çoxa', 'yuba', 'juba', 'zuba' ve/veya 'çupak' seslendiriliş biçimleri ile “elbisenin üst kısmı, sütyen” anlamında da kullanılmaktadır. Karaçay-Balkar ağızlarında bu sözcükleri farklı biçimlerde görmekteyiz, fakat Karaçay-Balkar Türkleri bu sözcüğü “deri korse, **tahta çubuklu korse**” anlamında kullanırlar. Yani bugün 'cübbe' olarak seslendirdiğimiz sözcüğün Türk dilinin farklı ağızlarında farklı seslendiriliş biçimleri 'palto', 'cüppe', 'elbisenin üst kısmı', 'süt+yen', 'deri korse', 'korse', 'tahta çubuklu korse' gibi anlamlarda kullanılmışlardır².

Fakat bütün bu kıyafetlerin ortak geçmiş özellikleri vardır. Geçmişte bunların imalatında giysinin kırışık veya yumuşak formda görünür değil ancak düzgün veya belli bir kalıp içinde ya da kenarlı-biçim alarak diri durması için onun kenarlarına / köşelerine fitil veya astar benzeri kumaş parçalarının iç kısımdan dikiliyor/ekleniyor olması durumu vardır. Bu formu veya yapıyı kıyafetlerde elde etmek için bunların arasına ‘**ince dal**’ veya ‘**çubuk**’ parçalarının geçirilmiş olması durumu söz konusuydu.

Böylece giyilen kıyafet giyenin üzerinde kırışık değil ama gergin ve düzgün durmaktaydı veya vücudun belli bir yerine gelen çubuksu yapıların kıyafete eklenmesi ile vücudun o bölümüne belli bir şekil verilebiliyor veya o kısım belli bir kalıp veya form içerisinde tutula biliyordu. Dal, yaprak, kök, lif gibi bitkisel unsurların çok eski zamanlardan beri çeşitli kıyafetlerin yapımında kullanıldıkları bilinmektedir. Genellikle gelin ve damat kıyafetleri veya folklorik yöresel giysilerde bunların kullanılmış olduğu düşünülebilir. Eski zaman kıyafetleri hakkında bilgiye sahip konu uzmanları muhtemelen bu konularda daha detaylı bilgi verebilirler. Burada ayrı ayrı çok sayıda örneklerle değinecek değilim fakat tarih boyu ve özellikle eski zamanlarda üretilmiş kıyafetlerde bitki unsurlarının kullanılmış olduğuna dair pek çok kaynak mevcuttur.

Kıyafetlerde ince dal, kalın bitkisel lifler veya ince **çubuksu** parçalarının kullanılmış olması, bu kıyafetlerin tarihte üretilmiş olan ilkinin adını ‘**çub-**’ / ‘**şub-**’kökünden sözcükten almasını

² ["Karluq Qrupu Türk Dillərinin Leksikası", Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyası, İ. Nəsimi Adına Dilçilik İnstitutu, Bakı - 2008, Türk Dilləri Şöbəsi, Yazarlar: Şəkər Orucova, Elnarə Əliyeva (Ələkbərova)
<http://artkaspi.az/file/pic/xeber/2017-01/1485776337_turk_dillerinin_tarixi-muqayiseli_leksikologiyasi_meseleleri_ii_cild_karluq_qrupu_turk_dillerinin_leksikasi-1.pdf>]

sağlamış olmalı. Muhtemelen tarihte bir dönem belli bir toplumda 'kalınca bitkisel lifler' de 'çub' veya 'şub' ya da 'çubuk' veya 'çubuk' türevi seslendirilen sözcük ile adlandırılmış olabilir.

Bu sebeple bugün kullandığımız şekli ile bildiğin 'ince dal parçası' anlamındaki 'çubuk'/'şubuk'/'şupuk' (ya da benzer biçim söyleniş türleri olan) sözcüğü bu sözcüklerin ve/veya 'cübbe' seslendirilen sözcüğün de kökteşidir. Burada 'çubuk' sözcüğünün 'çub-' kökünün 'cübbe' sözcüğünün 'cüb-' kökü ile geçmiş ortak kökten ayrılmış olabileceğini söylüyorum.

Gagauz-Türk dilinde bu sözcük 'çupak' biçiminde geçer ve 'göğsü sıkı fistanın üst kısmı' anlamındadır ve bu anlamından bu sözcük daha sonraki bir dönemde 'sütyen' anlamında kullanılmıştır. Buna göre geçmişte kıyafetlerin bazılarında göğüs kısmını bir kafescik içerisinde tutabilmek için giysinin bu kısmına çubuk / ince-dal veya kalın-lifli form veren doğal/bitkisel fitil veya kenarlık destekleri yapıldığını dilde yer etmiş burada örneğini verdiğim kıyafet adlandırmalarına dayanılarak söylemek mümkündür. Muhtemelen eski kıyafetler konusunda uzman olanlar bu konuda daha çok bilgi vereceklerdir. Karaçay-Balkar Türk ağızlarında ve Gagavuz-Türk dilinde 'çupa' sözcüğünü aynı anlamda olmakla görebiliriz.

Sözcük Altay Türkçesinde 'çuba' biçiminde "genişletilmiş üst geyim" anlamındadır ve muhtemelen çok eski zamanlarda belli giysileri belli yerinden dışa doğru genişletmek veya gergin formda tutmak ve/veya ona form kazandırmak için yine kıyafetin kenarına eklenen çubukların veya ince çubuksu liflerin (kalın liflerin) kullanılması söz konusudur. Ancak uzunca bir süredir ve modern zamanda genellikle kıyafetlerde çubuk veya ince dal parçaları kullanılmadığını biliyoruz. Üstelik arkeolojik kazılarda binlerce yıllık kıyafetlerde ince dal parçalarını veya kalın-lifleri bulamıyor olmamızın sebebi bu tip organik ürünlerin zamanla kömürleşerek veya tozlaşarak yok olmasından kaynaklıdır diye düşünebiliriz.

Karaçay Balkarlar 'çuba' sözcüğünü "korset" anlamında da kullandılar çünkü muhtemelen en eski korselerin mukavemetini arttırmak için yine ince dal parçalarından veya kalın (dalsı) liflerden faydalanılmış olmalıdırlar. Bu sözcüğü Kırgız ağızlarında 'çuba' / 'juba' biçiminde görüyoruz ve Kırgızlar erkekler için yapılan bir tür kıyafet için bu adı kullanmaktaydılar. Uygur ağızlarında aynı sözcüğü 'cuba' Nogay ağızlarında 'şıba', Tıva-Türk ağızlarında 'şıva' biçiminde görüyoruz. Bunların tamamı Gagauz dilinde olan 'cupak' sözcüğü türevi sözcüklerdir ve Arap diline bu sözcüğün 'cübbe' ve Rus diline 'şuba' şeklinde girdiğini görüyoruz. Bu sözcükler bugün farklı kültürlerde farklı giysilerin adı olarak karşımıza çıkıyor olsa da uzak geçmişte (belki on binlerce yıl önce) büyük bir olasılıkla bu sözcüğün en temel (ilk-seslendiriliş) biçimi muhtemelen 'barınakların dışının kaplandığı örgü' malzemeyi adlandırmak için kullanılmış olmalıdır. Yani, insan giyimi olmadan önce barınakların dışına kaplama veya kılıf olarak kullanılarak iç alanı sıcak, serin veya korunaklı (dış şartlardan korunaklı) tutmak için kullanılmış olmalıdır. Bu maksatla bitki lifleri, ince-dallar, hasır parçaları gibi doğal malzemeden örgü şeklinde yapılan şilte veya kaba bir halı tarzı yüzey oluşturarak bunun 'yurt' veya benzeri barınakların dış yüzeyinin kaplamasında kullanılmış olması ihtimali oldukça yüksektir. Aynı şekilde yapılmış şiltelerin dış kısmına bir ekleme-bağlama şeklinde gerdiren hayvan derileri ve/veya kürkleri muhtemelen yağmur yağdığında barınağın iç kısmına su girmesini engellemiş olmalıdır. Yani hasır veya ince dal ya da lifler ile örülen şiltelerin dışına gerilen deri ve kürklerden oluşan bir

çeşit 'barınak kaplama malzemesi' daha sonra insanları dış şartlardan koruma amaçlı kullanılmış olan bazı kıyafetlere de ad verilirken esinlenilmiş eski dönem ürünleridir diyebiliriz. Dolayısıyla bu ürünlerin farklı biçimlerde imalatı ve kullanımı söz konusu olsa da sonuçta ortaya çıkan ürünün adlandırılmasında geçmişte yapılan ilk örgü şiltelerin yapısı veya tarzından dolayı benzeri yapıya sahip kıyafetlerin benzeri adlar ile tanımlanması söz konusu olmuştur diyebiliriz.

Elbette insanoğlu doğanın ona verdiği çeşitli ürünleri kullanırken bu ürünlerin çeşitliliğine uygunlaşan biçimde dilde yeni sözcükler türetmiştir. Üstelik bitkilerin veya ağaçların bugün '**çubuk**' ve '**çomak**' olarak andığımız kısımları dışında, 'kamış', 'kabuk' ve veya 'uzun-lifli veya sarmaşık dal' kısımlarının da geçmişte '**çubuk**' / '**çub**' / '**şub**' şeklinde anılmış olması olasılığı oldukça yüksektir. Doğada bulunan muhtelif boyutlardaki dal veya ağaç parçalarının veya bitkisel liflerin muhtelif şekillerde kullanılmasından dolayı üretilen yeni aletleri veya eşyaları ya da kıyafetleri tanımlamak için muhtelif isimler ortak kökten türetilmiş olmalıdır. Böylece dilde ayrışan adılların farklı boyutlardaki dal ya da bitki parçalarının adı olarak geçmiş ortak kökten ayrışarak çeşitli türemeleri ile sözcüklerde ayrı ayrı yaşamaya devam ettiği söylenebilir. Bu sebeple '**çubuk**' ve '**çomak**' sözcüğü geçmiş ortak kökten ayrışmış olmalıdır. Bu yazımızın devamında bu sözcüklerin Sümer dilinde çok çok yakın ses değeri ile görülen kökteşi olan '**şub**' sözcüğüne de işaret edeceğiz.

'**Çomak**' sözcüğünün Türk dilinin farklı lehçe veya ağızlarında '**çumak**', '**çubak**', '**çupuk**', '**çupak**', '**çıpık**', '**çüpek**', '**çöpek**' gibi farklı seslendirilişleri olduğunu biliyoruz. Öyle ki bazı durumlarda Türk dili içerisinde bu seslendirilişleri kişi adı veya soyadı olarak da görmek mümkündür. Tarihte de bunlardan bazılarının ad olarak kullanıldığını biliyoruz. Mesela '**çumak**' veya '**çubak**' seslendirilen kişi adını Kırgız tarihinde de görebilirsiniz³. Türk dilinde sözcüklerin farklı lehçe veya ağızlarda söyleniş biçimleri arasında **Ç > Ş**, **U > I**, **O > U**, **B > M**, **B > P** ses değişimleri olduğu da zaten bilinmektedir. Böylece '**çomak**', '**çumak**', '**çubak**', '**çubuk**', '**çupuk**', '**şubak**', '**şubuk**'/'**şub+ek**' gibi ses değeri dönüşümleri farklı zamanlarda ve coğrafyalarda yaşanmıştır diyebiliriz. Mesela Pomak ağızlarında '**çomak**' yerine (çomak anlamında) '**çumak**' sözcüğünün seslendirildiğini biliyoruz⁴.

Şimdi konumuza geri dönelim ve '**çomak**' ve '**çubuk**' sözcüklerinin arasındaki bağlantıyı ve bunların geçmiş ortak köklerini ve dildeki türemelerini farklı açılardan da inceleyelim.

'**ÇOMAK**' sözcüğü hakkında muhtelif kaynaklarda neler yazıldığına bakarsak şunları görürüz; Moğolca çokmak (çekiç, tokmak) < çoki- (çakmak, vurmak, darbe indirmek). Kelime Kökeni Eski-Türkçe (8 ila 11. yy Orta Asya Yazı Türkçesi - çomak/çokmak. Çomak "asa, gürz, özellikle savaşta düşmana vurup atından devirmek için kullanılan kalın ve uzun sopa" [Divan-i Lugat-it Türk (1070). Çomak / çomuk / çokmar (aynı anlamda) [Ebu Hayyan, Kitabü-l İdrak (1312)]. Çomak / çokmar / çomar (aynı anlamda)⁵ geçmektedir.

³ ["Türkistan Halklarının Tarihi" Yazar: Vasiliy Vladimiroviç Barthold, Çeviren: Doç. Dr. Gülnisa Aynakulova, Astana Yayınları, 1.Baskı, Sayfa 79 <ISBN 978-605-9623-45-2>]

⁴ [Kaynak: Pomakajans.com tarafından yayınlanan Pomakça Sözlük <<https://pomakcasozluk.wordpress.com/pomakca-turkce/>>]

⁵ [Çomak Sözü hakkında bakılan kaynak: TDK, Tarama Sözlüğü (1400 yılından önce)], ve [<etimolojiturkce.com>]

“ÇOMAK” sözcüğü, Moğolca “çekiş” ve “tokmak” anlamında kullanılmış olabilir ancak kelimenin asıl anlamı “çekiş-sapı”, “tokmak-sapı” olmalıdır.

Burada ilk bakışta sözcük kökü ‘ço-’ ve sözcük eki ‘-mak’ eki gibi görünüyor. Sözcük kökü ilk anda yansıma bir sestən doğmuş izlenimi vermektedir. Ayrıca ilk bakışta sanki “-mak” sözcük-eki “yapmak” anlamındadır (çoki+yapmak/çak+yapmak (çakmak) gibi) denilebilir. Bu sözcüğü bu şekilde bölmek kelimenin elbette anlamını değiştirmeyecektir. Ancak ilk bakışta algıladığımız sözcük yapısını farklı açılardan da incelemek gerekir diye düşünebiliriz, çünkü çoğu zaman ilk algı doğru çıkarım yapmamızı engelliyor olabilir.

Bir bakıma, kelimelerin kök ve eklerini farklı ses bölgeleri ile incelemek, bu sözcüğün geçmiş anlamı ve kökeni açısından üzerinde düşünmemizi gerektirecek farklı bir sonuç almamızı da sağlayabilir. Bazı sözcükleri farklı bölgeler ile okumak sonucu değiştirmeyebilir fakat böyle bir durumda bir anlamda alınan sonucu farklı yollardan sağlamış oluruz.

Bugün kelime ekleri olarak kullandığımız seslerin dilde doğdukları ilk anda ve yıllarda birer ayrı sözcük olarak doğduğunu düşünmekteyim. Dolayısı ile bazı sözcüklerin diğer sözcüklerin sonuna sıklıkla eklenir olması neticesi zaman içerisinde bunlar kısalarak ek halini almış olmalı.

Yani bu sözcükleri ilk olarak kullanan atalarımız doğrudan doğruya sözcük ekleri üretmemişlerdi fakat dillerinde olan bazı sözcükler kısalarak fonksiyon ekleyici özellik kazanmış olmalıdır.

İşte tam da bu sebeple bugün kullandığımız hangi sözcük ekinin geçmişte hangi bağımsız sözcüğün kısalması ile doğmuş olabileceği konusunu sürekli olarak düşünmüşümdür. Böyle bir düşünce zinciri kurabilmek için, eklemli dilin sözcüklerine PIE ortak kökten denilen dillerin sözcükleri gibi bakmamamız gerekir. Bu sebeple sözcüklerimizi bileşenlerine ayırarak incelemeliyiz. Bu sebeple mesela “-mek/-mak” ekinin de bugün yüklendiği fonksiyon veya görev dışında, geçmişte hangi ses değeri ile seslendirilmiş, hangi anlamlara gelen bir sözcükten kısalmış olduğu konusunu da düşünmek sözcükleri incelememize yardımcı olabilir. Elbette bu yöndeki önerilerin çok sayıda sözcük için doğru şekilde çalıştığını da göstermek gerekmektedir.

Sözcüklere bugün eklediğimiz fonksiyon veren sesleri bu sebeple farklı açılardan da incelemekte fayda olduğunu düşünmekteyim. Dil bilimi adına geliştirilmiş olan yaygın ve alışıldık düşünce tarzının ve ses-anlam kalıplarının kendisi birçok durumda sözcüklerin köklerini algılamamızı engeller niteliğe bürünmüş olabilir ve biz bunun farkında olmayabiliriz. Bu sebeple, hem mevcut sözcüklere hem de sözcük eklerine alışılmış dışında yaklaşımlar ile bakmak gerekir. Sonuçta farklı düşünmek veya alışıldık yöntemler dışında sözcükleri bölmeye ve incelemeye kalkmak doğru yolu daha iyi görmemizi veya bilindik yöntemin pekiştirilmesini sağlayabilir.

“Çakmak/çak-mak” kelimesinde, “çok- (çak)” fiili, bu sözcüğün köküdür. Bu sözcüğü alışılmış dışında farklı bir yaklaşım ile bileşenlerine bölmek gerekir ise “**çok-im-ək**” veya “**çak-im-ək**” olarak ayırmak matematiksel bir yaklaşım olarak aynı sonuca ulaşmamızı sağlayacak bir sağlama formülü olarak da düşünülebilir.

Belli eski lehçelerde görülmekle birlikte, sesli uyumuna göre, -ım/-im/-um/-üm/-vm- olarak seslendirilmiş olduğunu varsaydığımız bu sözcük ekinin birleştiği kök fiil ise bu fiile yüklenmiş işi

yapan "araç" adları üretmiş olan ek olarak çalışmıştır denilebilir. Ayrıca kök sözcüğün fiil olmadığı hallerde bu ekin o kökü fiil haline getirmiş olması da söz konusu olabilir. Mesela eklendiği kök bir isim ise, bu sefer isimden fiil yapan kök olarak da çalışabilir diyebiliriz. Bu ekin eklendiği isim insan veya hayvan adı, sıfatı ya-da şahıs işaret eden veya karşılıklı ve/veya köken olarak bağlantı ifade eden (veya bildiren) kök ise, bu durumda ona "aidiyet", "soy birliği", anlamı-da katabilen ek olarak çalışmaktadır. Bileşik kelimeler oluşturulduğunda bu kelimeler seslendirilirken "-im-" eki önündeki "-i" sesi bir-çok ağızda düşürülerek söylenir. Kelimenin en sonundaki bileşen olan "-ək/-ek" sözü aslında Sümer-Öncesi Ön Türk dillerinde muhtemelen bir kelime eki de değildi fakat tek başına bir kök kelimeydi.

Demeli, "ek", sözcüğü "eki, eklem, eklemek", vb anlamındaki başka bir kök sözcüktü. Böylece Moğolcada "çekiç" anlamındaki kelimenin Eski-Türkçede "**çok-im-ək**" (çakmaya yarayan ek) okunuşunu aynı sıra ile çevirirsek, bir anlamda "ÇAK-ALET-EKİ" (çakmaya yarayan aletin eki (sapı)) yani "çekicin sapı" olarak anlamlandırabiliriz. Bu ve bu gün "çomak" olarak andığımız sözcük gerçekten-de aynı kökten dönüşmüştür diye düşünebiliriz. Bu okuma doğru ise kelimeyi "çomak" veya "çakım+ek" olarak adlandırsam her iki durumda anlam "çakım (çakmak) için +ek" olarak anlaşılabilir. Ancak elbette adına "çomak" denilen tahta parçası tarih boyu farklı amaçlar ile kullanılmıştır.

Bununla-birlikte, "-ım/-im/-um/-üm/-vm-" ekleri farklı dönemlerde farklı lehçe veya ağızlarda farklı anlamlar da almışlardır.

Gerard Clauson Eski-Türk ve Mongol kelime eklerini de incelediği çalışmasında⁶;

"-Vm" eki için; "function uncertain; e.g. eder "saddle" > edrim "saddle-pad"; rere and unproductive, but still common as deverbal and possessive suffix" yazmıştır.

Yani, Clauson tarafından bu ekin iyelik/sahiplik bildiren ve fiilden sıfat veya isim yapan fonksiyonu ifade edilmiştir. Dil bilimcileri genellikle "-ım/-im/-um/-üm-" seslerini "-vm-" sesinden ayrı incelerler. Bu sesin ağızlarda "-vım/-vim/-vum/-vüm-" seslendirilmiş olduğunu genelde pek düşünmez veya bu konuya pek girmezler. Aslında bu sözler eke dönüştükleri ilk dönemde bile söze yükledikleri bir görev, yapı veya fonksiyon ya da özellik vardı ve bu seslerde anlama katkı yapan veya anlamı belirleyen unsur sözlerin içindeki sesliler (*sesli-harfler*) değil ama tamamen sessizlerdi diyebilirim.

Batı dil bilimi bu tür fiilden türemiş isim veya sıfatlardan olan kelimelerin birçoğu için İngiliz ve Fransız (ya da PIE) kökenli diye düşünüyor olabilir ancak bu yapı Ön-Türk dilinde yaygındır. Batı dillerinde bu tip yapıların kökeni konusunda kafa karışıklığı vardır. Eğer konu aldığımız bu kelimeyi bu şekilde okursak yine "çak-ın+sapı" (çak-ın -*sahip olduğu*- ek) olarak açıklaya-biliriz. Burada dikkat çekmek istediğim konu kelime kökünün "ça-" veya "çak-" olması fark-etmeksizin bu ses çakma işlemi sırasında çıkan yansıma bir ses gibi işitilmektedir.

⁶ [G. Clauson, Studied in Turkic and Mongolic Linguistics, page 145 to 159 /section about; nominal & deverbal suffixes]

Zaten bu sözcük için hangi açıklamayı yaparsak yapalım kelimenin kökü çakma-işi anlatan bu yansıma sestemden olma fiildir. Türkçe gibi bir eklemeli dilde herhangi bir sözcüğün eki eklendiği sözcüğün kökteki anlamını değiştiremez.

Clauson aynı kaynakta “-çak” / “-çek” eki için (sayfa 153) --“function uncertain; e.g. *urun-* (to put down) > *urunçak* (pledge, guarantee); attached only to reflexive verbs; rere and unproductive; also a denominal suffix.” açıklaması yapmıştır.

Burada kelime kökünü “ça-ık” olarak incelesek şu öngörüler de ileri sürmek mümkündür. “Ça”- ve “çak” Ön-Türkçede “çakma işi” eylemini anlatmıştır. Bu ses muhtemelen “yıldırım düşmesi sonucu çıkan sesin ağızlarda tekrarı” (yansıması) neticesi yıldırım olayı gözlemlenmesi sırasında atalarımızın aklında kalan olayların veya izlenimlerin içinde farklı eylem ve isimlerin tanımlandığı anlam çeşitliliğini daha yansıma ses olarak kullanılmaya başladığı ilk zaman almış olmalıdır. Bu sebep ile “ça-” ve “çak” ses kökü daha doğduğu anda dahi farklı anlamları ifade etmek için kullanılmış olmalıdır. Bu ilk anlam içeriği içinde hem fiiller/eylemler, hem de isimler ve herhangi bir dildeki bütün bir cümle yapısının terkiibindeki bütün dilsel unsurları barındırmaktaydı. (Bunun nasıl olduğunu muhtelif yazılarımızda ‘ÇAK’ sözcüğü üzerinden farklı örnekleri ile açıklamış olduğumdan burada tekrar detaya girmeyeceğim.)

Orhun Yazıtlarında “kuyu” anlamına gelen “çat” sözcüğü vardır. Aynı sözcük Kaşgarlı’nın Divan’ında da görülebilir. Bunun sebebi eski su kuyularının açılması sırasında etraftan göçe bilecek toprağın engellenmesi maksadı ile kuyuların iç duvarına yukarıdan aşağı doğru birer köşeden birbirine “çat-ılarak” birleştirilmiş ve kuyunun iç yüzeyini komple kaplayan tahta yapının “çatılarak” yapılması eyleminden yaklaşımla isim türetilmiş olmasından kaynaklıdır⁷.

“ÇOMAK” sözcüğünün sonundaki “-k” / “-ık”-sesi genellikle ayrıca incelenmez. Bunun yerine sondaki “-ak” eki açıklanır. Kelimelerin kökenleri konularında çalışıyorsanız incelediğiniz sözcükleri her bileşeni ile ve geçmişte seslendirilmiş olabileceği olasılıkları da dikkate alarak incelemekte fayda vardır.

Bazen hecelere ayırarak sözcükleri incelemek tam olarak işe yaramaz çünkü o sözcüğün geçmiş evrimi sırasında kısaltmalar veya ses düşmeleri sebebi ile düşmüş olan veya kaybolmuş olan sesleri her zaman öngöremeyiz ve bu durumun kendisi de bazı sözcükleri incelerken yanlış çıkarımlar yapmamızı sağlayabilir.

Sümer Öncesi Ön Türkçe kökenli dillerin tamamında sondaki veya bazen de sözün en başındaki “k” sesi kendisi ayrıca bir kök-sözcük olmuş olmalıdır. Bu dönemde bu kök-sözün anlam içeriği dahilinde; ‘temas’, ‘iki şeyin birbirine dokunması’, ‘iki veya daha çok sayıda şeylerin yan- yana gelmesi / iç-içe geçmesi’, ‘birleşme’, ‘eklenme’, ‘temas etme’, ‘birbirinin üzerinde bulunma’, ‘birbiri ile yan yana ve bir yüzeyden veya tek noktadan birbirine dokunur şekilde bulunma’, ‘birbirine tutunarak sıkışma/eklenme’, ve bunun gibi ‘ikili-yapı’ ve ‘birliktelik’ ifadeleri gibi

⁷ [Orhun Yazıtları ve Kaşgarlı’nın Divan’ında geçen çat (kuyu) örneğini Prof. Dr. Veciye Hatiboğlu’nun “Türkçedeki Eklerin Kökeni” isimli makalesinde görebilirsiniz. Ancak bu kaynak makale esasen eski kelimelerin nasıl bu gün kelime eki halini aldığını anlatan ve oldukça çarpıcı örnekler içeren bir makaledir. Ekler ve eski kelimeler arasındaki ilişkiyi görmek isteyenlere bu makaleyi okumalarını da tavsiye ederim.]

anlamları vardı. Bu çıkarımı, birbirinden farklı sözcüklerin bileşenlerine ayrılıp incelenmesi neticesi, bunların ifade ettiği anlamları dikkate alarak yapabiliyoruz. Ve burada saydığımız ortak özellikleri de bunların türemesi olan sözcüklerin anlam içeriğinde görebiliyoruz.

Demeli bu kökü bu şekilde anlamlandırıp okursak; Sözcüğü, "çakma işini yapan kısım ile bir araya gelerek/birbirine birleşik yapı (alet) oluşturmuş ek" olarak da tanımlaya biliriz. Bu biraz karışık bir tanımlama veya açıklama olarak görülebilir. Sümer-Öncesi-Ön-Türk-Dili ile bağlantılı dillerde doğmuş olan neredeyse her bir sözcük için şunu söyleye biliriz-ki; Bir sözcüğün içinde **"k"/"ek"/"ak"/"ık"/"ik"/"uk"/"ük"/"ok"/"ök"** sesleri varsa, bu sözlerin her birinde mutlaka bu sesin Sümer Öncesi Ön Türk dilindeki anlam içeriğinden en az bir iz bulunmaktadır. Yani bu sesin olduğu sözlerin burada saydığım anlamlar ile bağlantısı görülmektedir.

Bu konuda verebileceğimiz sözcük örneklerini daha çok çeşitlendirmek ve detaya girmek mümkündür. Geçmişte bu **"-k"** sesini farklı kelime örnekleri ile detaylı olarak yazmıştım. Burada göstermeye çalıştığım bu gün birbirinden farklı olarak değerlendirdiğimiz birçok kelime ekinin kökünde birbiri ile olan anlamsal yakınlığına işaret etmektir. Bir-çok kelime eki (öyle-ki bana göre bu günkü kelime eklerinin tamamı) geçmişte kendi başlarına birer sözcük veya kök-sözcük idi.

Sonuçta **"çomak"** ve **"çakma"** eylemi arasındaki ilişkiyi farklı örnekler üzerinden ifade etmiş olduk. **"Çomak"** ise "çakmaya yarayan sopa parçası" veya "çakmaya yarayan / çakma işlevi yapan aletin sapı" anlamında açıklanmış oldu. Burada **"ÇOMAK"** sözcüğünün "tahtadan yapılmış alet" veya "bir aletin parçası" olduğu anlamı gayet açıktır.

Bu açıklamalarımızı dil bilimi adamları muhtemelen belli oranda düşüntü (spekülasyon) olarak göreceklardır. Onların bu şekilde düşünmesi benim de dil bilimi adamlarının pek çok konuda sağlam saçmalamış olduklarını veya saçmalıkları insanlara bilim diye yutturmaya çalıştıklarını düşünmemi engellemez elbette. Tabiyi ki dil bilimi adamları derken genelleme yapmamam lazım ve onların içinde kısmen veya tamamen fikir birliği içinde olabileceğim kimseler de olabilir.

Elbette 'ÇOMAK' ve 'ÇUBUK' sözcüklerinin geçmiş ortak bir kökten ayrıştığını söyleyebiliriz. Öyleyse, bu kök sözcüğün yazılı örnekleri var mı ve var ise bunlar dilimizde ne kadar eski?

ÇOMAK sözcüğünün en eski yazılı kaynağına gelirsek; Türkçe gibi eklemeli bir dil olan ve aynı zamanda yaşayan diller içinde en yakın akrabası Türk dili olan Sümer/Kenger dilinde bu **"ÇOM- AK"** sözümüzün kökteşi olan **ÇOM-** sözü **Ç/Ş/S, O/U/Ö** ve **M/B/P** ses dönüşümü ile ve yakın anlamda görülmektedir.

ÇOMAK, ÇUBUK, SAP, SOPA ve **ÇÖP** sözcüklerinin ortak kökten ses değeri olarak ve anlamca ayrılmış sözcükler olduğunu söylemek mümkündür. Bu sözcüklerin veya onların geçmiş kökteşlerinin Sümer dilinde birden fazla yazılı örneği vardır. Bunların tamamı muhtemelen Sümer-Öncesi-Ön-Türk dillerindeki tek bir kök-sözcükten evrilmiş olabilir.

Sümerce **"ŞUB"** sözcüğünün anlam içeriği arasında; **"kamış", "saz", "hasır-otu"** anlamları gösterilmiştir⁸. Bu anlamların ve sözün ses değerinin zamanla bu kadar değişmesi ayrı bir

⁸ [Aydın, Nafiz ; "Büyük Sümerce Sözlük", 2013 TDK yayınları, Ankara / ISBN 978-975-16-2609-7]

konudur. Bunu kavramak için seslerin nasıl değiştiğine bakmak gerekir. Bu sözcüğün, baştaki “Ş” sesinin “Ç” sesine dönmüş hali ile “ÇUB-” (çöp ve çubuk) sözü ile ve baştaki “Ş-” sesinin “S-” sesine ve sondaki “B” sesinin de “P” sesine dönüşmüş hali ile de “SOP-” (sap ve sopa sözü olarak) Türk dili ağızlarında binlerce yıldır yaşamakta olduğunu söyleyebiliriz. “ÇÖP” sözü (ince dal parçaları anlamında) Türkçemizde görülmektedir.

Bunları daha detaylı olarak da aşağıda yazdım. Sümerce bir “sopaya”, “çubuğa” veya “çomağa” adını veren “ŞU-” sözcük kökü aynı zamanda bu aletler ile yapılan eylemlerde de görülmektedir. “Şu...si-qa” sözü Sümerce “ovmak”, “sürtmek” demektir. Burada sondaki “-si-qa” sözü “sıkmak” (sık-a) fiilimiz ile kökteş söz olmalıdır çünkü “sürtme ve ovma” eylemini “bastırmaksızın / sıkmaksızın” yapmak mümkün değildir. Ancak bu sözcüğün ve onun kökünün Sümer diline Sümer öncesi bir başka kök dilden alınmış olması olasılığı oldukça yüksektir. Bu sözcük hakkında “sıkmek” / “sıkmak” sözcüklerinin kökenini açıkladığım yazımda ilave bilgi verdim.

Bu sözcükten farklı evrilen ses değerleri ile Türk dilinin farklı ağızlarında yeni sözlerin türetilmesi söz konusu olmuştur. Sözcüğün kökü Sümer Öncesi Ön-Türk dilinde de olmalıdır. Zaman içerisinde, ortak kökten ayrılarak farklı ses-değeri ve anlam içeriği ile gelişmiş bu sözcükler, zamanla Türk dili ağızları arasında belli anlamları ile tekrar birbirine geçerek farklı sözcükler olarak farklı anlamlar ile yaşamaya devam etmiştir.

SOPA:

Z/S ses dönüşümü nedeni ile farklı ağızlarda “Zopa” olarak da seslendirilmiş sözcüktür [*Zopa okumasının yapıldığı yazılı en eski kaynak; Câmî-ül Fürs (1501)*].

Sözlüklere bakarsak ve yazılanlara inanırsak bu sözcük Farsça “çüb/çübe” "dal, değnek, çubuk" sözcüğünden evrilmiş. Ancak aynı sözlüklerde “çüb” kökü için tarihte en eski kaynak olarak; [*Divan-i Lugat-î Türk (1070)*] verilmiş ve burada çöp "çita, kebab şişi" anlamında geçtiği gösterilmiştir. Özetlersek, yazılı en eski kaynakta bu kelime ZOPA olarak; Câmî-ül Fürs 1501 yılında geçiyor-muş⁹.

Tabii ki bu çıkarımlar veya bilgiler eksiktir ve yanlıştır. Bu sözcüğün yazılı olduğu en eski kaynak daha önce de belirttiğimiz gibi Sümer yazı tabletleridir. Sümer dili yapısal olarak aynen Türkçe gibi eklemeli bir dildir ancak kesinlikle bir Hint-Avrupa grubundan denilen dil ile yakın yapıda değildir. Dil bilimi adamları; “Sümer dili tamamen yok olmuş bir dildir ve bugün yaşayan diller ile bir yakınlığı yoktur” dese de, gerçekte Sümer dilinin yaşayan en yakın akrabası bugünkü Türk dildir. Dil biliminin bunu söyleyememesi ya bilgisizlikten ya da işin içine planlı-güdümlü, kontrollü şekilde siyaset karıştırılıyor olmasındandır.

Sümer dilindeki aynı ortak kökten sözcüğün farklı türemelerini Macar dilinde de görmekteyiz. Türkçe ile kökteş sözcüklere sahip olan ve bana göre akraba dil olduğu açıkça görülen Macar dilinde “CSEPU” (|*cı+sapı| üstüpü, kıtık (keten ve kendir lifleri)) ve “SEPRO” kelimesi (tortu,

⁹ [Etimoloji-Türkçe adındaki on-line sözlük <etimolojiturkce.com>]

çökelti) anlamına gelmektedir. Bu sözcüklere seslendiriliş-ses-değeri yakınlığı açısından bakıldığında “**SAP**” kelimesi “**SOPA**” ve “**ÇOP**”/“**ÇÖP**” sözcüklerinin de ortak kökten türemiş olması ihtimalini zaten güçlü bir şekilde görülmektedir.

Üstelik Macar dilindeki hali ile bu kelime Türkçedeki “**ÇÖP**” kelimesine verdiğimiz bazı anlamları da içermekte. Ancak elbette “**ÇÖP**” anlamca sadece “**evsel atık**” değildir.

“**Çöp**”; “Ağacın/bitkinin işe yarar ana gövdesine veya bitkinin işe yarar sapına ya da kullanışlı olan başka bölümlerine birleşik olan ve bu ana bölümlere kıyasla işe yaramayan ince dal, parçacık ve dip-tortuları ile diğer yararsız kırıntıları birlikte ifade etmek için kullanılmış bir isim sözcüktür”.

Bu sözcük anlamca, koparılan kabuk veya kırıntılar ile temizlenen yapraklar ve yere serilen çökelti durumundaki bitki parçacıkları için, “bunların işe yarar olmadığını/kullanışlı olmadığını gösteren” bir sözcüktür. Daha doğrusu bitkilerin esas kullanışlı olan parçaları dışında kalan bütün bölümleri için “**işe yararsız bitki kısımları**” anlamında bir genel ad olarak kullanılmıştır.

Bunu bilmemiz tabii-ki “**ÇÖP**” sözcüğünün en eski anlamları hakkında bize direk olarak bir bilgi vermez. Fakat “evsel-atık” anlamına gelen son kullanım içeriği de bu sözcüğün tek anlamı değildir ve eskiden de değildi. Bu sözcüğün bugün kullanılan son anlamlarından birisini alarak bunu Farsçadaki ortak kökten sözcük ile mukayese ederek ona Farsça kök biçmek bilimsel sanılan mesnetsiz kanıtsız bir uydurmadır sadece. Bir uydurma, dil bilimi adamları tarafından yapıldı diye doğrulanmış sayılamaz. Bunu ileri süren dil bilimi adamları yetersiz bilgi ve inceleme neticesi yanlış bilgi vermektedirler.

Aynı zamanda işe yaramayan dalların da hangi boyutta veya büyüklükte olduğu bilgisi de kelime köklerinde yer almaz. Ancak bugün “**ince/yararsız dal**” anlamında ve “**evsel atık**” anlamında kullanılan bu sözcüğün, bugün unutulmuş olan en eski anlamlarından birisi olan ve burada tanımını vererek bahsettiğim anlamı, bu sözcüğün farklı anlamlarının ortak kökten geliyor olduğunun da bir başka kanıtıdır.

Bu sözcüğü yaratan Sümer-Öncesi-Ön Türk atalarımız, ağaçların ve bitkilerin kullanmadıkları kısımları veya daha küçük kırıntılarına ya da işe yaramayan kısımlarına (ince parçalar veya ince dal kırıntıları/çökeltileri anlamında) “**çöp**” demekteydiler. Elbette bu sözün kökü farklı ağızlarda “**ÇUB, ŞUB, ZOP, SOP**” olarak seslendirilmiş ve farklı coğrafyalarda belli anlamları daha öne çıkarak kullanılmış olmalıdır. Bu tip bir ses-anlam farklılaşması gibi bir durum, dilin doğal evrimi sürecinde dünyadaki bütün dillerde yaşanmıştır ve bugün de yaşanmaktadır.

Çok açıkça bellidir ki biz bu sözcüğün bu gün kısmen değişmiş anlamını gerçek anlamı sanıyoruz. Bu sebeple dal, sopa, tahta parçası gibi anlamlarının Farsçadaki yakın anlama gelen bir kökten zannetmekteyiz. Daha doğrusu bütün dil bilimcileri ve araştırmacıları aynı potaya koymuyorum fakat bir kısmının bu konuda kafa karışıklığı yaşadığı nettir. Aslında gerçekte olan tam tersi, yani bu kelimenin Farsçaya “**ÇÜB**” olarak Türkçe “**ÇÖP/ÇUB (ÇUBUK)**” sözcüğünden alıntılandığıdır. Üstelik bu sözcüğün yazılı olduğu bilinen en eski kaynak Sümer dilinde yazılmıştır.

Farsçada bu kökle farklı sözcükler de türetilmiş olabilir, ancak bunun hiç bir önemi yoktur. Farsça denilen toplama dilin söz varlığının büyük bir bölümü yaşayan en yakın akrabası Türk dili olan ve eklemeli bir dil olan Sümer dilinden ve Sümer Öncesi ve sonrası Ön-Türk dillerinden gelmektedir. Ön Türk dilleri kök anlamlarından dolayı bu sözün sadece Türk dili, Türk lehçeleri ve ağızlarında bütün farklı anlam içerikleri ile kullanıldığı görülmektedir.

Eski Türkçe yazılı kaynaklarda [Kaşgarî, Divan-i Lugati't-Türk, 1073] kelime "**çıbık**": "al-qaḏību'l-raṭl min al-aḡṣān" (ağaçtan koparılan taze dal) olarak geçmektedir¹⁰. (Yani köken olarak Eski-Türkçe "**çöpik**" / "**çapık**" veya "**çipik**" "değnek, dal" sözcüğünden evrilmiştir denilse bu bile anlaşılabilir ve bu söze kök olacak en yakın aday Türk dilinin geçmişinde aranır olmalıdır.)

Eski Türkçe (çubuk/çibuk/çıbık/çüpek) sözcüğü aynı anlama gelen "**çöp**" sözcüğünden +lk ekiyle veya +ek sözcüğü ile türetilmiştir. Bu sözcük Farsça aynı anlama gelen "**çüb**" sözcüğünden türetilmemiştir. Tam tersine Farsçaya Türkçedeki "şub/çub" (çubuk vb yukarda gösterdiğim benzer anlamlarda sözcük) kökünden geçmiştir.

Bu sebeple aslında Kaşgarî-de vakti ile [Kaşgarî, Divan-i Lugati't-Türk, 1073] eserinde Farsça "çüb", "çübak" (aynı anlamda) olmakla sözcüğün her iki biçiminin-de Türkçe olduğuna işaret etmiş oldu denilebilir.

Buna ilave olarak bu sözlerin Türkçe kökleri daha eski ve anlam içeriği daha geniştir. Ayrıca Türkçedeki neredeyse bütün lehçelerde ve ağızlarda bu kelimenin türemeleri bolca mevcuttur. Farklı lehçe ve ağızlarda bu kelimenin farklı türemeleri bulunurken buna karşın Farsçanın gerek anlam gerekse çeşitlilik ve türetmeler açısından daha dar alanda güdük kaldığı ve bu kelime özelinde de Türkçe ile kıyaslanacak genişlikte çeşitlilik yaratmadığı görülür.

Zaten Farsça denen toplama dili zenginleştiren sözcük varlığının çoğu Ön-Türk-dilinin zenginliğinden geçmedir. Ancak buna rağmen bu dili Türkçeden iyi bilen bazı dil bilimcileri Türkçeyi yeterince bilmediğinden bunları göremez ve kelimelere doğru anlamları veremezler.

Her baktığı Türkçe kelimedede Farsça kökler gören adama Fars dili uzmanı denebilir ancak Türk dili uzmanı veya araştırmacısı denemez diye düşünebiliriz.

Toplama diller son dönem dilleridir ve bunlara Batılılar kısaca Hint-Avrupa dilleri de demektedirler.

"**Çöp**" sözcüğü bana göre sözlüklerde şu şekilde de tanımlanabilirdi; "Herhangi bir işe yararlı olmayan cansız veya faydasız varlıklara ve kuru bitkilerin herhangi bir işe yaramayan ve ana gövdeye nazaran küçük dallarına ve kullanılamayacak olan yararsız parçalarına **çöp** denir".

Aşağıda, "**ÇÖP**" sözcüğünü farklı detayları ile açıkladığım. Bu amaçla aşağıda işaret ettiğim kaynak makale okunduğunda, bu sözcüğün Macar dilindeki ses-değeri yapısına ve anlam içeriğine benzer şekilde bağlantılı olduğu da görülecektir. Bu sözcük "**SAP**" sözcüğü ile ses değeri yakınlığı ve anlam bütünlüğü içindedir.

¹⁰ [Bknz çubuk: <nisananyansozluk.com>]

SAP:

Yukarda (ve devam eden kısımlarda farklı örnek sözcükler üzerinden) Sümer dilindeki bağlantısına da işaret ettiğim “**Sap**” kelimesi “bıçak veya kılıcın **elle tutulan kısmı**” anlamında 1000 yılından önce Uygur-Türk dilindeki yazılı metinlerde geçmektedir¹¹.

Bu sözcük, alfabe transkripsiyonu ve okumaları tarafımızdan yapılan 1404 ila 1438 yıllarına karbon tarihleme yöntemi ile tarihlenmiş yaklaşık 600 yıllık ATA el-yazmasında (Dünya üzerinde halen Voynich-el yazması olarak bilinen eserde) “**SAP+ÖRÜ**”/“**SAP+ORU**” şeklinde ve “**tahta saplardan yapılan örülen çit/duvar, toplanmış (orulmuş) saplar**” anlamında görülmüştür.

Bu kaynak el-yazmasında yaklaşık 30 kadar sayfa eksiktir ve bu nedenle el yazmasının yazarı henüz bilinmemektedir. Ancak yazar yazmada belli bir kodlama yapmış olduğundan harfleri yazarken “O” veya “Ö” ayrımı gibi herhangi bir üstten noktalama ayrımı yapmamıştır (bu yazmada O/Ö, dekine benzer durum U/Ü ve I/İ için de geçerlidir). Bu nedenle bu sözcük “**sap+oru**” olarak da okunabilmekte ve cümle olarak incelendiğinde her iki anlamın da bu kelimelerin geçtiği cümlelere doğru şekilde oturduğu görülmektedir¹².

Böylelikle bu gün Rus diline geçmiş olan ‘bahçe duvarı’, ‘sınır çiti’, ‘çit’/‘duvar’ gibi anlamlara gelen **ZABOR** kelimesinin Türk dilindeki **SAP+OR** / **SAP+ÖR** / **SAP+ÖRÜ** bileşik kelimesinden veya bu iki sözün ardı-ardına söylenmesinden alıntılanmış olma ihtimalinden bahsedebilmekteyiz.

ATA-el-yazmasında “**SAP**” sözcüğümüz pek-çok sayfada farklı anlam ve türemeleri ile birlikte geçmektedir.

*(Bu örnekte bahsettiğimiz (folio) 39r, 6. sırada son kelime “**SAP-ÖRÜ/SAP-ORU**” olarak geçmektedir ve daha fazla kelime ve cümle okuma örneklerini ve kelime eklerinin çözümlenmesine ait örnekleri ayrıca paylaşacağız.)*

“**Sap**” sözcüğü ile başlıkta gösterilen diğer sözcüklerin ortak kök ve anlam-köklerini aşağıda devam eden bölümlerde de aynen yukarda açıkladığım gibi farklı örnekler üzerinden açıklayacağım.

ÇITA:

“**ÇIT**” kök kelimesi ile kökteştir. Bu sözcük daha ilk doğduğu anda dahi “**incelik, narinlik, gevreklik/kuruluk, kırılğanlık**” kavramlarını da anlam havuzunda barındırmış olmalıdır. Çünkü en eski kök sözcükler anlam olarak bir veya iki kelime ile açıklanacak denklikler oluşturmamıştır veya bu tip kısa karşılıklar ile algılanmamış ya da açıklanmamıştır.

Bugün ise bu sözcüğü sözlüklerde olabildiğince dar anlamlarında gösterilmektedirler.

¹¹ [Bknz SAP sözü <etimoloji.turkce.com>]

¹² [Voynich-el yazması sayfa (folio) 39r 6. Sıra son kelime “**SAP-ÖRÜ/SAP-ORU**” / Alfabe Transkripsiyonu için kaynak: A. Ardic, Ata Team Alberta (ATA-Turkicresearch) / “Voynich Manuscript Revealed”, Voynich Manuscript Research Published on Feb 22, 2018].

İlk kök kelimeler (çoğunlukla yansıma) bir sese yüklenen yaşanmışlıklar ve anlamlar toplusundan anlam havuzu içeriğini oluşturur. Burada ne demek istediğimi aşağıda farklı örnekler üzerinden detayları ile açıklayacağım. Ancak bu konu o kadar önemlidir ki aynı sese birbirinden çok farklı anlamlar yüklenmiş olması, aslında bu seslerin doğuşu zamanında oluşmuş bir durumdur.

Çoğu zaman dil-bilimcileri farklı anlamları farklı köklerden geliyor yanılgısına düşerek algırlar. Böylece kök kelimelerin anlam çeşitliliğindeki farklılıkların gerçek sebebini anlamayarak, “**kıt**” veya “**kısır**” sonuç doğuracak biçimde onları mevcut bilindik dar anlamları etrafında algırlar ve birçok durumda yakın ses değeri olan sözcüklerde görülen zıt anlamların farklı bir sözcükten türediğini düşünürler.

Tabi türeme sözcüklerde daha geniş yelpazede görülen ağızdan-ağza değişen seslendirme şekilleri-de farklı anlamlar ile birleşince kelime köklerini daha-da tanınmaz hale getirir.

Bu “**ÇIT**” sözcüğü de doğadaki seslerden “ince, kuru veya gevrek bir dal parçası kırıldığında çıkan yansıma sestem” doğmuş sözcüktür. Bu sebeple daha doğuşunda kelimenin anlamlarından ikisi “**narin**” ve “**ince**” olmalıdır. Türkçemizde yine “**narin**” anlamına-da gelen “**çıt-kırıldım**” sözünde kendini çok iyi ifade eden bu kökün yansıma doğuş sesi daha net görülmektedir.

“**Çıt**” sözünden ek alarak türeme “**ÇITA**” sözünün bir yakın anlamlısı da “**DAL**” sözcüğü olarak bilinmektedir.

Eski Türkçede “**DAL**” sözcüğü [Divan-i Lugati’t-Türk’de, 1073 yılında] uzun boylu ve ince bir adama, görsel bakımdan dala benzetilerek örneklenmesi ile (*aşağı-yukarı okunuş ses değeri ile*) “**tal bodluğ**” şeklinde geçmektedir. Bu ifade Eski-Türkçede daha çok “**ince, uzun ve zarif**” kızları anlatmak için de kullanılmış olmalıdır. Kelimenin kökeni yine Türkçe olup Eski Türkçe “**tāl**”, “**ağaç dalı**” sözcüğünün farklı ses değeri ile söylenen biçimidir.

“**DAL**” sözcüğü geçmişte farklı lehçe ve ağızlarda “**TAL**” seslendirilmiştir. Ses-değeri yakınlığı sebebi ile “**ÇAL**” (*çalı sözü kökünden*) sözcük ile de geçmiş-ortak-köken bağı olması ihtimal dahilindedir. Sümer Öncesi Ön-Türk dilinde bu sözcüğün ilk sesinin **D**, **T** veya **Ç** olduğunu net şekilde söylemek güçtür. Ancak bunu söylemenin bu sözün kökenini değiştirecek bir kıymeti de aslında yoktur. Ön-Türk dilinde aynı zamanda “dal-budak ayrışma”, “şubelere/kollara ayrılma (ağaç dal ve kolları gibi birbirine bitişik olma veya ağaç gibi yüksek/uzun olmak”, “bir noktadan çok noktaya doğru açılma” veya “dağılma” ifade eden anlamlarda da kullanılmış olmalıdır.

Türk dilindeki “**dal**” sözcüğünü yakın bir ses-değeri ile, eklemeli bir dil olan Sümer uygarlığı dilinde de görmekteyiz. Sümerce “**DALA**” ve “**DALLA**” sözleri “**çalı**”, “**mızrak**” ve “**kargı**” anlamında kullanılmıştır.

Net bir şekilde görüleceği gibi hem “**ÇITA**” hem “**DAL**” sözcüğümüz ortak anlam olarak “**ince**”, “**uzun**”, “**narin**”, “**çıt-kırıldım**” anlamlarını da aldığından, bu açıdan eş anlamlı sözcükler veya ortak anlama sahip sözler olarak da bunları kabul eden dil bilimciler olabilir.

Bu anlamların tamamının bugün Anadolu ağızlarında görülmesi de gerekmez çünkü Anadolu ağızları Türkçe dediğimiz zengin dilin kenarındaki budağında yaşayan ağızlarındandır ancak kesinlikle ve kesinlikle (birçok dil bilimcinin sandığının aksine) bu köklü dilin merkezinde değildir.

“DAL” sözünün “TAL” seslendirilişi zamanla ses-değeri açısından “TEL” (ince ve uzun) sözcüğüne evrilerek anlamı daraltılmış biçimi ile Türk dilinde görülmektedir. Bugün “TEL” olarak seslendirdiğimiz sözcük “DAL” sözüne ve ona yüklenen “ince”, “uzun” anlamına yaslanan değişimle türetilmiş olmalıdır.

Şu an konuyu dağıtmamak adına detaya dalmayacağım ancak İngilizcede “tall” olarak söylenen ve “uzun / yüksek” anlamlarına-da gelen söz de “dal/tal” sözcüğünden alıntı bir türeme olmalıdır.

Bu “dal/tal/tall/tel” seslendirilen söz Sümer Öncesi Ön Türk dilinde iki ayrı kök sözcükle (ta-al/te-al sözleri ile) bağlantılı olmalıdır. Burada öndeki “te-“/“teee-“ seslendirilişleri “uzaklık, yücelik, yükseklik, mesafe” gibi anlamların türetilmesinde kullanılan en-eski-sözcük köklerindenidir.

Bu ses kökü o kadar eskidir ki, her ana dili Türkçe olanın adeta genetiğine işlemiştir diye biliriz. Bu gün bir adres soran olsa, adresi söylemek yerine yönü/mesafeyi göstermek için işaret parmağını ve kolunuzu uzatarak ufukta veya yukarıdaki belli bir noktaya işaretle gösterdiğiniz yeri söylemek için söze ilk başladığınız anda ağzınızdan istemeden bu “TEEEE—“ sesi çıkar (*“Teee o tepenin dalında” gibi*).

İşte bu eski sözcük ‘TEL-’/‘TAL’, ‘TALL’ ve ‘DAL’ sözcüklerinin geçmiş kökü olmalıdır.

Bu kök sesi “Tengri/Tanrı” sözcüğünü irdeleyeceğim bölümde/yazımda farklı yönleri ile açıkladım.

ÇITA sözcüğü, Moğolca CİDA “mızrak/silah” sözcüğünden alıntı gibi görünmesine karşın kelimenin CİDA seslendirilişinde kuru dal kırılmasına benzeyen ÇI/ÇIT yansıma ses benzerliğinden uzaklaşmış olan seslendiriliş şekli ile görülmektedir. Mantıken, bu sözcük Moğol diline Ön-Türk dilinden öndeki Ç sessizinin C ses değişikliği ile evrilmesi ile alıntılanmış olmalıdır. “-Ç-” sesi “-C-” sesine dönünce Eski-Moğol dili ses uyumuna göre “-IT-” sesi de “-İD-” sesine dönüşmüş olmalıdır.

Bu sözcüğü özel olarak Moğol dili Türk dili arasında farklı bir bağ üzerinden de bir farklı şekilde açıklamak mümkündür. Sonuç olarak hangi açıklamayı kabul edersek edelim her ikisinin de Türk dili ile köken veya kök-anlam bağı görülmektedir.

Öyle ki; Moğolcada “CİDA” (mızrak), “CİR/CİR” kökünden gelen “CİRİT” kelimesinde olduğu üzere “CİR/CİR” yani “çıplak”, yani “yan dallarından temizlenmiş ve kabuğu dahi soyularak çıplak hale getirilmiş mızraksı düz dal yapılar” anlatılmaktadır.

Ancak bu kelimenin bu gün “civık”, “yaş”, “sulu”, anlamları daha bilindiktir.

Türk dili kökenli sözcüklerin farklı yönleri ile dilde farklı evrilmeleri (kelimenin kök anlamını tam olarak bilemediğimiz durumlarda) bugün ikili veya üçlü olasılıklı bağlantılar olarak bize görülmektedir. Bu tümceden, bir sözcüğü bir dil bilimci bir köke bağlarken diğeri farklı bir sebeple farklı köke bağlayabilir.

Herhangi bir kök sözcüğün ilk doğduğundaki (en eski) anlam içeriği bir başka sözcük ile izah edilemez olan ve bu anlamda bire-bir eşitlik veya karşılıklılık oluşturmamış olan seslere yüklenen anlamlar toplamıdır.

“**Mızrak**” aleti muhtemelen kuru dal ile yapılırken, “**cirit**” aleti ıslak taze dalın kabukları soyularak yapılmış olmalıdır.

Bu çıkarımı bu isimlerin doğmasını sağlayan yansıma seslere bakarak yapabiliriz. Bu sebeple bunların “**CIR-**” (yırtmak/yaşken- yırtmak) veya “**ÇIT**” (kırmak/narin/ince/kuru-kırılgan) gibi anlamlara gelen yansıma seslerden doğmuş sözler olduğunu söyleyebileceğimiz gibi, eski bir **ÇI-/CI-** seslendirilen ortak bir kökten doğmuş olması ihtimalinden de bahsedilebilir.

Bu iki farklı fikir birbirini yermez veya birbirine zıt düşmez. Çünkü bu sözcüğün en erken seslendiriliş şekli farklı coğrafyada yakın sesler ile doğmuş veya gelişmiş de olabilir ancak yakın sesler ile doğan sözlerin anlam havuzlarındaki aynı veya yakın anlamları ile birlikte doğduğu söylenebilir.

Taze dalların kabuğunun soyulması anlamı Azerbaycan ağızlarındaki “**cırık**” (*cır-ık: yırtık, - soyulmuş- anlamda*) “**cırnak**” (**tırnak** / soymaya yırtmaya yarayan parça/ek/ veya yapı anlamında isim olmuş) sözcüklerde halen kök anlamları aynen korunmuş olarak yaşamaktadır.

“**CIR**”, “**CAV**” veya “**CIRT**” sözcükleri aynı zamanda yansıma seslerdir. Bu sesler eskiden ağaç gövdelerindeki yaş dallarının kabuklarını bir kenardan aralayıp dal-boyunca çekerek gövdeden ayırdıklarında/yırttıklarında çıkan sestir. Veya yaprak, kâğıt gibi ince, lifli malzemelerin yırtılması sırasında çıkan ses-den yansıma olarak üretilmiş sözcüklerdir de denebilir. Yani bu kök sözcüklerin en eski anlam havuzunda “**ÇI-/CI-**” ses-kökü aynı veya yakın anlamları içeriyor olmalıdır.

Dilimizin erken dönemlerinde doğmuş olan yeni sözcükler oluştuğu/türetildikleri anda onlara dar ve az sayıda anlam verilmemiştir. Yeni yansıma seslerin yaranması sırasında yaşanan olay ve izlenimlerin bir bütününden anlam içeriği kazanması söz konusudur.

İşte bu sebeple bu erken dönem kök kelimeye de “**parlak**”, “**fener**”, “**hızlı/kaygan**”, “**çıra**” gibi anlamlardan bazılarının da eklenmiş olması şaşırtıcı olmamalıdır. Dalların taze kabukları soyulduğunda altından çıkan ana gövde yüzey olarak parlaktır ve kaygandır. Bu sebeple “**cırı**”, “**cıra**”, “**çıra**”, “**cırtlak**”, “**cavlak**” gibi sözcüklere aynı yansıma olaydan olan izlenimler dâhilinde “**C-/CI**” (eylem kaynaklı yansıma) ses bağlamında anlamları yüklenmiş olmalıdır.

Moğolca “**CİDA**” sözü “**mızrak**” anlamında “uzun bir daldan yapılma silah” anlamını almış ve “**CİRİT**” kelimesi için de Moğolcada aynı kök yakıştırılmış olsa da “**CİRİT**” kelimesinin kökünü Ön-Türkçe de farklı bir yansıma seste bulmuş oluyoruz. Ön Türkçe de “**CİRİT**” kelimesinin “**ÇITA**” kelimesinden farkı, bu aletin yapıldığı **dal**’ın “**kuru değil yaş**” ve “**kabuğu tazeyken soyulmuş**” olmasındadır.

Yani bu kelimelerin tamamı Türk dilinde bir bitki ve/veya ağacın dallarının farklı özelliklerini veya farklı bölümlerini dikkate alarak yansıma ses kökünden türetilmiştir.

Azerbaycan'da veya Anadolu'da bazı ağızlarda "CIRTLAK" olarak seslendirilen sözcüğe "parlak", "ışıltili", "dikkat çekici göze çarpan rengârenk olma" gibi anlamlar da yüklendiğine şahit olmuştunuzdur. "CIRI" sözcüğü bazı ağızlarda "lamba", "fener", "çıra" anlamları alırken Eskişehir bölgesi ağızlarında kelimeye "hızlı", "tez", "çabuk" anlamları, "kabuğu taze soyulmuş dalın yüzeyinin kayganlığı sebebi ile" veya "bu daldan yapılan silah veya aletin hızı sebebi ile" kayma bir anlam olarak yüklendiğini düşünmek mümkündür. Sonuç olarak aynı sözcüğe Eskişehir bölgesi ağızlarında "hızlı", "tez", "çabuk" anlamı verildiği bilinmektedir¹³. Bu 'cırı' ve 'cirtlak' sözcükleri kesinlikle farklı kökten sözcükler değildirler.

"CIDA/CİDA" kelimesinin "CIRI-DAL"/"ÇIRI-DAL" kelimelerinin kısalması ve bileşik kelime oluşturması ile yaranmış olması muhtemeldir. *[Kelimenin görüleceği yazılı en eski Kaynak: Peter Golden, The Rasulid Hexaglot folio 284].*

"ÇIT-IR"; kelimesi ise "çıtılmaya (çatlamaya) yani kırılmaya müsait yani kırılğan" anlamındadır. "ÇAT" ve "ÇIT" sözcükleri de geçmiş ortak kökten ayrılmış olmalıdır. Ancak bu sözcükleri insanlar için veya hayvanlar için kullanırsanız "**kırılğan**" anlamının yanı sıra "**narin**", "**hassas**", "**ince**", "**zayıf-yapılı/ince-yapılı**", gibi anlamlarının da bu kelimeye yüklenmiş olduğu söylenebilir. Zamanla anlam daha da değişerek genç bir insanı veya gençliği/güzelliği anlatmak için kullanılmış olmalıdır. "**Çıtır**" kelimesine yüklenen anlamlardan sonuncusu muhtemelen betimlenen kişinin "güzel", "narin", "çekici" ve-veya "ince/zayıf yapısal kuruluşa sahip olması" anlamıdır.

"Cida" sözünün ses değeri yakını olan "**ÇİTA**" sözcüğü doğrudan doğruya "ince ve-veya kırılğan tahta/dal parçası" ve "canlılar için "narin/ince beden görünüşüne sahip" veya "beli/dalı/beden-kuruluşu ince" anlamına gelmektedir. Bu sözcüklerin daha eski bir ortak kök sözcükten mi ayrıştığı veya ayrı ayrı yansıma kök sözcüklerden mi doğduğu konusu tartışılabilir. Ancak her ikisi de Türk dili içinde doğmuş sözcüklerdir. Diğer dillere alıntılanmış biçimleri bu sözcüklerin kökeni olarak gösterilemez.

Bu 'cida' sözcüğünün, tespit edilmiş en eski Türkçe yazılı kaynakta [Oğuzname, 1300 yılından önce] "ok birle cida birle kılıç birle uruşdılar" şeklinde geçtiğini ve [Mesud. Ahmed, Süheyl ü Nevbahar terc. 1354] "Niçün darta kılıç u düрте **cida**" şeklinde geçtiğini görüyoruz¹⁴.

"Cida" sözcüğü "**cirit** (mızrak)" anlamından dolayı eskiden savaşlarda ve ondan daha önceki dönemlerde avcılıkta kullanıldığı için "**silah**" anlamına-da gelmiştir. Bu anlamdaki (*missile*) kullanımı Thesaurus-da [Meninski, Thesaurus, 1680] görülmektedir.

Bunlara ilave olarak "**Çİ-/ÇIT**" yansıma sesine zaman içerisinde yüklenmiş bu "**narin ve ince beden kuruluşu**" ve "**silah**" anlamı bu gün "**ÇİTA**" adı ile bildiğimiz hayvana "cins-ismi" olmuştur.

"**ÇİTA**" sözcüğünün kökenini görmek için Batılı sözlüklere bakarsanız orada bu sözcüğün İngilizcesini "**cheetah**" (kedigiller familyasından bir yırtıcı hayvan) tanımlaması ile görürsünüz.

¹³ [<sozce.com>]

¹⁴ [S.Nişanyan/Sözlük <www.nisanyansozluk.com>]

Atalarımız ise bu hayvanı “**ince/narin** görünümlü bir **silaha**” benzeterek tanımlamıştır.

Köken olarak Batıdan kop-yalama sözlükler bu kelimeyi Hint “**CĪTĀ**” ve Sanskritçe denilen dilde görüyorlar ve bu sözcüğün “**ÇİTRAKĀYA**” (alaca-gövde) sözünden alıntı olduğunun öne sürüyorlar.

Hâlbuki yansıma bir sestten Türemiş olan ve bir-çok yazılı kaynakta görülmüş bu sözcük, Türkçede çok zengin anlam çeşitliliği içeriğinde doğmuş ve kullanılmıştır. Bu sözcüğün toplama bir dil olan Sanskritçede-ki bu dar anlamına bakılınca, Türkçede bu sözcüğe verilen zengin içerikli anlamlardan sadece birisinden bu toplama dile “kayma-alıntı” olduğu ve anlamın daha daraltılarak bu “**ÇİTRAKĀYA**” kelimesinin evrildiği anlaşılmaktadır.

Bazı sözlükler “**ÇİTA**” sözcüğünün kökenini açıklayan sayfalarında, güya ek açıklama vererek kelimenin daha anlaşılır olması adına bu sözcüğü “**hanım**” sözcüğüyle paralel yapıda gösterirler ve “Türkçe kökenli sözcük Türkiye Türkçesine modern dönemde Hindistan’dan ithal edilmiştir” [etimolojiturkce¹⁵] açıklaması yaparlar. Bir sözlüğü yozlaştırmak isterseniz aynen bu denli tutarsız ve damdan düşme bilgileri bir arada göstermeniz yeterlidir.

Bir sözlük yazmanın bu kadar ucuz ve kontrolsüz olduğu ve yapılan yanlışlara akademilerinin itiraz etmediği bir başka memleket daha var mıdır bilmiyorum. Ancak, “**ÇİTA**” sözcüğünün en eski yazılı kaynağı Türkçe gibi eklemeli bir dil olan Sümer diline kadar gider.

Sümerce bu söz “**ŞİTA**” olarak geçmektedir. Ancak dil bilimcileri bu “**şita**” sözünün daha çok “**silah**”, “**çomak**”, “**tören-asası**” gibi anlamlara geldiğini yazarlar¹⁶. Bunun sebebi kök sözcüklerin kök anlamlarını nasıl kazandığını bilmiyor olmalarından kaynaklıdır.

Sözün bu anlamlara da geldiği doğrudur ancak ya Sümer Öncesi Ön-Türk dilinde “**ÇİTA**” sözcüğü bugün kullandığımız anlamlara da gelmekteydi, ya da Sümer sonrası zaman içinde anlam da bir miktar değişiklik oldu. Bu durum da dilin doğal evrilişi sürecinde oldukça normaldir.

Bir İngiliz, Alman, Fransız dil bilimci kendi ana dilinin çok eski yazılarını okuyamazken (gerçi binlerce yıl geçmişten kalan pek fazla metinleri yoktur) veya yanlış okurken bizim dilimizin 4 veya 5 bin yıllık sözcüklerini doğru şekilde okumamız söz konusudur. Çünkü sözcüklerin kökünü ve nasıl evrildiğini biliriz. Dilimiz köklü bir dildir. Sözcükleri algıladıkları ilk anlamı ile damdan düşer gibi alan toplama dillerde buna benzer bir olay elbette söz konusu bile olamaz. Bunlar dil bilimi adı altında tanımlar ile oynayarak kendilerine hayali geçmiş kökler üretmek zorunda hisseden dillerin dil bilimcileridir. Bunların kısaltarak PIE kök dil dedikleri hayali dil Türkçeye kıyasla son dönem toplama dilleridir. Bunların sözcükleri bütün olarak görülür çünkü bunları bütün olarak alıntılanmışlardır. Ancak bizde sözcüklerin kökü vardır çünkü dilimiz de köklü bir dildir ve bunların toplama dillerine nazaran binlerce yıl eskidir. Aslında Batılıların PIE dedikleri kök dil Sümer Öncesi Ön-Türk dilinin (veya Turani kök dil dediğimiz dilin) ta kendisidir. Kavramlar üreterek yarattıkları yapay dil bilimi içerisinde neredeyse hiçbir sözcüklerinin kökünü doğru dürüst geçmiş köklerine adresleyemezler. Tam da bu sebeple kendi aralarında

¹⁵ [Etimoloji Türkçe, ÇİTA, <<https://www.etimolojiturkce.com/kelime/%C3%A7ita>>]

¹⁶ [Aydın, Nafiz ; “Büyük Sümerce Sözlük”, 2013 TDK yayınları, Sayfa 661 /Ankara / ISBN 978-975-16-2609-7]

yürüttükleri “sözcüklerin kökenini doğru tayin edip etmedikleri tartışması” en azından (yaklaşık olarak) 300 senedir hiç bitmeden devam etmektedir.

Sümerce “**şıta**” olarak geçen ve “**silah**”, “**çomak**”, “**tören-asası**” gibi anlamlara geldiği bilinen bu sözcüğün Türk dilindeki “**çita**” (kedigiller familyasından hayvanın adı olan sözcüğe) anlamının bu hayvanın “**ince-uzun bir silaha**” benzetilerek verildiğini bilmeyince elbette arada bağlantı kurmak güç olmaktadır. Ancak bu küçük anlam değişimi olmamış olsa bile bunun bir önemi yoktur. Her durumda bu isim-sözcük Türkçe köklüdür ve Sümer zamanında da bugünkü gibi “**çita**” anlamında kullanılmış olduğu anlaşılan Sümerlerce bu sözcüğün “**çita**” anlamında bile kullanmış olması olasılığını oldukça yüksektir. Çünkü Sümer tabletlerinin halen çoğu okunmuş veya doğru okunmuş da değildir. Bunlar kısmen okunmuş ve kısmen doğru okunmuştur ve eldeki bu kısmi bilgiler bile Sümer dili Türk dili akrabalığını dile getirmek için yeterlidir.

Üstelik Sanskritçe “**alaca-gövdeli**” anlamında olduğunu söyledikleri “**ÇİTRAKĀYA**” sözcüğünün “**çita**” dediğimiz hayvana ad olması tamamen dil biliminin anagram bir uydurmasıdır.

Sanskritçede bu sözcüğün bir geçmiş kökü yoktur ve “**alaca-gövdeli**” olmak bu hayvan için ayırt edici özelliği olmayan bir nitelemedir ve muhtemelen Dünya üzerindeki hayvanların belki de en az yarısı için **alaca gövdeli** tanımlaması yapılabilir.

Alaca sözcüğü “**üzerinde en az iki farklı renk bulunan**” bütün hayvanlar için kullanılabilir. Atalarımız böyle genel bir özelliği bu hayvana neden yakıştırmış olabilirler sizce? Şimdi kendinizi bu hayvana alacalı anlamındaki ismi veren ilk insan olarak hayal edin. Komşunuza, “**şu kapının önündeki alacalıyı**” gördün mü? Dersen! Komşu sana “**hangi alacalıyı?** Etrafta alacalı olmayan ne var ki” demeyecek mi?

Dil bilimi adamı olmasına karar verilen insanlara bence üniversiteye girdikleri ilk yıl sadece mantık ve matematik dersleri vermek gerekir ancak kesinlikle bunlara en az iki sene dil bilimi öğretilmeye çalışılmamalıdır.

Batılılar bu ve benzeri pek çok sözcüğün Türkçe köklerini açıkça sözlüklerinde yazmalıdır. Onlardan önce bizim içimizdeki Batılıların bunları yapması beklenir elbette. Ancak bunlar nedense bir sözcüğü Türk diline bağlamaktansa onu anagram ve uydurma köklere bağlamayı tercih ediyorlar. Dil bilimi anagrama kayarak mantıktan uzaklaşınca bunlar olabilir yeter ki mümkün olduğunca çok sayıda sözcüğün Türkçe ile bağlantısı ileri sürülsün. Bu da ne anlaşılabilir ne de bilimsel bir tutumdur. Olsa olsa maksatlı, siyasi veya kültürel bir tür saldırıdır diye düşünebiliriz.

Sümerce benzer anlamlara gelen bir sözcük daha vardır. Bu Sümerce sözcük “**ŞİBİR**” sözcüğüdür. Bu sözcük aradan geçen binlerce yıl sonra bugün halen Anadolu’da bazı bölge ağızlarında “**ÇİBİR**” veya “**ÇİPİR**” seslendirilerek kullanılmaktadır. Bu sözcük “**ağacın yan dalları**”, “**taze-sürgün-dal**” veya “**ince ağaç dalı/dalları**” anlamlarında yaşamaktadır. Bugün yine yaygın olmayan şekilde ancak halen kullanımda olan bu sözcüğün değişmiş bir şekli de Türk dilinin farklı ağızlarında “**sürgün/şitir/şurup (filiz veya ağacın yeni sürgün veren dal çıkarması/sürmesi)**”, “**çubuk**” ve “**sırık**” anlamındaki “**şitir**”/“**şırıp**”/“**sırıp**” ve “**çitir**” sözleridir.

Bu sözcüğün “**dikmek**”, “**filiz / ürünün baş veya uç kısmı**” ve “**ürün vermek/mahsul toplamak**” anlamından değişim yaşamış olarak İngilizceye hem fiil hem isim olarak alıntılanmış olan “**crop**” sözünün de kökü olması olasılığı vardır.

Türkçe “**ÇÖP**” (dal/çubuk), “**KOP**” (kopartmak) ve İngilizce “**CROP**” (filiz ve filizin koparılması anlamındaki) sözcüğü arasındaki ses-değeri ve anlam yakınlığını bile bir kenara bırakacak olursak; “**CROP**” Sözcüğü bir isim olarak İngilizcede farklı anlamlara genişlemiştir.

Bu sözcüğün İngilizceye alıntılandığı ilk anlam içeriği dahilinde; “**bir bitkinin tepesi**”, “**bitkinin yeni çıkmış taze ucu veya tahılı / tahılları**”, “**bir bitkinin faydalı tepe / uç çıkıntısı-kısmı**”, “**bitkinin ince/taze sürgün dal kısmına verilen ad ve/veya bu ince dalın kullanıldığı bir kırbaç için isim olması**” gibi anlamların olduğu düşünüle-bilir.

Batılı sözlüklerde genellikle bu anlamlara yakın anlamlar ile bu sözcük hakkında köken bilgisi verilmektedir. Bu sözcüğün Orta-İngilizcede “**mahsul**” anlamında kullanılıyor olabileceği tahmini Batılılar tarafından yapılmıştır. Bir fiil olarak da bu sözcüğün Eski-İngilizcede “**filizin/mahsulün kesilip alınması**” anlamından olan türeme anlamları dikkat çekmektedir¹⁷. Biz de bu yazımızda sözcüğün gerçek kökenini gösteriyoruz. Üstelik ses-değeri ve anlam birliği de görülmektedir.

Anlaşılan vakti ile Anadolu’dan bugün İngiltere olarak bilinen coğrafyaya giden ve oradaki halklara tarım ve bitkilerden faydalanmayı öğreten atalarımız, giderken kendi tarım ve bitki bilimi sözcüklerini de beraber götürmüşler.

Ancak bazı utanmaz İngilizler Atalarının Anadolu’da tarımı keşfeden halk olduğunu ve Anadolu’nun en eski vatanları olduğunu ve Briton dedikleri atalarının da Anadolu topraklarından bugün İngiltere dedikleri yere geldiğinden bahsediyorlar.

Bunu söyleyenlere utanmaz diyorum çünkü bu söylenenler tarihsel, arkeolojik ve dil bilimsel kanıtlardan uzak (hatta bütün bu kanıtlara zıt) ve mesnetsiz uydurmalarıdır. Bunu ileri sürebilmek İngiltere’de kendi atalarının yapmadığı eski ve devasa taş bloklara bakarak atalarının kan grubu hakkında fikir ileri sürmeye benzemektedir.

Bunların içinde bazı kimselerin mesnetsiz çok tekrar edilen yanlış bilgi veya propaganda ile kandırılmış olmasından dolayı, milliyetçi duygularla dolduruşa gelerek tutarlı kanıt aramaksızın söylenenlere inanan bilgisiz briton veya britonlaşmış cahiller olduğunu tahmin etmek güç değildir. Fakat bu lafları bilinçli olarak ileri sürenler ve etrafa duyuranlar da vardır ki, bunların gerçek amacı Anadolu’ya gelecekte yapabilecekleri yeni bir işgal girişiminin siyasi ve psikolojik temellerini atmaktır.

Bu halkın ataları Anadolu’dan yola çıkarak bunların şimdi bulundukları topraklara göç etmiş değildir. Çünkü Anadolu Briton denilen insanların ana veya ata toprağı değildir ve tarihte hiçbir dönemde de olmamıştır. Bunlar kendi geçmişlerini ve atalarının nereden geldiğini bilmeyen ve tarihte görece son dönemde ortaya çıkmış ve aynı dilleri gibi toplama halklardır. Ama eklemeli dil konuşan Turani halkların eski ataları, aslen kendi toprakları olan bugünkü işgal altındaki İngiltere arazisindeki ata topraklarına tekrar dönerek burada tarım ile meşgul olmuşlardır.

¹⁷ [Sözün anlamı hakkında fikir verebilecek kaynaklardan birisi': <<https://www.etymonline.com/search?q=crop>>]

Turani ve eklemeli dil konuşan ve yazıyı da icat etmiş göçebe boyları dünyanın dört bir tarafına da dağılmış olan halklar Avrupa'nın en eski yerli halklarıdır. Bunun kanıtlarını derli toplu şekilde ve belgeleri ile en son gösteren araştırmacı yazar Sayın Cengiz Özakıncı'dır. Kendisinin gösterdiği kanıtlar bizim söylediklerimizi doğrular ve Avrupalıların tarih kitaplarında yazdıklarını da yalanlar niteliktedir. Bu kanıtlar çürütülememiştir fakat bunlar yokmuş gibi akademilerde uydurma ve mesnetsiz iddialara dayalı makaleler ile algı operasyonu yüz yıldan uzunca süredir yapılmaktadır. Batılılar bütün bir tarih ve dil bilimlerini yalan ve yanlışlar üzerine dikili ettikleri için elbette temelsiz bu işler ve uyduruk tarih ve sözde kanıtlara dayalı boş laflar ile dolu sözde bilimsel makaleleri de tek tek çökecektir.

Turani atalarımız ata topraklarına geri giderken dillerini de götürmüşlerdir. Bu sebeple bu sözcüklerin de Türkçe köklerden alıntılanmış olmasına şaşdırmamak gerekir. Ancak Turani adını verdiğimiz atalarımızın Anadolu'ya 1071'de geldiği gibi mesnetsiz bir yalanı içimizdeki Batılılar ile elbirliği halinde en azından son yüz yıldır sürekli olarak papağan gibi tekrarlayanlar vardır. Bunlar hep bir ağızdan sanki söylenenler tarihi gerçeklermiş gibi yazarak binlerce defa tekrarlanan bu yalanlardan bir gerçek çıkartacaklarını sanmaktalar.

Kıbrıs'ta yapılan arkeolojik kazılarda demir çağına ait yazılar bulunmuştu. Bunların Türkçe olduğu araştırmacı bilim adamımız Dr. Mehmet Turgay Kürüm tarafından alfabe transkripsiyonu ile birlikte okunarak gösterildi. Bir alfabe transkripsiyonunuz varsa ve bununla çok sayıda sözcüğü ve tam cümleleri okuyabiliyorsanız bu yapılan okumaların doğruluğunu matematik biliminin ihtimaller hesabı kendisi doğrulamıştır.

Benzeri ve destekleyici pek çok tarihi ve arkeolojik bulgular da mevcuttur ve bu konularda yayınlar da yapılmıştır.

Eğer Batılıların sahte tarih öğretilerinde tekrar etmeye devam ettikleri gibi, Anadolu'ya atalarımızın 1071 yılında ilk defa geldiğine inanacaksak, o durumda Kıbrıs'a demir çağında uçarak gitmiş olan atalarımızdan bahsetmemiz gerekecektir.

Demeli, Batılıların ve içimizdeki Batılıların söylediklerine göre 1071 yılından önce Anadolu'ya gelmediyse atalarımız, bu durumda demir çağında helikopter veya uçak benzeri bir araç keşfederek Anadolu'ya basmadan Orta Asya'dan doğrudan doğruya Kıbrıs adasına uçtuklarını söylemeleri de akıllıca olacaktır. Artık ikisinden birisi! Hangisini isterseniz onu kabul edebilirsiniz. Ancak yalanı sonsuza kadar gerçek diye elbette yutturamazsınız.

Dr. Mehmet Turgay Kürüm bu kanıtları okuyabilen tek kişi de değildir ve bu kanıtlar bir tek Kıbrıs'ta ortaya çıkmış da değildir. Dil bilimi adamımız Profesör Doktor Sayın Firudin Ağasioğlu Celilov ve başka pek çok araştırmacılarımız da Etrüsk yazılarını uzun zamandır Türk dili ile okumaktalar.

Bütün bir Akdeniz bölgesi ve Avrupa ve Asya bu ve benzeri arkeolojik kanıtlar ile doludur. Atalarımızdan kalan yazılı eserler Türkçe olarak ve aynı ya da birbiri ile ortak özellikleri olan yakın transkripsiyonlar ile okunabilmektedir.

Sümerce aynı sözün eş anlamlıları da vardır ve bunların da ses değeri birbirine yakındır. Sümerce “**ŞİBİR**” sözünün, Sümerce “**ŞİTA**” sözü ile ortak anlamları “**değnek, çomak, kral-asası**” olarak görülmektedir. Sümerce “**ŞA-TUR**” sözü de “**hurma fidanı**” olarak ifade edilmiştir. Sümerce “**-TUR**” sözü “**ufak/küçük-olmak/çok-küçük**”, “**bebek**” gibi anlamlara gelmektedir. Ancak Sümerologlar sözün kökünü “**şa-**” olarak ifade etmiş olsa da bu sözcük muhtemelen “**ŞAIT-UR**” seslendirilerek “**fidan**” ve “**tomur/tomurcuk/tahıl**” anlamına da kullanılmış olmalıdır.

Bugün Azerbaycan-Türk ağızlarında “**şitir**” olarak da seslendirilen bu söz “**fidan**” ve/veya “**yeni-uzamaya başlayan dal-sürgünü**” ve “**bitki-başının veya budağının ilk sürgün verdiği yuvarlak çıkıntı/tomurcuk**” anlamında kullanılmaktadır. “**ŞAT-UR**”/“**ŞAITUR**” sözünün sonundaki “**-UR**” sözü ise **URMA** veya **HURMA** seslendirdiğimiz söz ile ses yakınlığı içinde. Muhtemelen, bu meyvenim adı veya kelime kökü olan “**Ur-**” sözcüğü bağlantılı bir sözcük olabilir. “**UR**” sözcüğü Sümer Öncesi Türk dilinde aynı zamanda “**meyve**”, “**çekirdek**”, “**ürün**”, “**tomurcuk**” gibi anlamlara geliyor olmalıdır. Yani bugün “**hurma**” dediğimiz söz başka dillere Türkçe ile en yakın akraba bir eklemeli dil olan Sümerceden geçmiş olmalıdır. Sümerce “**URU**” sözcüğünün anlamları arasında “**dikmek**”, “**ekmek**”, “**saçmak**”, “**tohum atmak**”, “**geçim**”, “**dayanak**”, “**coşturmak**”, “**yağmur**”, “**yüce-olmak**”, “**güçlü olmak**” anlamları sayılabilir.

Tarım yapan Sümer toplumunun “**URU-**” sözcüğüne yüklediği bu anlamlar muhtemelen bizim bugün “**ÜRÜN**” olarak seslendirdiğimiz söz ile ortak kökten türetilmiş olmalıdır.

Hurma meyvesi adını bu ifadelerden birisi ile dolaylı bağlantılı veya kayma anlam şeklinde edinmiş olabilir. Sümerce bu sözcüğün kökü olan “**UR-**” sözünün bazı bilinen anlamları arasında “**kesmek**”, “**budamak**”, “**toplamak**” anlamı gösterilebilir.

Türkçemizde bulunan “**OR-UM**” sözcüğü de Sümerce “**UR-**” sözü ile kökteş olabilir. Bu “**OR-UM**” sözü de aynı şekilde “**kesmek, toplamak, ürün/mahsul-toplamak**” anlamlarında kullanılmıştır.

Bu “**ur**” sözcüğü aynı zamanda Sümerce de de “**budamak**” anlamına da gelmekte. Eski Türkçe “**darpetmek**” anlamına da gelen “**ur-**” sözü de bu anlamdan dolayı Sümerce aynı söz ile kökteş görünüyor.

Bu sözcük (**vur**) bugün “**vurmak**” fiil-sözcüğü ile de Türkçede yaşamaktadır. Bu sözcük hem geçmiş Türkçede hem Sümer dilinde ortak anlamlarda görülmektedir. “**Ur-**” sözünün Türkçe “**tohum**” anlamı da vardır.

Kıpçak-Türk dilinde de “**ur**” sözcüğü “**tohum**” demektir. Bu söz bugün “**tümör**” anlamında da kullanılan “**ur-**” (yumru çıkıntı anlamında) sözü ile de aynıdır/aynı köktendir.

Çağatay-Türk dilinde “**tümör**” olarak bu sözcük geçmektedir ve bu sözcük Orta-Türkçe “**ur**” sözcüğü ile anlam olarak bağlantılıdır. Orta-Türkçede “**UR**” sözü “**yumru**” demektir ve sözcüğün bir anlamı da “**tümör**”-dür.

Eski-Türkçe hem “**tohum**” hem de “**erkek-çocuk**” anlamına gelen “**urı**” sözcüğü de aynen bu kökten gelmektedir. Hurma ağacının meyveleri de tohuma veya tomurcuklara benzeyen yumru-yumru görüntüsü ile “**urma**”/“**hurma**” adını almış olabilir.

Eski-Moğolcada da “**ur**” sözcüğü vardır ve bu sözcük “**ağaçtaki yumru çıkıntılar**”/ “**ağaçtaki-tom+ur-lar**” anlamındadır ve muhtemelen “**tümör**” (şiş tomurcuk görünümlü ve/veya yumru olan şey) ve “**tohum**” anlamında da kullanılmıştı.

Yani bu hurma sözünün kökü de ne Arapça ne de Farsçadır. Farsça olduğu söylenen ve hurma anlamına gelen “**xurma**” sözünün de kökü Türk dilinin sözü olan “**-ur-**” sözcüğünün alıntıl原因an dilde ön ses almış türevidir.

Bu sözcük aslında Orta-Farsçada “**yemiş**” anlamında kullanılmıştı. Fakat Orta Farsça “**xor**” sözü sadece “**yemek**” demektir. Türkçe ise “**aş**” sözcüğü yemek anlamındadır. Bazı dil bilimciler “**aş**” sözcüğünün de Orta-Farsça olduğunu bile ileri sürmüşlerdi. Ancak bu da tamamen uydurmadır/mesnetsizdir.

“**ÇİTA**” ve “**ÇİTA**” sözlerinin de ortak kökten ayrılmış olma ihtimali oldukça güçlüdür. Ancak Türk dili bilimi bölümlerinde okuyan öğrenciler bu yazdıklarımı sınavlarda yazmasın kötü not alabilirler.

Bunları alternatif okumalar veya görüşler olarak değerlendiriniz. Dil bilimi yapacak olan kurumlarımız ve bütün bir eğitim sistemimiz Mustafa Kemal Atatürk döneminden hemen sonra girdiği Batı kontrol ve güdümünden henüz çıkamamıştır. Sözlüklerimizi yazan ve dersleri anlatan hocalarımızın büyük bir çoğunluğu Batılı öğretilere dayanan öğretmenleri tarafından yetiştirilmiştir ve bakış açıları farklıdır. Bunlara gerçekleri kanıtları ile göstermek bile fayda etmez durumdadır.

Bu tiplerin bir bilimsel kanıtı kabul etmeleri için o kanıtı sunan makalenin önce bir Batılı tarafından onaylanması gereklidir. Bunlar bilim ve bilgi üretmezler. Batılıların yaptıklarını kopyalayıp bizim dilimize uyarlarlar. Aralarında elbette istisna olanları ve bu tanımlamalara uymayanları vardır ve bütün dil bilimcilere bu söylediklerimi elbette ait etmiyorum. Ancak kimleri kastettiğimi zaten bunlar biliyorlar. Çörekledikleri bilimsel kurumlara tam da bu Batılı maksatları yerine getirmek için oturtulmuş gibi duranlar bunlardır. Kendi halkı için çalışmalar yaptıkları görülmez bunların. İçlerinde gerçek bilim yapanlar elbette vardır ancak bunlar da (diğerleri tarafından) organize şekilde etkisiz hale getiriliyor veya gerçekleri söyledikleri zaman bunlara sözlü olarak baskı uygulanıyor. Musa peygamberin cep telefonu ile oğlunu aradığını söyleyen akademisyene sesini çıkarmayanlar işin içerisine Türk kültürünün tarihi ve dil bilimsel bulguları girince ya sözlü saldırıda bulunuyor ya da gerçekleri söyleyenleri tamamen görmezden geliyorlar.

Bunlar ve ortaya koydukları akademik çalışmalar sebebi ile Türkçenin köklerini tanıma yolundan ve kültür köklerimizden gün geçtikçe daha çok uzaklaşıyoruz. Bunlar sözlüklerde Batılıların ortaya attığı her detayı yazmaya hazırlarken Türk dili ve tarihini Batılı akademisyenlerden daha iyi bilen mesela Prof. Dr. Firudin Ağasıoğlu Celilov gibi dil bilimcilerimizin çalışmalarını neredeyse görmezden gelmektedirler.

Aynı durumda olan pek çok değerli dil bilimci olmasına karşın bunların da makalelerine yok muamelesi yapılmakta veya gereken önem gösterilmemektedir. Bu durumun kendisi de Türk dilinin ve tarihinin anlaşılması yolunda zaman kaybettiren bir sonuç doğurmaktadır.

Konuya dönecek olursak; “Çita” kelimesi açıklamasına zorlama ve kafa karıştıracak şekilde “hanım” kelimesini de dâhil etmek anlamsızdır. İlla ek açıklama kapsamında bir bilgi dâhil edilecekse, bu sözlüklere İngilizceye de yukarıda bahsettiğim kedigiller familyasından bir hayvan ismi olarak geçen “cheetah” (çita) kelimesi için gösterdiğim en eski kökteş-sözcükler dâhil edilebilir. Bu sözlüklere “Cheetah” (çita) sözcüğünün Hint-Avrupa dillerine Türk dilinden geçmiş olabileceğini güçlü bir olasılık olarak not düşmek daha gerçekçi olacaktır.

“Cheetah” kelimesi bu kelimenin Türk dilinde bulunan “narin, ince-uzun, silah” anlamları da alan kökünden türeme olmalıdır. İlk defa “Hindistan’ın büyük, benekli kedisi” cümlesi ile tanımlanmış ve en eski yazılı kaynak olarak 1704, yılında geçtiği söylenen bu söz güya “Sanskritçe **chitraka**” avcı leopar, kaplan, “tam anlamıyla”, “**chitra-s**”, belirgin bir şekilde işaretlenmiş, rengârenk, parlak, belirgin, parlamak, parıldamak, parlak olmak,” anlamları ile ilişkilendirilmiştir. Ama bu kelimelerin nasıl olup da Sanskritçede parlak anlamına gelirken bu-günkü-Hindu dilinde “büyük benekli veya lekeli bedenli” kedi anlamına doğru bir değişimi yaşamış olduğu konusu belirsizdir.

Bu durum Batılı dil bilimcileri veya onların öğretisini ezber edenler tarafından anlatılamayacaktır veya anlaşılamayacaktır. Çünkü bunun gibi bir durumu izah eden bağlantıyı veya alakayı bu dillerin köklerinde görmek veya bulmak mümkün değildir. Bunlar kelimeleri olduğu gibi ve dar anlamı veya kayma-dar anlamı ile bütün olarak almış son dönem dilleridir. Üstelik Leopar, Kaplan ve Çita cinsleri aynı tanımlama içerisinde bir potaya konularak nasıl açıklanmıştır anlaşılır değildir. Batıda açıklanan köken ve yapılan tanıma konu olan özellik kedigiller ailesindeki neredeyse bütün hayvanların dış görünüşünde vardır.

İşte tam da bu noktada dil bilimleri ve mantık arasında bir kopma görülmektedir. Bu açıklanan özellikler çok hayvanda vardır ve bu sebeple bu özellikler bunları birbirinden ayırt edecek bir özellik değildir. Tam da bu yüzden bu hayvana isim olarak verilmiş olamazlar.

Türkçeyi iyi bir şekilde öğrenmeden Hint-Avrupa hayali dil grubunun bilim adamlığına soyunan yarı yolda kalmaya mahkûmdur. Batıda dil biliminin iki yakası bir araya gelmediği gibi kendi kelime kökleri açıklamalarının ne kadar gerçekçi olduğu tartışmaları kendi aralarında bitmek bilmez halde sürekli olarak ve uzun süredir vardır ve devam etmektedir.

{“Cheetah”: “Large, spotted cat of India,” 1704, from Hindi chita “leopard,” from Sanskrit chitraka “hunting leopard, tiger,” literally “speckled,” from chitra-s “distinctively marked, variegated, many-colored, bright, clear” (from PIE *kit-ro-, from root *skai- “to shine, gleam, be bright;” see shine (v.)) + kayah “body,” from PIE *kwei- “to build, make” (see poet).¹⁸}

Açıklaması tutarsızdır. Tekrar edecek olursak; Leopar kaplan gibi başka kedigiller familyasından canlıların da belirli desen, çizgi ve benekler ile parlak tüyleri vardır ve bu benzer özellikler bu hayvanları birbirinden ayırt edici bir tanımlama kesinlikle değildir. Bu bağlantı açıkça mantık ile çelişen zoraki bir bağlantı gibidir. Zira bu hayvanın tüylerinin parlak veya muhtelif renkli olduğu ayırt edici olmadığı için bu canlıya isim de olamaz. Benzer özellikte başka hayvanlar da vardır. Ancak kelime Türkçe kökleri ile ve farklı ağızlarda halen koruduğu ve yukarıda açıkladığımız

¹⁸ [“Cheetah”: <etymonline.com>]

“ince, narin, parlak, hızlı, çabuk” ve “silah” anlamlarının tamamı bu hayvana isim olmayı hak etmiştir.

Havada koşar haldeki (ön ayakları öne doğru arka ayakları arkaya doğru açılmış ve havada bir ok gibi, bir cirit veya çıta gibi görünen hali ile) bir “çita” aynı “ince uzun yapıda hedefe hızlıca ilerleyen bir ciritten, çıtadan yapılmış silah” gibidir. Yani bu ismin Türkçesi tam oturmuştur.

Sözlüklerde “ÇITA” sözcüğü ile “HANIM” sözcüğünün birlikte anılır olmasını da anlamak mümkün değildir. Dil bilimi ve ürettiği makaleler ile sözlükleri mantıktan ve gerçeklerden uzaklaşmıştır.

ÇUBUK:

Sözlüklerde bu kelimeye Farsça denilmekte ve kelime “ZOPA” kelimesinde olduğu gibi yine Farsça denilen “ÇÜB” köküne adreslemektedir. Bu kaynaklarda “ÇÜBAK” (ÇUBUK) kelimeleri “değnek” ve “dal” anlamında gösterilmiştir. Ancak tarihte en eski Uygur Türk dili yazılı kaynaktan nedense “ÇIPIK” “ince dal”, “değnek” [Uygurca (1000 yılından önce)] ve Kıpçak ağızlarında “ÇIBUK” [Codex Cumanicus’da (1300 yılında)] geçiyor¹⁹.

Bu sözcük ATA el-yazmasında 9r sayfasında 6. sırada “çubık+öşörek/çğbıkoşarak” (çubık+aşıyarak/çubuk-aşılayarak) şeklinde bir bileşik kelime olarak geçmektedir. Yani 1453 yılı öncesi bir yazılı kaynak olan ATA el yazmasında kelimenin kökü “çub-/çğb-“ (çub-) ve kelimenin eki ise “-ık” (-uk) olarak görülmektedir.

Bu “ÇIIB-/ÇĞB-/ÇUB-“ sözcüğünün kökü binlerce yıl önceki Sümer dilinde (en eski yazılı örneklerde) “ZU-UB” olarak geçmekte. Türk dilinin geçmişteki veya bugünkü neredeyse bütün lehçelerinde ve ağızlarında eski ve yeni metinlerde sıklıkla U/I ses değişimi görülmektedir. Sümerce “ZUUB” (ATA-el-yazmasında “ÇIIB” olarak görülmüş) sözcüğün anlam içeriği “çubuk”, “direk”, “asa”, “sopa”, “baston”, “deynek” olarak karşımıza çıkıyor. Aradan geçen binlerce yıla rağmen bu çok yakın denebilecek derecedeki ses evrilmesi ve anlam eşitliği oldukça açık şekilde görülmektedir.

Not: Bu sözcüğün de farklı ağızlarda söyleniş şekli değişiklik gösterir. “ÇUBUK, ÇIBIK, ÇIPIK, ÇİPEK, ÇEPEK” vb.

(Çeper; –çepilmiş/etrafı çevrilmiş ve çapık/çapak; çapılmış / vurulmuş / saplanmış / çakılmış), ÇAPIK/ÇAPAK; “ÇIRP-ık” (çırpı/çırpılmış), “çarp-ak” / “çarp+ek” (çapak), “çir-pük” / “çerp-ek” / “çirp+ak”; (çarpmak vurmak için kullanılan değnek veya alete verilen isim / muhtelif ağaçlardan yapılmış sap/sopa/ince-dal anlamında) ve bunun-gibi seslendirilişleri Türk dilinin farklı lehçe ve ağızlarında görülür.

“ÇAP-“ kök-sözcüğü Türk dilinde bir fiil olarak “iz bırakacak şekilde vurmak” anlamında kullanılmıştır. Bazı dil bilimciler bu sözcüğün “kesmek” anlamında olduğuna işaret etseler de bu

¹⁹ [Bknz ÇUBUK sözü <etimolojiturkce.com>]

sözün “kesmek” anlamı kayma bir anlam olarak nitelendirilebilir. Muhtemelen bu kayma anlamı ile birlikte sözcüğün esas anlamları belki de Sümer döneminden beri de kullanımda olabilir. Bu sözcüğün Sümer Öncesi Ön-Türk dilinde de var olduğu söylenebilir. Çünkü yansıma seslerden kaynaklı sözcükler konuşma dilinin ilk doğduğu dönemlerden beri varlıklarını sürdüren sözcüklerdir. Bunların (yansıma sözcüklerin) 10 bin veya 20 bin yıl veya daha önceki dönemlerde de dilde var olduğunu söylemek için yazılı örneklerini sunmak gerekmez. Yansıma sesler konuşmanın ilk doğduğu en erken dönemlerde de vardı. Dil bilimi bunu bu şekilde kabul etmez çünkü Dünya üzerinde belki de yansıma sesleri en çok ve en zengin olan dil Türk dilidir. Ancak mantık bunu bu şekilde kabul etmemizi gerektirir. Dil biliminin zaten işine gelince PIE gibi uydurma kavramlar ve anagramlar ürettiğini biliyoruz. Bu yazdıklarımızı kabul eder veya etmezler bunlar matematik ve mantık kadar gerçektir ve hayatın bir parçasıdır. Görmek istemeseniz bile sonuç değişmez. Fizik ve temel bilimler elle tutup gözle göremeyeceğimiz gerçekler ve formüller ile doludur. Bunları mantık yürüterek ve hesaplamalar yaparak öngörebilir ve doğrulaya biliriz. Türk dilinin doğadan yansıma tek heceli sözcüklerinin çokluğu bu dilin insanoğlunun ilk konuşmaya başladığı anda da var olmuş kök dillerden birisi olduğunu ve belki de (bana göre) en eskisi olduğunu gösteren bir kanıttır. PIE denilen diller ise sözcük yapılarına bakıldığında sonraki dönem dilleri ve toplama diller olarak doğmuşlardır. Karışık milletlerden halkların birbirinden sözcükler derlenmesi ve bir arada yaşaması ile doğmuş dillerdir bunlar. Ancak bu PIE denilen kök dilin de temel sözcük varlığı kendilerinden önceki Turani kök dile (Sümer Öncesi dönemler Ön-Türk lehçelerine) bağlı olarak gelişmiştir.

“Çap-” sözcüğünün “iz bırakacak şekilde vurmak” anlamı gelen sözcüğü isim olarak da görmekteyiz. Kamçulamak için kullanılan “ince-dal-parçasından dolayı” ya da ayak topuğu ile atı koşturmak için vurulan darbe sebebi ile bu sözcükten “at-binici/çapıcı” ve “jokey” anlamında “ÇAPAR” sözcüğü de üretilmiştir.

Bir eylem olarak da “ÇAPMAK” / “AT-ÇAPMAK” sözcüğünü görüyoruz.

“ÇAP” sözcüğünün “ÇUB”/“ÇUP” (çubuk) sözcüğü ile kökteş görülüyor olmasının fazlaca bir önemi de yoktur. Çünkü bu durum söz kökü olarak hangi döneme kadar geri giderek baktığınız ile ilgili bir çıkarım ile yapılan yoruma dayalı bir durumdur.

Bu sözcüklerin Sümer-Öncesi-Ön-Türk dillerinde “ÇA-“ veya “ÇI-“ seslendirilmiş yansıma sözcük-kökünden ayrılarak evrildiğini söyleyebiliriz. Fakat Farsça veya başka bir dilde bu sözcüğün kökü yoktur. Bu sözcüğün Farsça kökenli olduğunu ileri sürmek tamamen kanıtsız ve mesnetsiz bir saçmalamadan ibarettir.

ÇIRPI:

“Bitkilerin ana gövdesine/sapına birleşik ve üzerinde yaprakları da olan ince-dal/kol, ince-budak, gibi yapıların adıdır”. Ancak bugün sözcük bu anlamı ile sözlüklerde geçmez. Bu sözcüğün bileşenleri üzerinden ve kök anlamı üzerinden okuyunca çok eski dönemlerde bu anlamların verildiğini söyleyebiliriz. Ancak esas anlamın zamanla unutulmuş türetme veya köke yükleme başka anlamları ile kelimenin anıldığını ve kullanıldığını gösteren işaretler bugün sözcüğün

anlam içeriğinde görülmektedir. Örnek **ÇIRP**; Yaprak, dal – budak kırpıntısı, vurarak iz bırakmaya veya sarsmaya yarayan alet (*çırpı-ıpi veya çırpı-sopası gibi ya da yün açma/dağıtma/dövme işine yarayan alete verilen ad gibi*), ve başka kayma anlamları ile vb²⁰ bu sözcüğe muhtelif anlamların zaman içerisinde yüklendiği söylenebilir.

Türk dilinde “**Çırp+ık**” / “**ÇIRP+ek**” sözü ise aynı zamanda “**çırpmaya yarayan alet**” anlamında kullanılmıştır. Sözcüğün kökeni Türkçe olup, “**çırp-**”, “**vurmak**”, “**çarpmak**” anlamındaki “**çırpmak**” fiili kökteşidir. ‘**Çarp**’ ve ‘**çırp**’ sözcüklerinin daha eski bir ortak kökten ayrılmış olması olasılığı oldukça yüksektir. Bu ortak kökün Sümer Öncesi Ön Türk dilinde “***ÇA-**”/***ÇI-**” yansıma sesine bağlı ortak anlam içeriği olan bir geçmiş ortak kök sözcükten türemiş olması muhtemeldir.

İlaveten, birçok dil bilimi adamımız bu sözcüğün “çalmak – çırpmak” ikilemesinde görülen anlam ilişkisini belirsiz görürler.

Gerçekte ortada belirsiz olan tek şey bu dil bilimi adamlarının sözlüklere sözcüklerin anlamlarını neden olabildiğince en geniş içerikle yazmıyor olduğudur. Bu durum hem belirsiz hem mantıksız hem de anlaşılmalıdır.

Türk diline bu sözcük “*ağacı çırparak (silkelemek anlamında) üzerindeki faydalı meyveleri veya yükü alıp gitme*” bağlamında çırpmak sözcüğüne “üstündekileri indirmek/temizlemek” veya “üstündeki faydalı kısmı/varlığı alıp gitmek anlamından” yaklaşma ile kelimeye “hırsızlık” anlamının mecazi veya kayma bir anlam olarak (sonradan) yüklendiği söylenebilir. Çırpma sözcüğünü “halı-çırpmak” olarak kullanırsanız, yapılan işlem bir sopa (*bazı ağızlarda söylenişi ile çırpı-dalı*) ile vurarak halıyı silkelemek ve üzerindeki halıya ait olmayan maddeleri (toz, kir vb) ayırma işlemini anlatacaktır.

Zamanla çırpma eylemi bir çırpı veya sopa olmaksızın silkeleyerek arındırmak / ayırmak / temizlemek işlemi için de kullanılır olmuştur. Kıpçak ağızlarında bu sözcük [Codex Cumanicus’da, 1303 yılında] “**ÇİRPİ**” olarak ve “**kuru dallar ve çalı**” anlamında geçmektedir. Bazı dil bilimciler “**ÇIRP-**” sözcüğü ve “**ÇARP-**” sözcüğü arasında bir ilişki olmadığını düşünse dahi gerçekte bunlar Ön-Türk dilindeki belli bir ortak kökten ayrılmış olmalıdırlar. Bu ortak kök sözcüğün yansıma bir sestən doğmuş olması, bu sözcüğün atalarımızın konuşmaya başladığı erken dönemlerden beri var olduğu bilgisini bize vermektedir. Muhtemelen bu sözcüğün en erken anlamları arasında “**dövmek**”, “**vurmak**”/“**darbe-indirmek**” anlamları da vardı.

Sümerce “**zub**” (**çubuk**) sözcüğü günümüzdeki ‘çubuk’ sözcüğünün aynı anlamdaki ses-değeri değiştirmiş hali olan “**çub-**” (çubuk) sözcüğü olarak yaşamaktadır. Bu sözcüğün Sümer dilindeki “**zub**” (çubuk) seslendirilişi, bize bu sözcüğün ilk sessiz harfinin zaman içerisinde sadece “**Z**” ses-değerinden “**Ç**” ses-değerine dönüştüğü bilgisini vermektedir. Bu durumda Sümer dilinde “**vurmak/darbe-vurmak**” anlamına da gelen “**zar**” sözcüğünün ilk sessizinin “**Z**” ses-değerinden “**Ç**” ses-değerine dönüşerek günümüzde kullandığımız “**çar-** (**çarpmak**)” kök-sözcüğü olarak dilimizde yaşıyor olabileceği bilgisini vermektedir. Bu da bize “**çırp/çırpmak**” sözcüğünün “**çarp/çarpmak**” sözcüğü ile muhtemelen Sümer öncesi ortak kökten ayrılmış olabileceği

²⁰ [Bknz ÇIRPI <sözce.com>]

bilgisini veriyor olabilir. Bir diğer olasılık “**çırp**” sözcüğünün doğrudan doğruya Türk dili içerisindeki lehçe ve ağız farkları ile ‘-A-’ ve ‘-I-’ ses değişimi ile “**çarp**” sözünün değişime uğramış hali olabileceğini olasılığıdır. Sümer dilinde “**vurmak/darbe-vurmak**” anlamındaki “**zar**” sözcüğünü bugün Azeri-Türk dili ağızlarında “**zərbə**” sözcüğü olarak görüyoruz. Bu da bize, Sümerce “**vurmak/darbe-vurmak**” anlamındaki “**zar**” sözcüğünün Türk dilinde halen “**zər-bə**” (darbe, vurmak/darbe-vurmak) sözcüğünün kökünde neredeyse ses değişikliği olmadan yaşadığını göstermektedir.

Dede Korkut Kitabında (1400 yılından önce) “**sağa sola çırpındı urur yüzgeçleri**” cümlesi içindeki “**çırpındı**” sözcüğü “**bir o yana bir bu yana ani şekilde silkeleniş/çırpılış hareketi yaptı**” anlamında kullanılmıştır. Ancak aynı tümcedeki “**urur**” sözcüğü “**dövmek/vurmak/vurur-olmak**” anlamında kullanılmıştır. Böylece 1300 ve 1400 yılındaki yazılı kaynaklardan bu sözcüğün “**ÇIRP**” köküne anlamsal açıdan yüklenmiş “**çırpmak**” eyleminin “**çarpmak**” eylemi ile karıştırılmadan, bunların ayrı ayrı sözcükler ile ifade edilerek kullanıldığını görüyoruz.

ÇÖP:

Bu sözcük için dil bilimcileri çoğunlukla “ZOPA” sözcüğünde olduğu gibi, “ÇÜB-” sözcük köküne işaret ederek Farsçayı köken olarak gösterirler. Yukarda kelimenin Sümer dilindeki kökünü yazdığım için tekrar etmeyeceğim. Kökleri Farsça’da denilen bu sözcüğün “dal, değnek, çubuk” anlamına geldiği bilinir. Bu sözcük Divan-i Lugat-it Türk’de (1070) geçmektedir. Bu kaynakta ‘**çöp**’ sözcüğünün “**çita, kebab şişi**” anlamında geçtiği gösterilmiştir. Bazı dilbilimi adamlarına göre Farsçada “ZOPA” ve “ÇÜB” kelimeleri aynı kökten geliyormuş. Bazı sözlüklerimizi yazan kimseler, Türkçede “ÇÖP” kelimesi var ancak bu Farsçadaki ile alakasız ve bu Türkçe olan “sopa”, “değnek” veya “dal” değil sadece “posa, tortu ve pislik” anlamına geliyor karıştırmayın” diye okuyucularını da uyarıyorlar²¹.

Gerçekte ise Türk dilinin tüm lehçelerinde bu kelime çeşitli türemeleri ile birlikte görülür ve Fars dili de Türk dilinden alıntılanmıştır. Eski-Türkçede görülen “**ÇÖP**” sözcüğünün “tortu, posa, pislik, yararsız-kırıntı/kırıntılar” olarak oldukça dar anlamda tanımlanmış olduğunu ileri sürenler vardır. Bunlar bu savlarından yola çıkarak, kelimenin kökeni için Fars dilini gösterir veya her iki dildeki sözcüğün farklı köklerden gelen farklı sözcükler olabileceğini ileri sürerler. Bu düşüncelerine kanıt olarak Farsça ve Türkçedeki sözcüklerin anlamlarının farklı olduğunu gösterirler. Bazı sözlüklerde bu kelime için “*saman inceliğinde herhangi bir sap, dal veya tahta parçası*” tanımlaması da yapılmıştır. Ben ise yukarda bu sözcüğün nasıl tanımlanması gerektiğini yazmıştım.

Farsçada ve Türkçede ‘çöp’ sözcüğü farklı anlamları ile kullanılmıştır. Fakat Farsçada dar anlamı alıntılanmış Türkçede sözcük daha geniş anlam içeriği ile yaşamıştır. Bunun sebebi köklerin Türk diline bağlı olmasıdır. Durum böyle olsa da nedense sözlüklerimizde bana göre eksik ve yanlış yapılan tanımlamalar yüzünden Türkçede bu sözcüğün geçmişte ve bugün nasıl geniş bir anlam içeriğinde kullanıldığı adeta görünmez kılınmıştır.

²¹ [Çöp sözünün işaret ettiğim anlamları için bakınız; <etimolojiturkce.com>]

Azerbaycan coğrafyası-Türk dilinde bu sözcük halen en geniş anlam içeriği ile kullanılmaktadırlar.

Geçmişte “**ÇÖP**” kelimesi anlam içeriği dahilinde “küçük kırıntı, lif, saman boyutlarında sopa veya tahta parçacıkları”, “tarladan veya ağaçtan mahsulü alırken yere dökülen veya geride kalan işe yararsız bitkisel parçaların tamamı” gibi kavramların-da olmasından dolayı, “ağaçların veya bitkilerin işe yararlı olmayan ince kırıntılı kısımlarını” çöp olarak niteliyorduk. Bu gün ve uzunca bir süredir “evsel atıkları” işe yaramayan şeyler olması sebebi ile “**çöp**” olarak niteliyoruz. Yani bizi yanıltan sözlüklerimizdeki tanımlamaların kısmen eksik olması ve bu sözcüğün tam ve en geniş anlamı üzerinden tanımlanmamasından kaynaklıdır.

Yanlış ve kıt tanımlamalar ve dilde kullanım anlam içeriğinin kısmen kayması dolayısıyla sözcüklerin eski anlam içeriği de kısmen unutulmuş. Ya da uzun zamandır sözlüklerimizin özensiz şekilde ve sözcüklerin karşılığı olan bütün kavramları ifade etmek yerine son dönem anlamları kısa sözcük karşılıkları ile esas kavramdan uzaklaşmış biçimde yazarak ifade etmekle kaleme alınması söz konusudur diyebiliriz.

Sümerce tablet okumalarında karşılaşılmış olan ve “**kamış**”, “**saz**”, “**hasır-otu**” anlamlarına karşılık kullanmış olduğu yazılan “**ŞUB**” sözcüğü,²² bugün Türk dilinde bulunan “**ÇÖP**” sözcüğünün en eski yazılı örneğidir. Aynı zamanda dilimizde halen kullanımda olan ‘**SAP**’ sözcüğünün ve ‘**süpürge**’ alet adının ‘**SÜP-**’ sözcük kökünün de yazılı en eski örneği Sümer tabletlerinde geçen aynı ‘**ŞUB**’ sözcüğüdür diyebiliriz.

Elbette eklemli yapıya sahip olan Sümer dili ve eklemli yapıya sahip olan Sümer öncesi veya sonrası Ön-Türk dili arasında sözcük alışverişi olması normal bir durumdur. Sümer dili ve Türk dili arasında ortak sözcük sayısına bakılırsa (öyle ki, araştırmacı yazar bilim insanı Arif Cengiz Erman tarafından yaklaşık 1300 kadar Sümer dilindeki sözcüklerin Türk dilindeki sözcükler ile eşleşmesi gösterilmiştir), Sümer dilinin yaşayan en yakın akrabasının Türk dili olduğu açıkça görülmektedir. Hint Avrupa grubundan denilen diller toplama sözcükler ile gelişmiş ve bu sözcüğü de Ön-Türk dilli halklardan almışlardır.

Bu sözcüğü, baştaki “**Ş**” sesinin “**Ç**” sesine dönmüş hali ile “**ÇUB-**” (çöp ve çubuk anlamındaki) sözcük ile ve baştaki “**Ş-**” sesinin “**S-**” sesine ve sondaki “**B**” sesinin de “**P**” sesine dönüşmüş hali ile de “**SOP-**” (**sap** ve **sopa** sözcüğü olarak) Türk dili ağızlarında görüyoruz.

“**ÇÖP**” sözcüğü (ince dal parçaları ve bitkilerin işe yararsız kısımları anlamında) Türkçemizde binlerce yıldır yaşamaktadır. Muhtemelen, Sümer öncesi Turani kök dilde (ya da buna Sümer öncesi Ön-Türk dili de diyebiliriz), “**ÇÖP**” (ince dal ve yararsız bitki parçaları), “**ÇUP**”/“**ÇUB**”/“**ÇIB**” (çıbık/çubuk), “**SOP**” (sopa) ve “**SAP**” sözcükleri, aynı ortak kök sözcüğün türemeleriydi. Yani bu sözcüklerin tamamı farklı ağızlarda farklı ses-değeri ile ve kök-anlam içeriğinden farklı anlamları paylaşarak aynı kök sözcükten ayrılarak doğmuş olmalıdır. Çünkü en eski (ilk) ana-kök sözcükler sayıca az olsa da bunların anlam içerikleri daha geniştir. Fakat zamanla konuşma dili geliştikçe karışıklıkları engellemek amacı ile ortak köklerden ses değişimine uğrayarak türeyen sözcükler arasında dilin doğal evrimi içerisinde ayrılan kelimelerin daha çok kullanılır olduğu tahmin edilebilir. Bu sebeple de bu kelimenin Sümer zamanındaki

²² [Aydın, Nafiz ; “Büyük Sümerce Sözlük”, 2013 TDK yayınları, Ankara / ISBN 978-975-16-2609-7]

anlamını bildiğimiz için bunun Sümer öncesi ortak kök sözcükten ayrılmış geçmiş kök sözcükten veya onun Sümer öncesi türevlerinden birisi üzerinden alıntılanmış olduğunu söylemek mümkündür. Öyle ki aynı kök sözcükten Sümer dilinde de muhtelif türeme sözcüklerin yaşamış olduğu söylenebilir.

Zaman düzleminde eski dönemlerde sözcüklerin anlam içeriği daha genişti fakat zamanda daha yakın dönemlere yaklaştıkça bunların anlam içeriği daralıyordu ve aynı zamanda sözcük evrilmesi ve artması sürecinde ses değeri ve anlamca birbirinin türevi sözcükler doğmaktaydı diyebiliriz. Bugün kök olarak gördüğümüz sözcüklerin çoğu dilin erken dönemlerinde ortaya çıkmış ana-kök-sözcüklerin ilk kuşak (belki ilk birkaç bin yıl içerisinde çeşitlenmiş) türemeleri olmalıdır. Bu düşünce, mantık yürüterek yapılan bir çıkarımdır ve muhtemelen doğrudur. Bu çıkarımın doğru olduğuna dair işaretler dilin doğal evrimi düşünüldüğünde açıkça görülecektir. Sözcüklerin ses değeri yakınlığı en önemli göstergedir. Kıyaslanan farklı sözcüklerin zaman içerisinde anlamca yakın veya kayma anlam alıp almadığı ayrıca incelenmesi gereken bir önemli detaydır ve kıyaslanan sözcüklerin anlam havuzunda tek bir ‘yakın-ortak-anlam’ olsa bile (hatta bu anlam yakınlaşması değişmeceli bir anlam üzerinde dahi kurulsa) o sözcüklerin köken birliği olduğundan bahsedile bilinir. Eski sözcüklerin anlam içeriği kısmen dahi unutulmuş ise bugün ve geçmiş arasında bağlantı kurmak zorlaşacaktır. Bu sebeple öncelikle bilerek veya bilgisizlikten dolayı sakatlanmış sözlüklerimizi tekrar düzeltmek zorundayız.

Benzeri örnekler pek çok sözcük için de geçerlidir.

İlk doğan ana sözcüklerin nasıl doğduğunu tam olarak anlamadığımız sürece, hangi sözcüklerin gerçekten bir ‘ana-kök-sözcük’ olduğunu anlayamayız. Ancak ses değeri yakınlığı ve anlam içeriklerinde tanımlar üzerinden görülecek kesişmeler bir grup sözcüğün (burada yaptığımıza benzer şekilde) aynı ana-kök sözcükten türeyen ve zaman içerisinde bunların her birisinin de kök sözcük olarak tekraren çalıştığı sözcükler olduğunu söyleyebiliyoruz. Yaptığımız bu çıkarımlar muhtemelen dil biliminde halen bilinmeyen eksik halkaları tamamlar niteliktedir. Elbette ortaya attığımız “ana-kök-sözcük” kavramı ve ilk sözcüklerin anlam içeriğini nasıl kazandığına yönelik çıkarımlarımız tartışmaya açıktır ve isterlerse bu konuyu dil bilimi adamları ile her yönünü irdelerek tartışmayı da arzu ederim.

Bir zaman makinası yapıldığında geçmişe gidip ilk sözcüklerin nasıl doğduğu ve bunların anlam içeriğini nasıl kazandığını ve zamanla nasıl evirildiğini görebiliriz. Bir zaman makinesi yapılan kadar mantığa en yakın düşüncenin bizim ileri sürdüğümüz bu düşünceler olduğunu düşüneneğim ta ki dil bilimciler bana aksini ispat edene kadar.

Muhtemelen bu sözlerin bir kısmı köken olarak on binlerce yıl eskiye dayalı bir ‘yansıma-ana-kök-sözcükten’ doğmuş ve ayrılmıştır. Bu ortak dilin de Turani eklemli bir dil olduğunu söyleyebilir ve aynı mantıksal zincire bağlayarak bu söylediklerimizin doğruluğunu yine mantıksal çıkarımlara dayanarak ispat edebiliriz.

Bu sebeple dünya üzerinde bulunan bütün farklı kıtaların ve tropik uzak adaların yerli halklarının dillerinde mutlaka bir miktar Turani kök dilden dolanımına girmiş sözcükler bulunmaktadır. Amerika kıtasındaki yerel (ilk yerleşimci) küçük grupların dilinde bulunan bir sözcüğün, onlara tarih boyu komşu olmamış ve dil alışverişi olayının komşuluğa dayalı şekilde olduğu da kesinlikle

söylenemeyecek olan Anadolu'nun ortasındaki yerel köylünün dilindeki sözcükle ses ve anlam birliği kurabiliyor olması bu sebeptedir.

Çünkü 10 bin, 20 bin belki de 30 bin yıl veya daha eski dönemlerden beri Turani göçebe gruplar dünyanın dört bir yanına göçler yaparak kendi dillerini de taşımışlardır. Bunların o dönemlerde kendilerini Turani olarak tanımlıyor olup olmamasının bir önemi yoktur. Ortada böyle bir kök dil mevcuttur ve bu dili o dönemde konuşan halkların birbiri ile kan birliği olması veya kendilerini ortak atadan tanımlaması zorunluluğu da yoktur.

Yani burada bahsettiğim ortak kökleri kan birliği veya millet kavramı üzerinden kesinlikle tanımlamıyorum ancak Hint Avrupa dilinden denilen pek çok dilde de Turani-kök dil veya güneş-dili adı ile tanıdığımız dilin sözcükleri görülmektedir. On-bin yıldan önce muhtemelen dünya üzerinde bulunan birkaç kök dilden birisi ve en geniş coğrafyaya dağılmış olanı Turani/Güneş kök dilidir. Bunun tersini kanıtlayabilecek bir bulgu da dil biliminin elinde yoktur ve hiçbir zaman da olmayacaktır. Ancak bizler Turani dillerin izlerini bütün kıtalarda bütün yerli dillerinde olmakla her araştırdığımızda bu söylediğimin yeni yeni kanıtlarını ortaya sereceğiz. Bahsettiğimiz bu en eski ana kök dil öyle bir dildir ki bugün bile dünya üzerinde neredeyse bütün dillerde onun muhtelif sözcükleri açıkça görülmektedir.

Bunları görmezden gelecek yaklaşımın asıl kendisi ırkçı ve maksatlı olarak damgalanmayı hak edecektir. 400 farklı dil üzerinde 200 kadar ortak sözcük bulan ve buna dayanarak PIE (hayali) kök dil teorisini ortaya atan dil bilimcilere sormak gerekir;

“Tarih boyu birbiri ile komşu olmamış, Anadolu yerlisi köylünün dilindeki sözcüklerin binler ile ifade edilecek sayılarda olmakla, Amerika kıtası yerlilerinin dillerinde ne işi var? Bunların eski kilimlerinde veya giyimlerinde neden Anadolu Türklerinin kilim motifleri, tanımgâ işaretleri veya tarzı var?”

Ya da; “Avusturalya yerlilerinin dillerinde neden Türk dili ile ortak sözcükler ve vücutlarına ya da kayaların üzerine kazıdıkları/boyadıkları tanımgâların neden Türk halklarının tanımgâlarına benzerliği ya da tam-denkliliği vardır?”

“Tarihin hangi döneminde bu halkların dili etkileşecek kadar birbirlerine yakın oldular?” Son buzul çağından önce Asya’da ortak dil grubundan ayrılmış halklar olmasalar Anadolu köylüsünün dilindeki sözcüklerin Avusturalya veya Amerika ana karasında ne işi var?

“Son buzul çağı öncesinden beri bu halklar arasında yakınlık veya komşuluk ilişkisi yoksa ve olmamışsa, bu dilsel alışveriş ve tanımgâların veya motiflerin benzerliği nereden geliyor? Arada başka bir bağlantı kurucu dil varsa ve bu köprü dil ile bu ilişkiler açıklanıyor ise, o hangi dildir ve kanıtları nerededir?” Dil biliminin Türk dili ile Amerika yerli halklarının dili arasındaki ortak sözcükleri inkâr etmesi veya görmezden gelmesi tam bir saçmalıktır.

Güneş dil teorisi çürütüldü veya geri çekildi sanan bilgisizler ve cahiller bu sorulara hiçbir zaman cevap veremediler ancak hem teoriyi hem de kanıtları görmezden geliyor ve bu konu açılınca alaya alıyorlar. Çünkü ortaya konulan kanıtlar ve sorular gerçeğin ta kendisi ile köprüdür. PIE olarak kısaltılmış sözde kök dil yoktu ancak Turani kök dil veya bir güneş dili elbette vardı ve

bugün PIE hayali kök dile bağlanan pek çok sözcük gerçekte geçmiş eklemli kök dilimizin türemeleridir.

Bugün geriye dönük olarak tek tek ve bütün sözcükleri ve bütün dillerde olmakla yeniden incelemeliyiz. Bu yapılırsa, bugün köken ilişkisi görülemeyen (burada söylediklerimize uygun şekilde) binlerce sözcük üzerinde örtüşmeler kurduğu görülecektir. Bu örtüşmeleri tesadüfler ile değil matematik ihtimaller kuramı ile açıklamak gerekir. Tesadüfler bilimin dili değildir ama nedense söz konusu olan Ön-Türk dilleri ise, çakma dil bilimciler yan çizer, tesadüflerden bahsetmeye başlar ya da söyleyecek bir şey bulamaz boş beyin bükümleri ile gevrek gevrek ve boş bakışlar ile gülmekten öte bir açıklamada bulunamazlar.

Boş beyin bükümlerini zorlayan sözde dil bilimciler pek çok sözcük için hayali ve uydurma geçmiş kökler üretirler.

Mesela ‘Fidan’ kelimesi için Yunan dilinden geldi derler. Yunancada kelime “**fytón**” olarak okunur **φυτόν** yazılır ve "bitki, (veya farklı ağızlarda **bit**+eken, **biten**, bütön, bit+ön, bütük, **bit**-ken, **bitik** gibi seslendirilen" Türkçe sözden alıntıdır. Çünkü bu sözcüğün köklerinin Yunan dilinde olduğunun bu dilin geçmişinde ya da kökünde bağlantısı görülebilen hiç bir kanıtı yoktur.

Ancak Batılı ve içimizdeki-Batılı dil bilimcilerine bakarsanız, bunların çoğunlukla, bu kelimeyi (**fidan** sözcüğünü) Eski Yunanca “**phytón (φυτόν)**” “**biten** şey, **bitki**” sözcüğüne bağladığını görürsünüz. Onu da Yunan dili geçmişi ile esaslandıramadıkları için, yani temelleri havada kalan bir açıklama yaptıkları için gidip Hint Avrupa Ana dili denilen yine Batı dil biliminin yarattığı hayali bir (PIE) dil köküne bağlarlar.

Gerçekte ise Hint Avrupa ana dili diye tek bir ortak dilleri tarihin hiç bir döneminde yoktur ve bu dilin tozu veya izi de yoktur. Bu tamamen kuramsal ve yanlış çıkarımlar üzerine yapılmış uydurma bir kavramdır.

Fidan kelimesi Ön Türk dilinde aynı kökten gelen “**bit-/büt-**” sözcüğünden türemedir.

Eski Türkçe döneminde bu sözcük “**büt-**” olarak görülür ve “büyüyerek tam boya veya olgun hale gelmek, tamamlanmak, bütünlenmek, kemale ermek, olgunlaşma” anlamındaki fiilden evrilmiştir. Zaman içerisinde **P/B > F**, ile **Ü > İ** ve **T > D** ses değişimleri yaşayarak “**BÜT-**” kökünün “**FİD-**” sesine dönüşmüş olması durumu gerçekleşmiştir sadece. Bu seslerin Türk dili içerisinde birbirine dönüşümü oldukça sık görülen bir durumdur. Ses değeri ve anlam yakınlığı ortadadır.

Ön-Türk dilinde bu sözcüğün; “daha önce bulunmadığı yerde veya konumda belirme”, “yoktan var olmak”, “varken yok olmak”, “şekil değiştirerek küçük veya görünmeyen bir yapıdan büyüyerek yeni veya olgun bir yapı halini alma” veya “büyük bir yapıdan küçülerek / şekil değiştirerek yok olma”, “topraktan (yer-olamdan (yer-âlemden)) çıkmak”, “birden belirme” gibi anlamları da vardı. Çünkü bu anlamlar bu sözcüğün kökünde vardır ve bugün de aynı kökün türemeleri ile kullanılmaktadır. Ancak sözde dil biliminin ürettiği güdük veya eksik bilgi ile üretilmiş sözlüklerde bu anlamları bulamazsınız.

Bunların dilde halen izleri vardır. Bazı dil bilimcilere göre **“bitmek”** kelimesi farklı kökten geliyor gibi algılansa da, gerçekte durum böyle değildir. Türk dilinde buna benzer ve birbirine zıt anlamda da olabilen örnekler pek çok farklı kelimenin doğuşunda mevcuttur.

Mesela **“YÜZ-”** kök kelimesi, **“YÜZMEK”** kelimesini türetmemizi sağlamıştır. Aynı zamanda **“SUDA YÜZMEK”** ve **“KOYUNUN DERİSİNİ YÜZMEK”** ve **“İNSANIN YÜZÜ”** anlamındaki söylenişleri aynı **“YÜZ”** kökünden türetilmiş kavram veya anlamlar ile bağlantılıdır. Bunlar farklı anlamlar gibi görünen veya algılanan ortak **“YÜZ”** kelimesi kökenli sözcüklerdir. Bunları farklı kökten diye bize algılatan şey sözlüklerimizde yapılan özensiz, yanlış ve eksik tanımlamalardır.

Mesela **“YÜZ”** sözünün asıl tanımı; **“en üstte veya en dışta size dönük görünen kısım”** olmalı- idi. Yani tanımlar kavramlar üzerinden yapılmalıdır kısaltmalar veya birebir birbirine karşılık olarak eşlenen sözcükler ile değil.

Yani Turani/Sümer Öncesi-Ön-Türk/ veya Güneş dili denilen kök dilinde anlamlar böyle kavramlar üzerine doğmuştu. Güdük ve düdük dil bilimi bu tanımları da özensizce uydurur veya yakıştırır ve böylece sözcüğün kökleri ile bağlantısı kopuverir.

Bu gün boyunuzu geçen suya girdiğinizde o suda batmıyorsanız, suyun üzerinde görünen bir kısmınız/yüzünüz var demektir. Yani yüzebiliyordursunuz. Suyun üzerinde görünen bir kısmınız yoksa yüzemiyor yani batmışsınız demektir. Bu sebeple suda-yüzmek sözcüğündeki **‘yüzmek’** bu anlamda kullanılmıştır.

‘Koyunun derisini yüzmek’ dediğimizde koyunun **‘üstte ve en dışta size doğru görünün kısmını çıkarıp almak’** anlaşılmalıdır.

Bir arazinin yüzeyi dediğimizde üstte size doğru görünür kısım anlaşılır.

Bir insanın yüzü **‘en üstte en yukarda size dönük kısmıdır’**.

Para veya sayı olarak 100 dediğimizde bu zenginliğin veya en üstte olmanın görünür olmaya başladığı sayıdır atalarımız için.

Yani 100 altın paran veya 100 davarın varsa görece olarak varlıksal açıdan diğerlerinden daha üsttesin demektir. Atalarımız 3 davarı olan için aynı şeyi düşünmediler.

Görüleceği gibi, tanımı doğru yapınca bunların tamamının aynı kökten olduğu görülebilmektedir.

Benzeri durum pek çok farklı sözcükler için de geçerlidir.

Mesela **“AN”** (en küçük zaman birimi anlamındaki sözcük) ile **“ANT-İÇMEK”** ve **“ANLAMAK”** sözcüklerindeki **“AN-”** kökü farklı değildir. Bu kelime ile Gök-Tanrı inanç sisteminde Tanrının bulunduğu en üstteki kat anlatılmıştı. Bu inanca göre Tanrı ilk önce kendi bulunduğu **“AN”** katını yaratmıştı. **“AN”** katının yaratıldığı ilk **“AN”** zamanın ilk başlangıç ve en küçük biriminin adı olarak da dilde varlığını korudu.

Geçmiş atalar ‘Tanrı’ (TA + AN + RA/-RI) adını durup dururken anmanın doğru bir davranış olmadığını düşünmüşlerdi. Bu sebeple Tanrının sıfatlarını ürettiler. Bu sıfatların bazıları da ‘AN-’ kök sözcüğü ile başlamış olmalıdır ve bu sıfatlardan olan adlandırmaları alıntıl原因 toplama dilleri konuşan topluluklar birçok Tanrı sıfatını farklı Tanrılar olarak da kabul ettiler.

Gök Tanrı inancına göre “AN” katı, yer-olamın (âlemin) ve gök-olamın de üstünde, en yukarıda Tanrı ile gök-olam arasında ve her-şeyin başladığı yerdir. Bu sebeple, Tanrı katındaki ilk yerin ve zamanın başladığı anın adı olarak bu sözcük, Tanrı inanç sistemi içerisinde doğmuş veya gelişmiş olmalıdır.

Yani, yaratılmış ilk birim nokta fiziki yer ve zaman parçası bir varlık olarak “AN” şeklinde anılmıştı. Bugün unutulmuş en eski tanımgalarda (tamgalarda) bu sözcük tek bir nokta ile ifade edilmişti. Zamanla bir daire çizimi ile ifade edilmeye başlandı. Bunun sebebi dairenin aynı döngüsel yaşam gibi “AN” katında başlayıp “AN” katında bittiğini anlatmaktadır. Yani bu çıkarım ile aynen başladığı noktada biten hayatın döngüsüne benzetildiği için bir daire çizimi ile “AN” tanımgası soyut bir yaklaşımla üretilmiş bir yazı işareti olarak yaşamaya devam etmiştir.

Muhtemelen bir dönem her iki yazı işareti anlamı birlikte de belli bir dönem kullanılmış olmalıdır. “Mek-ân (ək-an)” (gök-olam ile birlikte yaratılan yaşadığımız yer-olam) sözcüğü Tanrının yarattığı “AN” katından sonra ve ona ek olarak yaratılmış ikinci yerin adı (ek-an) olarak doğmuştu.

Bu bilgileri uzun zaman önce Orta Asya’ya yaptığım seri ziyaretler zamanı gerçekleştirdiğim arazi çalışmaları sırasında kırsal bölgelerde görüştüğüm yaşlı köylülerden edindim.

Zamanla Tanrı inancının uygulamaları ve töre ile birlikte, Anadolu coğrafyasında bu bilgiler de unutulmuştur. Muhtemelen Asya’da da unutulmak üzeredir.

1991 yılı ve sonrasında Orta Asya Türk Cumhuriyetleri bağımsızlıklarını kazandıktan sonra Türkiye Cumhuriyetinin bir kısım Üniversite ve kurumları tarafından kaynakları devlet bütçesinden ayrılmış olan, karşılıklı bilimsel ziyaret programları gerçekleştirilmiştir. Bu çalışmalar için kardeş ülkelere giden akademisyenlerimizin veya devlet görevlilerimizin azı gerçekten değerli işler yaptılar. Ancak bunların büyük bölümü bu araştırma bütçelerini kullandıkları halde farklı işler ile meşgul oldular.

Bu şekilde asıl amaç dışında hareket edenler esasen iki gruba ayrılmışlardı. Bunlardan ilki, bugün Fetö olarak anılan vatan-haini organizasyonun adamlarıydı ve devletin bütün imkânları seferber edilerek ve bunlar kollanarak uzun yıllar bu coğrafyalarda faaliyetlerde bulundular. Bu faaliyetlerin amacı ne dil ne de tarih malzemesi toplamaktı. Bu grubun tayin edilmiş memurları sözde kendi modellerine uygun Müslümanlığı buralara yaymak ve okullar ile camiler açarak din kardeşliğini pekiştirmek için çalışmaktaydı. Bu grubun Türkçe öğretiyoruz propagandası ve okullarına Atatürk fotoğrafları asmaları tamamen esas niyeti maskeleyerek sempatik görünme amaçlıydı. İkinci grup ise dış görünüşe bakılırsa aydın ve Atatürkçü geçinen kimselerdi ve bunlar ilkine oranla daha az sayıdaydı ve bu coğrafyalarda daha çok alışveriş ve kendileri için kız arkadaşlar bulma peşinde zaman geçirerek boş boş yıllarca gidip geldiler.

Aradan geçen yıllar içerisinde doğru dürüst iş yapan bilim insanlarımız elbette vardı. Bu araştırmacılarımız tamamen kendi vatanseverlikleri, vicdanları ve özverili sorumluluk duygusu ile bu işleri yapanlardır ve bugün faydalı eserler vermiş olanlar ve vermeye devam edenler de bunlardandır. Sayıları çok azdır. Ben bunların sayıca, o bölgelere giden her yüz kişiden birisi gibi olabileceğini tahmin ediyorum. Kendilerine elbette teşekkür borçluyuz. Bunlar halkın vergilerinden toplanarak onların araştırmalarını yapmaları için ayrılmış kurum paralarını çarçur etmediler.

Aynı şekilde Orta Asya Cumhuriyetlerinden aynı amaçlar ile Türkiye'ye gelen araştırmacıların da maalesef bir kısmı vaktini alışveriş merkezlerinde, bavul ile tekstil ticareti yaparak veya Antalya'da ve Bodrum'da geçirdiler.

Kötü örnekler Orta Asya'da arkadaşlık ilişkisi kurduğu bir veya birkaç dil bilimcinin akademik çalışmasını ya kopyalamış ya da büyük oranda esinlenerek sözde kendi makalelerini yayınlamışlardır. Bunların içerisinde de istisnalar elbette vardır ancak zaten akademilerde fazla konuşulmasa da kimin gerçekte dil bilimi yaptığını ve kimin hiçbir üretken faaliyet içinde bir iş çıkarmamış olduğunu kendileri de zaten biliyorlar.

Bunları nereden biliyorum? Çünkü bu tipleri ve yaptıkları işleri elimden geldiğince gözlemledim. 1992 yılından 2007 ye kadar sürekli Orta Asya'da yaşayarak ve 2007 yılından bugüne kadar da gidip gelerek ilgi alanımda olan bu konuları bir şekilde takip etmeye çalıştım. Zaman zaman görevli olarak Türkiye'den gelen bazı gruplara da (gönüllü olarak) bu bölgelerde kılavuzluk yapmaya çalıştığım için ve ya bazılarına muhtelif sorunlarında yardımcı olmaya çalıştığım için bu gözlemleri ve çıkarımları yapabildim.

Dilimizde unutulmak üzere olan sözcükleri sadece saha çalışmaları ile yeniden diriltmek mümkündür fakat bu çalışmalar Atatürk sonrası dönemde ve özellikle de 1950 sonrası dönemde neredeyse hiç yapılmamıştır denilebilir. Az sayıdaki örnekler kişisel çabalar ile gerçekleşmiştir. Bu dönemlerde de düzgün işler çıkaranlar hep kendilerinden bir-şeyler katarak özveri ile işini yapan vatanseverlerdi.

Aynı durum Sovyetler birliği zamanında Sovyet politikalarına maruz kalan Asya'da bulunan Türk halkları için de geçerlidir. Sovyet dönemi boyunca Orta Asya halkları kırsal yerlerde izole yaşayan yaşlılarımızdan dil malzemesi alamadılar. Çok sayıda sözcüğün halk arasında tam olarak hangi anlamlarda kullanılmış olduğunu bu sebeple halen bilemiyoruz ve çok sayıda sözcük de bu insanlar ile birlikte rahmetli olmuş ve tarihten silinmiştir. Bu dönemde yapılmış çalışmalar da göstermeliktir ve halk arasındaki bilginin binde biri bu çalışmalarda toplanmıştır diyemeyiz.

Kendi dili, halkı, tarihi ve kültürü için iş yapanlar devlet denilen yapı tarafından uzunca bir süredir el üstünde tutulmuyorlar. Burada sadece Türkiye Cumhuriyetinden bahsetmiyorum. Aynı durum dünya genelinde geçerli olan bir durumdur. Kanada ve ABD de yok olmak üzere olan Amerikan yerli halklarının dili ve kültüründen malzeme toplamamakta veya bu işleri yapmış olmak için yapmaktadırlar diye düşünüyorum. Gözlemlerim ve üretilen işlere bakarak derlediğim izlenimlerim bu yöndedir. Zaten bu halkların dili üzerinde yapılan çalışmaların sonucu olarak yayınlanmış sözcüklere bakınca bu durum anlaşılmaktadır. Çok az yerli grubunun (ve o da tamamen kendi çabalarını kattıkları için) dillerinden doğru dürüst bilgi toplanmıştır. İngilizlerin

ataları başta olmakla sözde medeni Avrupalıların bir kısmı Amerika kıtası yerli halklarını yüzlerce yıl yok etmek için elinden geleni yapmamış olsaydı, bu gün bu kültürlerden elimizde daha çok malzeme olacaktı.

Bu “AN” sözcüğü böylece Tanrının yarattığı ilk madde/mekân ve zamanın adı olarak doğmuş evrilmiş ve yaşamış diyebiliyorum. Arazi ziyaretlerinde bu konulara ilgi duyarak açmış olmasam bilmiyorum bunları bir başkası daha yazacak mıydı? Öyle ki, akademilerde koltuklarda oturarak ve köylüyü bilgisiz ve küçük görerek onların ayağına gitmeyerek dil biliminde bir arpa boyu yol anca gidilmiştir.

İstanbul ağzını Türkçe sanarak son yüz yılı Türk dili adına neredeyse heba ettiler. Neden Türk dili konusunda Macaristan, çek Cumhuriyeti ve Rusya gibi ülkelerde daha çok sayıda, uluslararası aranır olan, özgün ve değerli, akademik makaleler yayınlanıyor da Türkiye’de Türkoloji bölümlerinin adı veya ürettiği işler dünyada fazlaca anılmıyor?

Kaşgarlı rahmetli olalı bin yıldan uzun zaman geçti halen onun yazdığı lügat üzerinde belli alanları cımbızlayıp tez yazmaya devam ediliyorlar ve üstelik bu yazılanların çoğu birbirinin farklı açılardan tekrarı niteliğinde. Bu işleri yapın ancak önce kendi dilinizin kaybolmak ölmek üzere olan sözcük varlığını nasıl korur ve geliştiririz diye de düşünüp bir işinizi de bu amaçla yapın hiç olmazsa.

Tanrı inanç sisteminde ölen her canlının ruhu vardır ve ruh ölünce “AN” katına atılır. Tanrı inancında evrendeki her bir şey Tanrının kendi parçasından yapılmıştır. Yani tabiatın ve evrenin kendisi ve etrafımızda gördüğümüz her-şey ve insanın kendisi de aslında Tanrının bir parçasıdır. Ölenin ruhu yok olmaz ve başa/başlangıca geri döner. Atılan ruh orada (AN katında) Tanrıya hayatta iken onun kurallarına göre yaşadığının hesabını verecektir. Tanrı o kişinin kendi kurallarına göre yaşadığını düşünüyorsa onu yer olama (âleme) tekrar geri gönderebilir veya ödüllendirmek için gök-olamda yıldıza çevirebilir. Tanrı inancında yıldızlar ve gök cisimleri ulu kişilerin ruhlarıdır ve ödüllendirildikleri için Tanrı katına alındıkları düşünülmektedir. Bu sebeple Ön-Türk dilinde yıldız adları hep kişi adlarından verilmiştir.

Bu inanca göre yer olama tekrar gönderilecek olan ruh günahlarının veya sevaplarının ödülü veya cezası olarak herhangi bir canlı bedeninde yer olama gönderilebilirdi.

Hatta Tanrı isterse cezalandırmak istediği ruhları da bir sonraki hayatında yer-altı olama da bir yeni canlı ruhunda geri indirebilir diye inanılıyordu.

Tanrı yanına “**varan**” ruhun tekrar insan olarak yer olama gitmesine karar verirse, onu yeni bir doğan çocuğun bedeninde yine kendi ailesine indirir diye inanılırdı.

Bu inanca göre bütün canlılar ruh taşırdı ve bütün ruhlar günü geldiğinde başa (AN-katına) dönerdi. Tanrı ruha bir hak daha tanımak isterse, tekrar hayat bulacaktı. Bir çocuk doğduğunda Tanrı katında içtiği andını unutup yer olama gelirdi. Yani bir çocuk büyüdüğünde ‘AN’ katında neler olduğunu hatırlamayacaktır diye inanılırdı. Bu sebeple Gök-Tanrıya inanan insanlar doğan çocukları büyürken onlara Tanrı katından “ant” içerek hayata geldiğini ve geri döndüğünde onun kurallarına göre yaşadığını anlatması gerekeceğini öğütlerlerdi.

Yani, Tanrı inancında “AN” katında her insanın oraya atılan ruhunun Tanrıya yer olama indirmesi halinde onun kurallarına uygun yaşayacağına dair “AN-UT (ANT)” içtiğine ve yaşam hakkı kazandığına inanılırdı. İçilen ‘ANT’ Tanrının ona (ÇOĞ+AN+TA (çanta) içinde) verdiği kandi aslında ve bu yeni bir hayat kazandığı anlamındaydı. Eskiden bazı insanlar hayatta hatalar yapsalar dahi Tanrının ceza vermeden önce onların ruhuna en azından üç defa hak tanıyacağına inanmaları da söz konusuydu. Ulu kişiler öldüğünde de onlara ‘ANIT’ kurgan veya ‘tikili’ (piramit benzeri yapılar) yapılırdı ve her yıl o ulu kişinin öldüğü zaman anıtı başında ‘ANILIRDI’ ve ‘ANILARDAN’ bahsedilir şiirler okunurdu. Çünkü uluların gökte yıldızlaştığına ve onları da görüp duyduğuna inanılırdı. Gökyüzünü inceleyenler yeni gördükleri yıldızlara yakınlarda ölen uluların adlarını verirdi. Mesela ULU KADIN (Ulu+karu) olarak anılan geçmiş toplum liderlerinden birisinin adının zamanla (ULUKARU/ÜLÜKERÜ) kısaltarak bugün ‘ÜLKER’ olarak anıldığını söyleye biliriz.

Uluların mezarları başında onların törenler şiirler ve müzikler ile ağıtlar ile anılması uygulaması çoğunlukla unutulmuş olsa da Anadolu’da daha çok Alevi inancı uygulamalarında izleri görülmektedir diye düşünüyorum.

Türk dilindeki ‘KANMAK’ sözcüğünün de anlamları hep bu düşünce sistemine bağlı olarak oluşmuştur. ANT içilmekle Tanrı katında ruhunuzun bağışlandığına bir işaret olarak geri yer olama indirilmeye hak kazanmış sayılırdınız. Ancak andına sahip olmak kişinin daha kan/can bulmadan peşinen Tanrıya verdiği bir söz olmak dışında oldukça önemli bir ahlaki kabullenişti. Bu andı içenin Gök-Tanrı inancına göre herhangi bir canlıyı hayatta kalma ihtiyaçları dışında öldürmemesi gerektiğini ve kan dökmeye gelen düşmana bile arkadan saldırmamayı ve kim olursa olsun hiçbir canlının hakkını yememeyi emrediyordu. Av sonrası Tanrıya şükredilirdi ve av eti avlanamayanlarla da paylaşıldı.

Dilde bu gün birbirine zıt anlamlarda veya alakasız anlamlarda gibi görünen başka sözler de Ön-Türk dilinde ortak anlamda tek bir söz dâhilinde yaşamaktaydı.

Buna bir başka örnek Tanrı inancında Tanrının gökte ve bütün âlemi görür şekilde her şeyin üzerinde en-arkada ve en-üstte olması ve yarattığı âlemin onun önünde yer almasıdır. Bu sebeple Turani kök dilde veya Sümer öncesi Ön-Türk dilinde muhtemelen “KÖK” ve “GÖK” sözü ayrımı yoktur. “KÖKLÜ” olmak nereden yaratıldığı belli olmak, anası babası (yaratana) belli, Tanrısı olan ve andına sahip, kökü-bilindik olmak anlamında kullanılmıştı. Gök-Tanrıya inanan insanoğlu kendisinin de Gök-Tanrının bir parçasından yaratıldığına yani gökten indiğini düşündüğü için onlar için ‘kök’ zaten ‘gök’ demektir. Yani kök veya gök ayrımı olmaksızın bu dilin kökünde bu sözcükler tek bir sözcüktü.

Yani bu sözcük aynı zamanda yaratıcısı belli anlamındaydı ve o yaratıcı ise Tanrı idi.

‘KÖK’ sözcüğü anlam olarak **“yaşamın kaynağı olan unsurlar ve her-şeyin başladığı ve bağlı olduğu yer”** demektir. Sözlüklerde de bu şekilde tanımlanmalıdır.

Yaşamın Gökten inerek başladığına inanan atalarımız bitkilerin köklerini de bu söz ile adlandırmayı uydun bulmuş olmalıdır. Bitkilerin yaşamı da köklerinde başlar diye düşünülmüşlerdi. Tanrı inancında hayatın gökteki Tanrıdan başladığını düşündüklerinden yer

olam, yer-altı olam ve gök olamdaki her-şeyin başladığı ve bağlı olduğu veya doğduğu yere “KÖK” (GÖK) denir.

Bu gün bir “**ağaç kökü**” ile “**gökyüzü**” kelimesindeki “**GÖK**” kök sözcüğü ses değeri ve anlam olarak ayırmış olmamız bu birbirine ters görünen kavramların dilsel kökeninin farklı olduğu anlamına gelmeyecektir. Bu şekilde düşünen dil bilimcileri elbette bu sözcükleri farklı kökten gelen sözler olarak algılayacaktır. Bu sebeple bir eski anıt taş üzerinde bu sözcüğü okursanız orada **GÖK**- mü yazıyor yoksa **KÖK**- mü yazıyor diye tartışmanın da bir anlamı olmadığını bilmelisiniz.

Fidan kelimesine Yunan dilinden geldi derler ancak böyle değildir. Bu konuyu açıklarken bu örnekleri vermiştim ki; Bitik, biten, bitki, bitmek sözlerimiz de aslında yeni bir başlangıç sayıldığı için hem yok olmak hem var olmak/çıkmak anlamında kullanılmaktadır.

Aynı şekilde, **OL** ve **ÖL** sözcükleri de aslında Sümer-Öncesi-Ön-Türk dilinde tek ortak kökten gelme bir sözcüktür. Çünkü bir canlının **ÖL an**-ı (öldüğü kabul edilen an) ile **OL an**-ı (yani ruhun ant içerek hayat bulduğu an) aynı noktada Tanrı katında sonlanıp yine aynı yerden başlıyor diye kabul edilmişti. Bir ölüm yeni bir doğum anlamına geliyordu. Yani gerçekte ölüm hiç yoktu sadece form değiştirmek ve mekân (ek+an) değiştirmeye inanılıyordu bir anlamda.

Gök Tanrı inancı sahipleri hayatı bir döngü olarak kabul ediliyordu ve evrenin ve ruhların bitmeyen sürekli bir döngü ve dönüşüm içinde olduğuna inanılıyordu. Bu sebeple kurganlarda bir süre öleni anne karnındaki çocuk gibi büküp yatırıyorlardı. Tabi bu uygulamalar zaman ve coğrafyaya göre değişiklik gösteriyordu. Çünkü tek bir uygulama yoktu. Bir kısım insanlar ölenin etini kuşlara yediriyordu çünkü kuşlar gökte uçtuğu için Tanrı katına yakın sayılırlardı ve esas olan beden değil ruhtu. Ön-Türklerin savaşta ölümden korkmadan halkını korumaya çalıştığını düşünüyorum çünkü gerçek bir ölüm bunların inancında yoktu. Bunlara göre beden ölür ruh Tanrı takdiri ile biçim değiştirip yaşardı. Bu dinin çok fazla sayıda kuralı yoktu. Fakat esas kural doğaya ve yaşayan her forma saygı göstermek ve bunları ölüm kalım söz konusu değilse veya barınmak ya da doymak için öldürmeyecekse öldürmek de yasaktı. Bu sebeple avlanıldığında avın etinin tamamı paylaşılarak yenirdi diyebiliyoruz. Avlanan avlanamayana veriyordu. Gök-töre böyle emretmiş idi. Zamanla bunlar unutuldu.

Şehitlik kavramı muhtemelen bu inançtan değişimle ortaya çıkmıştır ve Gök Tanrı inancından gelen bu kavram Türk inancında halen yaşamaktadır.

Gök-Tanrı inancında her ruh birbirinin hayatını bir gün mutlaka tecrübe edebilir diye inanılıyordu. Bu sebeple ağaç dalı kesmeden önce o canlıdan (ağaçtan) özür dilenir ve o dala hayatta kalmak için ihtiyaç duyulduğu anlatılırdı. Üstelik o kestiğiniz ağacın kendi eski atlarının birisinin ruhunu taşıyor olabileceğine inanılırdı.

Örnekler burada bitti diye düşünülmesin.

Fidan sözüne dönersek; Yunancada kelime **fytón** olarak okunur ve "bitki (veya farklı ağızlarda **biten/piten/fiten**, **bütön/pütön/fütön**, **bit-on/fiton**, **bit-ön/pit-ön**, **bütük/pütük**, **bit-ken/püt-ken** veya **bitik/pitik** vb) seslendirilen sözcüğün kökteşidir. Eski Yunanca **phytón** (φυτόν) "biten şey,

bitki" sözcüğünü Türk dilinden alıntılaman (bazı ağızlarda büt-/püt- bazılarında bit-/pit- kökünden türeme olarak görülür ve) Yunan diline geçerken P/F ses dönüşümü yaşadığı anlaşılmaktadır. Aslında gerçekte bu sözcüğün **P** seslendirilmiş sesi ile başlıyor olması **B** seslendirilmiş halinden daha eski bir zamanda gerçekleşmiş olmalıdır. Bazı ağızlarda ilk ses (**P** sesi) sesinden **F** sesine dönerken bazı ağızlarda ise ilk sesin **B** sesine dönüştüğünü varsaymak daha akla yakındır.

Özetle, "Bitmek" ve "bütün" kelimeleri aynı ortak kökten gelmektedir. Kelime "büyüyerek tam boya veya olgun hale gelmek, tamamlanmak, bütünlenmek, kemale ermek, olgunlaşma" anlamındaki fiilin kökteşidir ve bu sözcüğün Ön-Türk dilinde bunlara ilaveten "yoktan var olma" ve "var iken yok olma" anlamı da vardı diye düşünebiliriz.

Uygur-dilimizde Budist metinlerinde, 1000 yılından önce kelimenin "alku törlüg küşüşleri kanıp **bütüp**" olarak söylenen bir cümle içinde geçtiği (aşağıda gösterdiğim) yazılı kaynaklara dayandırılarak söylenir ve bu cümle "törlü çeşitli kesilmiş-arzularından olan yavaşlığı (veya ayrılığı/kopuşu) doyurulmuş/tatmin-edilmiş/karşılanmış/tamamlanmış/bütünlenmiş hale geldi" anlamındadır. Bu da 1000 yılından önceki dönemde bazı ağızlarda baştaki **P** sesinin **B** sesine döndüğünü göstermektedir. Öyle-ki, cümlede "bütüp" (bitti, yok iken var oldu) sözü daha önce olmayan bir durumun olması/oldurulması veya isteğin bütünü ile karşılanmış veya tamamlanmış duruma geldiğini gösterir anlamda kullanılmıştır.

Bu da, bu sözcüğün soyut veya duygusal kavramları ifade etmek için de kullanılmış olduğunu da göstermektedir.

Kaşgari'nin, Divan-i Lugati't-Türk (1073 yılı öncesi sözcük varlığı hakkında bilgi veren) eserinde kelime farklı yerlerde geçmekle "**bütti**" yazılışı ile [--yara-- iyileşti/geçti/bitti], [kesinleşti], [--sesi- - kısıldı] gibi anlamında kullanılmış olması söz konusudur²³.

Aynı zamanda Kıpçak-Türk dilimizde [Codex Cumanicus, 1303] bu kök sözümüz "bogday sağarsen kovra **biter**" [buğday sağarsan (eker ve ürünü alırsan) kavrar - biter/çıkar (bereketli olur)] anlamında geçmektedir.

Peki, "**SOPA**" ve "**ÇÖP**" sözcüklerinin türev ses değerleri olarak Türk dillerinde veya aynı aileden eklemli dillerde başka hangi sözcükler kullanılmıştır? Orta Asya ve Anadolu dışında Türk dilli coğrafyada bu kelimeler kullanılmış mıdır?

Türk dili ile kökteş olan Macar dilinde "**CSEPŰ**" "üstüğü, kıtık (keten ve kendir lifleri/kırtıkları)" ve "**SEPRŰ**" kelimesi "**tortu, çökelti**" anlamına gelmektedir. Bunu yukarıda "**SOPA**" sözcüğünü anlatılırken yazmıştık. "**SAP/SOP**" Kelimesinin "**SOPA**" ve "**ÇÖP**" kelimesinin türleri olduğunu söyleyebiliriz.

Üstelik Macar dilinde aynen Türkçedeki gibi bu sözcük çöp kelimesine verdiğimiz anlamların bir kısmını da içermektedir. Ancak '**çöp**' sözcüğü elbette sadece evsel atık anlamında değildir. Bazı anlamlar zamanla bazı toplumlarda unutulmuştur. Son durumda (bugün) bu sözcüğün nasıl veya hangi anlamda kullanıldığını söylemek bu sözcüğün eskiden de sadece o anlamda kullanıldığını

²³ [Kaynak: S.Nişanyan-sözlük]

anlamına gelmez. Kullanılmayan veya halk ağzından derlenmeyen sözcükler unutulur. Kendisi unutulmayan sözcüklerin de eskiden kullanılan bazı anlamları unutulabilir.

‘Çöp’ kelimesi için aşağıdaki detayları konuyu iyi çalışmış bir dil bilimcinin makalesinden alıntıladım. Toplam 22 sayfalık bu makaleden 6 ayrı paragrafı seçerek aşağıda alıntılıyorum, ancak konunun detayını merak edenlere bu makalenin tamamının okunmasını öneririm. Örneklerin sonunda alıntıladığım kaynağı da göstereceğim.

-- { Türk dillerinde yaşayan çöp'ün “çöp, döküntü” türevleridir. Bu nedenle çöp kelimesi, öncelikli olarak Türkçedeki türevlerinin açık bir tablosunu çizmek suretiyle incelenmelidir. Kâşğ. çö:p “the dregs (tufl) of anything, or what is squeezed out (‘aşır)’; üzüm çö:pi “the sediment (tajir) of grapes”; ya:ğ çö:pi “the sediment (‘akr) of oil”; bo:r çö:pi “the dregs (durdî) of wine”; tutma:ç çö:pi (qit’a) of noodle or macaroni dough” (Dank. I, 494); “dregs (durdî) of wine; also the “sediment (‘akar)” of anything, hence human rubbish (hutâla an-nâs) is called çöp çep kişiler’; çöp “Tutma:çın (qit’a) parçası”, ...

... Çağ. çöp “hâşâk; rubbish” (San. 211v 3).2 1. “saman inceliğinde herhangi bir sap, dal veya tahta parçası” 2. “yararsız, pis veya zararlı olduğu için atılan ufak tefek şeylerin hepsi” (TS I, 322), çörçöp “sticks and straws; brushwood” (Hony 1957, 70), çer çöp 1. “çalı çırpı kırıntısı” 2. “döküntü, süprüntü” ...

...

Bu Türkçe kelime, Macarcaya **seprǫ** olarak geçmiştir. 14-18. yüzyıllar arasındaki kaynaklarda kelime aşağıdaki gibidir: söprǫ, söpprǫ, seprǫ, sepre-, sebre-, ağızlarda: seprǫ, söprǫ. Macarca kelimenin anlamı 1. “şarap tortusu” 2. “kötü insanlar” 3. “çökelti/posa, tortu” 4. “mayalı hamur” 5. “kişinin zihninde etki bırakmak” 6. “şarabın tortusundan yapılan kanyak”. 1’le 4 arasındaki anlamlar Türkçeden ödünç alınmıştır ve 4’le 6 arasındaki anlamlar Macarcada gelişmiştir. Macarca kelimenin ses yapısı incelendiğinde csepǫ’nün ilk sesi cs- [= ç-]’ye karşılık olarak seprǫ’nün ilk sesi s- [= ş-] daha fazla açıklamaya ihtiyaç duymaktadır. Şöyle ki hem seprǫ ve hem csepǫ, ilk sesi ç- (çöpre, çöpik) olan Türkçe kelimeler dayanmaktadır. Eski Türkçedeki ç-’nin Macarcaya ödünçlenen kelimelerde iki eşdeğeri, yani ç ve ş, var olması araştırmacıların başını çok fazla ağrıtmaktadır. [Farklı görüşler için bkz. Ligeti 1986, 53-4.] Macarcaya ödünçlenen sayısız kelimedeki ç-, ş- olarak temsil edilmiştir: ...

...

Bu iki ünsüz, Fin-Ugor öncülleri ç ve ç’ye dayanmaktadır. İlk, damaksıllığını yitirmiş ve cs [ç], ikincisi patlamalı-sızıcı özelliğini yitirmiş ve s [ş] olarak hayatta kalmıştır. Sonuç olarak En Eski Macar döneminde, yani M.S. 6-10. Yy’da, Macarcaya giren Türkçe kelimelerdeki ç ünsüzü, Macarcada iki simgeye sahiptir: ç olarak veya ş’ye gelişmiş bir şekilde korunmuştur. Bu iki simgenin yayılmasında bir düzenlilik olmamış gibi görünüyor. Çöpik’teki ç sesi Macarcada ç olarak muhafaza edilmiştir (csepǫ), ama çöpre’nin ç sesi Macarca seprǫ kelimesinde ş olarak korunmuştur...

...

Türkçe çöpçep, çöpür-çepür ve çöp'le (ve Macarcaya ödünç verilmiş şekillerin büyük çoğunluğu için) bağlantılı tüm kelime ailelerinin şekillerin, csip-csup ikilemesinin oluşmasında katkısı vardır. Sonuçta Macarca apró-cseprő ve csip-csup ikilemeleri, Macarcaya ödünçlenen klasik Türkçe olarak düşünülme de onlar, Macar dilinin kurallarına uyarlanan ve Türk dilinin çerçevesinde anlaşılan manen Türkçe ödünçlemelerdir. Başka bir deyişle onların uyarlanması, bir kez daha, iki dilli toplumların varlığını doğrulamaktadır.²⁴ }--

DEĞNEK:

Eski Türkçe “**deg-enek**” (ağaç sopa)²⁵. (Bana göre ise kelime bu şekilde gösterilse de, aslında bu sözcüğü deg-enek önermesi dışında “**degen-ek**” olarak da incelemekte bir farklı bakış açısını anlamak için fayda olacaktır.)

Kıpçakça: "sopa, değnek" [Codex Cumanicus, 1303] “tigenek”. Türkiye Türkçesi ile [Darir, Anternâme terc., 1390 yılından önce] “ellerine galiz ağaçlar ve **degenekler** alurlardı” cümlesinde (kelime **degen-ekler** olarak) geçiyor.

Türkiye Türkçesinde [Meninski, Thesaurus, 1680] “**degenek**” Baculus, scipio, fustis. Bazı dil bilimciler Eski Türkçe **teg-** “**vurmak, dövmek**” fiilinden Türkiye Türkçesinde +AnAk ekiyle türetilmiştir²⁶ açıklaması yapmışlardır.

‘**Degen+ek**’ veya (dokun+ek), değmek/degmek sözüne ve ‘**değ-**’ köküne bazı ağızlarda "dokunmak/temas-etmek", "hatırına dokunmak", "incitmek", "ulaşmak", ve "değeri olmak" gibi anlamlar da yüklendiği görülmektedir.

Ben bir ad olarak “**değnek**” tanımı yaparken; bu sözü; “**Uzaktan dokunmaya veya yön göstermeye yarayan tahta çubuk veya sopa**” olarak tanımlamaktan yanayım. (Bir anlamda, “Çobanların elindeki değnek ile koyunlara hafifçe vurarak veya vuracakmış gibi yaparak onları yönlendirdikleri sopa, çubuk veya tahta parçasına bir alet olarak yüklenmiş bu görevden/işlevden türeme isimdir”.)

“Değnek” sözcüğü Eski-Türkçe “**teg-**”, “**vurmak, dövmek**” fiilinden Türkiye Türkçesinde ‘-an+ak/-en+ek’ ekiyle türetilmiştir. Nisanyan sözlüğünde ek açıklama olarak; --“Yeni-Yunanca “dekaníki / δεκανίκιον (koltuk değneği) sözcüğünün Türkçeden alıntı olduğu varsayılabilir” açıklaması yapılmıştır.

Yunanca seslendirilişinin sondaki “-iki” hecesi bizim dilimizde “+eki” olarak seslendirilen sözcüğümüzdür ve aynı ses değeri ile sözcük hem ‘iki’ hem de ‘eki’ halini de almış olarak dilimizde mevcuttur. Fakat dil bilimcilerin bir bölümü ‘iki/eki/ek’ sözcükleri ile ‘-ak/-ek’ sözcük eki arasında bir bağ görmezler. Bu yazımızda bugünkü sözcük eklerinin neden geçmişte birer

²⁴ [István Vásáry, Çöp Ve Türevleri: Bir Türkçe Kelime Ailesi Ve Onun Macarcadaki Yansımaları, Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Türkoloji Dergisi 19, 1 (2012) 119-140 / Çev. : Yasemin ÇÜRÜK* / <<http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/12/1874/19675.pdf>>]

²⁵ [Değnek sözcüğünün anlamı için bakınız; <sozce.com>]

²⁶ [Değnek sözünün kökeni hakkında kısmi bilgi edinmek için bakınız; S.Nisanyan-sozluk, 2018]

bağımsız sözcük olduğu hakkındaki görüşümüze değinmiştik. Bu sözcüğün “değ-en+ek-i / değ-en+ek” şeklinde iki sözcüğün birleşmesinden türetilmiş olduğunu düşünebiliriz.

Eski-Türkçe: [Orhun Yazıtları, 735] “Değmiş” sözcüğü “alp er biziñe tegmiş erti” (bize ulaşmış/saldırmış idi) olarak geçmektedir. Orhun yazıtları elbette bu sözcüğün yazılı olarak görülebileceği tek kaynak-da değildir.

Bu sözcük Eski-Türkçe “**teg-**” “ulaşmak, erişmek, yetişmek, eşdeğer olmak” anlamındaki fiildir. Ancak bu fiilin hem eski Türkçe hem bu günkü lehçelerden bazılarında “dokunmak” anlamı da vardır. “Bir çubuk ile bir sopa veya değnek ile dokunmak” gibi.

Değnek sözcüğü her ne kadar sözlüklerde “değ+enek”, şeklinde bileşenlerine ayrılmış gösterilse de bu sözcüğün de hecelere ayrılarak tekrar incelenmesi bize sözcüğün geçmişte kullanımı hakkında farklı bağlantılar gösterebilir. Bu anlamda, bu “değ-en” (dokunan) sözcüğü kökünü (*de+eg-en/*de+ek-en şeklinde) bileşenlerine ayırarak, yani bu sözcüğün muhtemel esas kökünü “**DE-**” olarak varsayarak-da incelemekte fayda vardır.

Yani bu sözcük “**De- / Te-**” kökü üzerinden-de incelenmelidir. Muhtemel en eski ortak kök tek heceli “De-/Te-” sözcüğü olabilir. Bu kök sözcüğün geçmiş anlam içeriği dahilinde “değ-nmek (söylenmek, şikâyet-etmek, belli bir konudan veya bir konunun belli detayından bahsetmek/konuşmak, sözün özünü söylemek)”, “söz ile belli bir konuya dokunmak”, “denmek”, anlamları da olmalıdır. Üstelik bu kökten “derviş, dem, demlemek, demlik, demir, gibi kelimeler türetilmiş olabilir.

Çoğunlukla dil bilimciler arasında, bu gösterdiğim türetme sözcüklerin aynı kökten doğmuş olmadığını ve bunların bazılarının farklı köklerden türetildiğini söyleyecekler olacaktır.

Bunu söyleyecek kişileri bu kelimenin en erken kök anlamı hakkında derince düşünmeye davet edebilirim.

En erken kök anlamların nasıl doğduğunu anlamazsak “**demir**”, “**demlik**”, “**demek**” (söz-söylemek) veya “**değnek**” gibi farklı anlamların nasıl olup-da aynı “de-/te-” ortak geçmiş kökten türemiş olabileceğini de anlamayız.

Burada bunun nasıl olduğunu anlatmaya çalışacağım ve en sonunda “**de-**” köküne dönüp konuyu değnek kelimesi ile bağlayacağım. Neticede dil bilimi adamları ile aynı fikirde buluşmak zorunda-da değiliz ancak farklı bir bakış açısı arayanlar için (dil biliminin yaptığı açıklamalara kıyasla daha mantıklı ve tutarlı olduğunu söyleyebileceğim) açıklamalarıma şu şekilde başlamak isterim;

“**De-/Te-**” kökünün geçtiği tespit edilen (en eski yazılı Eski-Türkçe kaynakta [Orhun Yazıtları, 735]) bu sözcük “bodun ança **tmiş**” (halk şöyle demiş) tümcesi içerisinde geçmektedir. Burada bana göre “ança” kelimesinin “onca” yani ‘defalarca’ gibi bir anlamı daha olmalıdır ancak bu konuyu fazla dağıtmamak adına bu cümlemin çevirisinin “halk defalarca söylemiş” şeklinde de yapılabileceğini bir ara not olarak söyleyebilirim. Dediğim gibi bu tümce özelinde veya “anca” kelimesinin burada geçen anlamı üzerine yazmıyoruz ama buradan anladığımız kadarı ile incelediğimiz kök sözcük “**tē-**” (**de-**) “**söylemek/demek**” fiili kökteşi olarak evrilmiştir.

Bir de ayrı bir kökten gelme gibi görünen "**dem**" kelimesi var. "Dem vurmak", (nefes vurmak, söz etmek) [Aşık Paşa, Garib-name, 1330]²⁷.

Ancak '**dem-vurmak**' sözcüğü bu sözlüklerde oldukça basit şekilde gerçek anlamından uzakta (veya kayma anlamı ile) tanımlanmış. Birçok sözlükte '**dem-vurmak**' değiminin anlam karşılığı olarak '**bir şeyden söz etmek, konu açmak**' açıklaması yer alır²⁸. Gerçekte "dem-vurmak"; "**Sözün özünü/özetini/can alıcı yerini alıp onu söyleyerek yol göstermek veya can alıcı noktayı söylemek veya işin önemli yerini söyleyen kişinin konunun özünü bildiğine işaret etmek**" anlamındadır. Aynı zamanda "**bilginin elenip ayrılarak seçilmiş özünü/özetini ortaya koymak**" demektir.

Sözlüklere bakarsak "**dem**" kelimesinin kökeninin Fars diline bağlı olduğu yazılıyor. Buna göre kelime Orta-Farsça "**dam**" (nefes, soluk, an, zaman) sözcüğünden alıntıymış. İlaveten bu Farsça sözcük-de Sanskritçe "dhāmi" veya "dhamāni" (nefes, soluk, üfleme) sözcüğü ile eş kökenli-imiş.

Bu sözcüğün köklerinin Farsçada olmadığını açıklayacağım. Öncelikle bu gün "**demir**" olarak ifade ettiğimiz kelimenin ilk hecesinin (kökünün) anlam içeriğine bakalım.

Kökler sözlüğünde (İsmet Zeki Eyüboğlu) "**DEM**"-kök kelimesi için şunları yazılmıştır; {"*dim/tim (t/d, e/i dönüşmesi) biçiminde de söylenen bir kök. Bu kökün içerdği anlam yalnızca söylemek, konuşmak, demek eylemlerinde dilegelir. Kimi Türk ağızlarında dimek (söylemek), temek (söylemek), timek (söylemek), demek (söylemek) biçimleri vardır. Bu kökün de-di (te-ti) sesleriyle başlaması, mek'in eylem eki diye anlaşılması daha doğrudur.*"}

Aynı sözlükte "**DIM**"-kök kelimesi için; {"*yansıma sestir, kimi yerde pekiştirme ön-eki olarak geçer. Halk ağzında dımımak (uyumak), dımık (keser, uç, ılık), dımışık (ılık su), dımitmak (öldürmek, bayıltmak) gibi türevleri olduğuna göre, öncül sesi ı, eylem eki mak'tır (SDD)*"}

Burada bir açıklama daha yapalım. Bugün "**DAMAK**" dediğimiz sözcük de muhtemelen "**DEMEK**" sözü ile kökteş olabilir. Bazı dil bilimciler Eski-Türkçe (boğaz, veya geniz anlamındaki) "**tamğak**" sözcüğünün değişime uğramış biçimi olarak açıklıyorlar. Bu açıklama doğru olabilir. Ayrıca sözcük "boğaz" veya "geniz" anlamına geldiği gibi doğrudan doğruya "**damak**" anlamında da kullanılmış olmalıdır. Ancak bu sözcüğün "ağzın damı" sözcüğünden değişime uğrayarak oluştuğunu ve/veya buradaki "**DAM**-" sözcük-kökünün "damlamak" fiili kökteşi olduğu ve Eski-Türkçe'de bu kök sözcüğün "**tam**-" şeklinde ifade edildiğini de belirtiyorlar. Açıkça söylemek gerekirse hem "ağzın-damı" anlamının hem de "damlamak" fiilinin bu sözcük ile bir ilgisi olmadığını söyleyebilirim. Bu sözcüğün "söylemek/konuşmak/ses-çıkarmak" anlamlarına gelmiş olan "demek" sözcüğü kökünden evrilmiş olması daha kuvvetli bir olasılıktır. Asıl en erken kök yine de aynı 'de-/te-' köküdür.

Sadece "**DAMAK**" ve "**DEMEK**" sözleri değil ama bunlara ilave olarak "**DEMLEMEK**", "**DAMITMAK**" ve "**DEMİR**" sözleri bile ortak köktendir. Türeme farklı anlamlara işaret ederek bu

²⁷ [S.Nisanyansozluk]

²⁸ [Sozce Sozluk, <<https://sozce.com/nedir/46423-dem-vurmak>>]

kök kelimenin birden fazla anlam doğurduğuna işaret etmiş oldum. Öyle ise Türkçede sözcüklerin aldığı eklerin kökteki anlamı bozmadığını veya değiştirmedini bildiğimiz için bu sözcüklerin aynı ortak kök sözcükten ayrılmış olduğunu bu sözcüklerin ortak en eski anlamını göstererek de bu söylediklerimizi desteklememiz gerekecektir. Bu en eski ortak anlama değinmeden önce aynı kökten bir isim olarak türetilmiş bir sözcükten daha bahsedelim ve sonra konuyu bağlayalım.

“**Kutup yıldızı**” anlamına geldiği dil bilimciler tarafından gösterilen “**DEMİRKAZIK**” kelimesi, gerçekten de bazı dil bilimcilerin ileri sürdüğü gibi “**demir-direk**” anlamında mıdır? Ya da aynı soruyu şu şekilde soralım; “**Kutup yıldızı**” eş anlamlısı veya karşılığı olarak kullanılmış bir sözcük olduğu bilinen “**DEMİRKAZIK**” sözcüğünün anlam karşılığını açıklarken “**Demir-Direk**” anlamı üzerinden sonuç açıklamak isabetli olmuş mudur?

—“Nedir bu ‘**demir-kazık**’ sözcüğünün gerçek anlamı?”

“**Demir-kazık**” (Kutup Yıldızı) veya “**demek**” (söylemek) ya da “**çay-demlemek**” anlamlarına gelen kelimeler aynı “**dem-**” kök sözcüğünün türemeleri ise bunlar birbirinden oldukça uzak anlamlar olarak nasıl değişmiş olabilir?

Bu doğru bir sorudur çünkü daha önce de belirttiğimiz gibi bir kök söze eklenen ekler hiç bir durumda kökün anlamına tesir edip değiştirmezler. Bunların ortak kökten olması için kök anlamın da ortaklığa işaret etmesi veya yol vermesi gereklidir. Bir başka deyişle; Eğer bu kök Türkçe ise ve “**demlemek**”, “**demir**”, “**demek**”, “**damıtmak**” gibi sözler de bu kökün türemeleri ise türemenin anlamı köke bağlıdır ancak ek kökün anlamını hiçbir durumda değiştirmez. Tabi “**DEM-**” kök sözü için mevcut sözlüklerde gösterilen anlamlara bakarsak yanılırız.

DEM / TEM / DİM / TİM (bazı ağızlarda t/d, e/i dönüşmesi) biçimlerinde söylenen bu kökün içerdiği “en eski kök anlam” yani en erken kök anlam ne idi? “Dım-dım-dım”, “dem-dem-dem”, veya “tim-tim-tim” tekrarları erken dönemlerde konuşma taklidi sesler olabilir mi?

Bunun olduğunun da olmadığının da kanıtı yoktur ve bu konuda yazılmış olan farklı görüşler vardır. Ancak başka bir detaya daha işaret etmem gerekir ki konu daha net anlaşılsın.

“**Dem**” kelime kökünü incelediğim için “**demir**” kelimesine de değineceğim. Bir metal olarak bakır, altın gibi daha yumuşak ve erken bulunmuş ve kullanılmış metalleri bir kenara bırakırsak demirin bulunması ile yapılan ilk alet muhtemelen avlanmak ve korunmak için yapılan silahtır ve ok ucu gibi silah uçlarıdır. Öyle ki ilk zamanlarda ok uçlarına sivri dişler ve sivriltilmiş taşlar bağlanmaktaydı. Elbette, doğada daha rahat ve parçacıklar halinde bulunabilen altın ve bakır da kullanılmıştı ancak demir-metalinin keşfi bence bugün tarih kitaplarında gösterilen dönemlerden daha eski zamanlara gidiyor olabilir. Demirin doğada keşfedilmesi ile bıçaktan ve kılıçtan önce yapılan demir alet muhtemelen yine bir ok ucu idi. Bu arada demir madenini insanlar elde etmeden önce bu madenin doğa olayları neticesi eriyik olarak doğada görülmesi ve okların ucuna batırılarak kullanılmış olması da söz konusu olmuş olmalıdır. Demir doğada oksitlenme dolayısı ile diğer bazı metaller gibi binlerce yıl bozulmadan veya yok olmadan kalamamaktadır. Bu sebeple de arkeolojik bulgularda daha az demir eşya veya alet elde edilmiştir.

{Burada konuyu dağıtmamak için detaya başka bir yazıda gireceğim fakat bir alet olarak metal veya sert-taşlardan yapılmış ‘ok-ucu’ kullanılarak ağaç, kemik ve kaya gibi yüzeylere erken tanımaların ve yazıların kazınmış olması sebebi ile ‘ok+ur-mak’ (okumak) sözcüğünün ‘ok-’ kökü ile bir alet olarak ‘ok’ sözcüğünün ortak köke bağlı türetildiğini belirtelim. **Demeli**, Eski-Türkçe yazılı örnekleri görülen ve ‘yazı-seslendirmek’ anlamlarında kullanılmış olan ‘okı’ sözcüğü ile ‘okçu’ ve ‘oklava’ ya da ‘okul’ sözcükleri de kökteştir diyebiliyoruz.}

“**Dem-vurmak**”, “**dem-çekmek**”, “**demlemek**”, “**demlik**” kelimelerindeki ‘**DEM-**’ söz-kökü köken olarak Farsça ve Orta Farsça “nefes”, “soluk”, “zaman” anlamına gelen sözcükten alıntı olarak gösteriliyor. Farsça sözcük Sanskritçe “**dhāmi**” veya “**dhamāni**”, (nefes, soluk, üfleme) sözcüğü ile eş kökenli olarak gösterilir ve burada da demlemek anlamı bağlantısı yoktur. Çaya ilişkin kullanımı “soluklanmak, vakit geçirmek” anlamında demlenmek fiilinden türetilmiş olmalıdır şeklinde mesnetsiz yorum yapan bazı dil bilimciler bu yorumlarına Türkçede aynı kökten türetilen kelimelere nazaran daha eski yazılı bir kaynak da gösteremezler. Sanskrit dili bu sözcüğü dar anlamı ile Ön Türk dillerinden almış olmalıdır ve sözcüğün anlamı bu dil içerisinde kayma yaşayarak aslından epeyce de eski kök anlamından uzaklaşmıştır. Eski Türkçe döneminde yazılı örnekleri olan ‘**tamıt**’ (damıtmak/damıt) sözcüğü ve ‘**damla**’ sözcüğü ya da ‘**damızlık**’ sözcüğü de burada örneklerini verdiğim (dil bilimcilerin kökleri Farsça dediği) sözcükler ile aynı Ön-Türkçe köklere bağlı türemiş sözcüklerdir. Ancak dil bilimi en eski kök anlamları düşünmeksizin bunları bölmüş ve bir kısmına sözde Farsça kök uydurulmuştur. Toplama Fars dili özellikle Eski-Azeri coğrafyası Türk dili ağızları sayesinde zenginleşmiştir.

Moleküler veya atom boyutlarında küçük birimler hakkında bu günkü bilimsel bulgulara veya fikre sahip olmayan atalarımız için bir “**su damlası**” bir kap suyun veya bir göl “**suyun en küçük birimi ve özüdür**”. “Çay-**Demi**” ise çayın “**özü, özütü dür**”. Söylemek anlamına-da gelen “**demek**” kelimesi ise “**beyinde bulunan binlerce fikir ve kelimeler içinden seçilen sözcüklerin ayrılarak “özün/özetin” söylenmesidir**”. “**Demir-kazık**” olarak atalarımızın isimlendirdiği “kutup-yıldızı” anlamındaki sözün ilk bileşeni olan “**demir**” sözü “**söyleyen / gösteren / bildiren / belirten**” anlamında söylenmiş sözcüktür. Burada “**kutup yıldızı**” insanlara yönünü veya yolunu “söylediği” için veya yönü tayin etmelerini sağladığı için “diyen-kazıktır”. Üstelik buradaki ikinci bileşen söz de bildiğin “**kazık**” veya “**direk**” anlamında değil sadece “**işaret**” anlamındadır.

Eskiden göçebeler uzun yollar boyunca ilerlerken düzlük arazidelerse toprağa kazık çakar, taşları belli biçimlerde üst üste koyar ve bunlara kendi boy işaretlerini ve yön işaretlerini koyarlardı. Bundan amaç geri dönerken veya kendisinden sonra aynı boydan başkaları da aynı yola çıkarsa gidilen yön hakkında araziye bilgi bırakmaktır.

Üstelik arazide kayalıklar varsa bu işaretler kayalara “**Kazınarak**” bırakılırdı. “**Kazınarak bırakılan ize**” ve “yazıya da” “**KAZIK**” denilirdi ve bu sözcük “oyulmuş, kazılmış, yazılmış, çizilmiş” anlamında kullanılırdı. Bugün ‘**kazı**’, ‘**kazmak**’, ‘**kazma**’ sözcükleri ortak kökten türetilmiştir diyebiliyoruz. Ancak ortak en eski kök anlamı nedense bütün sözlüklerde eksik gösterilmektedir. “**Kazık**” sözcüğünün bu anlamı zamanla bir miktar anlam değişimi ile “**işaret**” anlamında da kullanılmış olmalıdır. Bugün ve geçmişte olmakla, arazilerin mülkiyet sahipleri kendi arazisinin sınırlarını belirlemek ve başkalarının arazisi ile karıştırmamak için, sınırlar arasına ve arazinin

köşe noktalarına ‘kazıklar’ çıkarlar veya ‘iz bırakırlardı’. Aynı işlem bugün de yapılıyor. ‘Demir+kazık’ (kutup yıldızı) bileşik sözcüğünde kullanılan “**kazık**” sözcüğü de yine “**işaret**” anlamında kullanılmaktaydı. Dilimizde bu sözcüğün işaret anlamında kullanımı muhtemelen sadece bugün değil binlerce yıldır var olan bir durumdur. İstanbul ağzında bu sözcüğün bu anlamı unutuldu diye bu anlamı Türkçede yok sayacak şekilde sözlüklerde kıt anlam içeriği ile açıklamalar yapmak bu sebeple yanlıştır. Sözlükler bu şekilde sakatlanalı beri aradan çok uzun yıllar geçti. Bugün eski yanlış ezberleri doğru sanan veya hocalarının yolundan devam eden dil bilimciler de kendi yazdıkları sözcük-kökünü sözlüklerinde bu yanlış durumu devam ettirmekteler. Bunlar, anlam içeriklerini bugünkü İstanbul ağzını Türkçenin merkezinde sanarak oluşturdukları sözlüklerde, kökü dilimizde olan öz sözcüklerimizi başka dillere bağlayarak çalışmalarına devam ediyorlar. Dolayısı ile “**demir-kazık**” sözcüğünün anlamını da bilmiyorlar.

“**Demir-kazık**” sözcüğünün “**demir direk**” ile bir ilgisi yoktur. Bu sözcüklerin tamamının ortak kökten geldiğini ve eski kök anlamlarını bilmeyen dil bilimcilerin bir başka yakıştırmasıdır yapılan bu açıklamalar. “**Demir-kazık**” ismi anlamca “**söyleyen/diyen/belirten + işaret**” demektir. Yani “**yönünü gösteren/söyleyen işaret**” anlamında adlandırma söz konusudur.

Bir metal olarak “**dem-**” kökünden türeme bir sözcük olan “**DEMİR**” sözüne gelirsek; Bu metal cevheri küçük ve oksitlenmiş parçaların toprak vb karışım içinden ısıtılıp eritilip ayrıştırılması ile elde edildiği için burada “**özütün çıkarılması**” anlamı yine de vardır. Aynen “**demlenen**” çayda “**özün ayrıştırılıp alınması**” veya “**damıtılan**” malzemeden “**özün ayrıştırılması**” veya “**düşünceler içinden söylenmek istenen sözlerin ayrıştırılmasına**” “**demek**” dediğimiz gibi bu “**DEM**” sözü kök anlamında hep bir “**özün, özütün ve özetin arayışı / belirlenmesi / belirtilmesi / alınması**” vardır. “**Damak**” sözcüğü de “**ağzın-damı**” değil “**demek istenen sözcüğü/sesi ayıran veya belirten**” anlamından dolayı “**damak**” (**deme+eki**) adını almıştır. Dil biliminin kendi anagram uydurma veya yakıştırmalarını da bilimsel sanması ayrıca hem komik hem üzerinde düşünülmesi gereken saçma bir durumdur. Atalarımız bunların sandığından veya bu saçmalıkları yazanların kendisinden kesinlikle daha akıllıydı. Atalarımız gök-olamdan (gök âlemden) bunların yazdıklarını görüyor ve söylediklerini duyuyorlarsa muhtemelen dizlerini de dövüyorlardı.

Demir-kazık adının **kutup yıldızına** verilmiş olması bundandır. **Demeli**, atalarımızın göçer ve yarı-göçer boyları yıldızları takip ederken yolunu bulmak için ihtiyaç olan yönü tanımlarını sağlayan kutup yıldızına “**demek**”, “**söylemek**”, “**yönü söylemek**” anlamında ad vermişlerdi.

Türkçe tanımları anlamca kısır ve dar açıdan yapıp Farsça veya Arapça olanlara muhtelif yorumlar ekleyerek daha geniş açıdan ve kapsayıcı göstermek dil bilimi değildir. Bu taraflı olduğunu düşündüğüm bakış açısı ile dil bilimi yapılması değil ama ancak dil bilgilerinin yozlaştırılması veya dile anlamsız yorum katılması söz konusu olabilir.

Benim yazdıklarım ise hem dilde hem kültürde hem folklorda hem de mantıksal alanda kökleri olan açıklamalardır. Bu bakımdan anlamlı yorumlar olarak görüyorum ve kaldı ki sözcüklerin Sümer diline varana kadar köklerini ortaya sermeye çalışıyorum.

Benim yazdıklarım için; “bunlar anlamsız yorumlardır, bu şekli ile sözlüklerde veya köken biliminde bu sözler için açıklama yapılamaz” diyecek olan dil bilimcileri kendi yazdıkları

sözlüklere dönüp tekrar baksınlar. Acaba sözcüklerinde olabildiğince en geniş anlam içeriği ile sözcükleri vermişler mi?

“Bu sözcükler bu anlamlarda kullanılmadı” diyecek dil bilimciler varsa aynı mantıkla onların kendi yazdıkları sözlüklerden yorum kısımlarını ve yazılı kökü olmayan hayali kaynaklara verilen referansları da sözlük ve makalelerden tamamen çıkarmalarını beklemek yerinde olacaktır. Üstelik eş anlamlı sözcükleri de anlam içeriği gibi göstermekten vazgeçsinler ve sözcüklerin anlamlarını kavramlar üzerinden açıklasınlar.

Bilim aynı durumdaki iki örnek için farklı sonuç açıklayamaz veya taraflı olamaz. Ancak bunu yaparlarsa (yani yanlışları, yorumları ve yazılı kökeni gösterilemeyen sözcükleri sözlüklerinden çıkarırlarsa), ortaya konulmuş bin sayfalık sözcük kökeni sözlükleri tereyağı gibi eriyerek birkaç yüz sayfaya ini-verir. Aynı mantık ile İngilizce, Almanca, Fransızca gibi PIE kökten denilen dillerin sözlükleri, yazılacak olsa ortada okunacak fazlaca bir şey de kalmaz.

Sözlüklere eklenen mesnetsiz yorumlar ile kanıtsız tutarsız ve hayali kelime kökleri ile farklı kelimeler arasındaki köken ilişkisi tanınmaz hale gelmektedir.

Türk dilinde bu örneğini verdiğim kelimelerin birbirleri ile tam da kökten (kök anlam içeriğinden) ilişkisi vardır ve bu kök sözcüğün farklı türemelerinde de aynı bağlantılar görülebilmektedir. Bunları köklerden okuyup kelimelere doğru anlamları verenler için bunlar görünür ve anlaşılır durumdadır. Bir yanlış üzerinde akademilerinizde bin makale yazmış da olsanız, o bin makale bir yanlış doğru yapamaz. Özeti budur. İstedığınız kadar sözcük köklerini Farsçaya, Arapçaya ve başka dillere adresleyin fark etmez. Özellikle Farsça denilen dil ve PIE kökten denilen diller toplama dillerdir. Bunlar en çok sayıda sözcüğü de Ön-Türk dillerinden/Turani dillerden alıntılanmıştır. Zaten bu dillerde bu sözcüklerin türevlerinin hem sayıca hem anlamca cıızlığı ve verilen anlamların çoğunlukla dar ve kayma olması durumu, bu dillerde bu sözcüğün bir kökünün olmadığı ama bu dillere sözcüklerimizin damdan düşer gibi ilk algılanan anlam içeriği ile alıntılanmışının başka bir göstergesidir.

Sözlüklerde kelimelere doğru anlamların ve bunların köklerine de doğru bağlantılar üzerinden yapılan açıklamaların verilir verilmediği konusuna acilen tekrar bakılmalıdır. Her kök sözcüğün başlangıçta ilk (en erken) kök anlam içeriği vardı. Zamanın hangi döneminde bir kelimenin türetildiğini biliyorsanız o kelimenin o dönemdeki yaygın kullanılan anlamlarını alarak çeviri yapmalısınız. Erken dönem anlamları son dönem anlam terminolojisi ile inceleyemeyiz. "DEM" kökü daha önce "demir" mi? yoksa "demek" anlamında mı kullanılmıştır sizce? Demir sözcüğü bu kökten türeme ilk sözcüklerden birisi olamaz. Çünkü ilk kök sözcükler tek bir eş anlamlı kelime ile açıklanamayacak sayıda çok sayıda kavramları ifade ediyordu.

Bunu daha önce başka bir yazımda verdiğim şu örnek ile açıklayayım; Yıldırımın sesini "ÇAK" diye duyan atalarımız bu sesi "çakma", "ışık" ve "ateş" için ve yıldırım olayının kendisini ifade etmek için kullanmış olmalıdır diye düşünülebilir. Atalarımız bu sesi yansıma bir ses olarak ağızlarında tekrarlayarak birbirlerine söylediklerinde akıllarına ilk gelen şey yıldırımın çakması anındaki olaylar ve ardından yaşanan gürültü, ateş, ısı ve ışık kavramlarının ve çakma sonrası yaşanan tahribat, darbe ve acının bütünüdür. Yani doğadan ilk alıntılanan yansıma sesler veya sözcükler tek bir kelimeyi değil ama daha çok bir dizi olayı bir kavramlar ve yaşanmışlıklar

toplusunu ifade ediyordu. Yani ilk kök sözcükler hem fiil hem isim ve hem de bir yaşanmış olayın bütününe ifade eden anlam içeriği ile doğmuştur. Bir sözcüğün anlam karşılığı bir başka sözcük veya birkaç sözcük olamaz. Onlara o sözcüğün eş anlamlısı denebilir ancak. Sözlüklerde sözcük anlamları kavramlar toplusu ile ifade ediliyorsa o verilen açıklamalar eksik demektir.

Öyle ki, bu sözcük doğduğu ilk anda bu **“ÇAK”** sesine bağlanmış olan **‘yıldırım düşmesi’** durumu gözlemlenirken takip edilmiş olayların fiil veya özne kavramları belirlenmemiş ve gözlemlenen olayın aşamalarının veya etki ya da sonuçlarının her birisine ayrı ayrı isim takılmamıştı.

İlk yansıma kök sözcükler bir olguyu, bir yaşanmış hikâyeyi veya anıyı ve belli bir (veya birden fazla) formu ifade ediyordu. Bunların anlam karşılıkları tek bir kelime yerine, daha çok çağrışımlar formunda kafada birleşen cümleler idi ve anımsananların film gibi akıldan hatırlama yoluyla geçmesinden ibaretti ilk kök anlamlar. **“ÇAK”** kökünün ‘ateş’, bir ‘patlama’ tarzı ‘gürültü’, ‘acı çekme’, ‘darbe’ ve ‘ışık’ anlamları en erken anlamları içinde ancak ayrı ayrı sözcükler ile ayrıştırılmamış halde bulunmaktaydı. Kökün evrilerek türemeler oluşturarak **“çekiç”** anlamına, **“çakmak”** anlamına veya **“çatışma”** anlamına gelmesi daha sonraki dönemlerin tür-etmelerindendir fakat en erken kökte zaten bu anlam içerikleri de mevcuttur çünkü türemeler kökteki anlam içeriğini değiştirmezler.

En erken ana kök sözcüklerin ve bunların anlam içeriğinin ilk doğuş anında bunların tek bir kelime veya birkaç kelime karşılığı ifade edilen bir cılız anlam içeriğine sahip olduğunu düşünmek dil bilimi adına ortaya atılabilecek en mantıksız düşüncelerden birisi olabilir. Bu sebeple sözcükleri damdan düşer gibi almış toplama diller son dönem dilleridir. Çünkü bu dillerde sözcük köklerinin türemeleri sayıca daha azdır, anlamı çoğunlukla kaymış ve cılızdır.

Binlerce yıl önce mağara devrindeki insanların dillerine doğadan yansıma olaylar üzerinden kattığı en eski sözcükler sayıca belki azdı ancak bunların anlam içerikleri bugün genel olarak tahmin edilenden daha geniştir buna emin olun. Aynı zamanda kök sözcüklerin ilk olarak doğduğu dillerde zamanla daha çeşitli türeme sözcükler görüldü.

Yansıma sestten alıntı **“ÇAK”** kök-sözcüğü önce *‘gökyüzünde bir ışık parlaması, daha sonra büyük bir gürültü ve ardınca bir patlama sonucu ateşin gelmesi ve darbesini vurup yakması, korkutması ile o ateşin yaktığı canlıların acısı ve yarattığı tahribat ve bu güçten etkilenilmesi ve onun yüceliğine inanılması vb’* bağlamında tanımını bulmuştur.

Başka bir sözcük üzerinden yaklaşım ile tekrar örnekleyeyim. ‘Gözün görmesi’ kavramındaki **“GÖR-”** sözcük-kökü "bir memurun görülmesi" kavramındaki **“GÖR-”** kökünden farklı değildir. Ama anlamlardan birisi "rüşvet vermek" olarak anlaşılmaktadır ki bu farklılaşmaya benzer örnekler birçok kelime için de gerçekleşmiştir. Bugün her ikisinin aynı ortak kökten türemiş sözcükler olduğunu biliyoruz, çünkü bu türeme işlemi görece yakın zaman içinde gerçekleşti ve bu sebeple aralarındaki ortak kök bağlantısı da (örneğin demir, demlik, demek sözcüklerinde olduğu gibi) unutulmadı.

Aynı kökten farklı kelimeler ile farklı anlamlar üretildiği gibi aynı türeme kelimeye sonradan farklı anlamlar yüklenmesi de söz konusu olmaktadır. Bu anlam değişimleri veya kaymaları coğrafya ve kültüre göre çeşitlilik gösterebilir. Bundan on-bin yıl sonra bu günkü yazıları

araştıracak olan dil bilimcilerin “memura rüşvet verme” anlamındaki “gör-” sözcüğü ile ekran-görüntüsü kelimesinde geçen “gör-” sözcüğünü aynı ortak kökten sözcükler olarak görmesi oldukça zor olacaktır. Muhtemelen bunlardan birisini gidip de ‘VER-’ (vermek) köküne bağlamak gibi bir saçmalığa imza atılacaktır. Aynen bugün dil biliminin eski yazıları okurken ve kök sözcükleri anlamlandırırken çoğunlukla saçmaladığı gibi.

Geleceğin dilbilimcilerinin muhtemelen her iki “gör-” sesi ile arada bağlantı kurmaları belki de mümkün olmayacaktır. Mesela Türkçede "silahını konuşturmak", "oklarımızın -veya- kılıçlarımızın son sözü söylemesi", bir okun istikamet göstermesi / söylemesi veya yön alarak çadırın kurulacağı yeri söylemesi gibi değişimler vardır ki bunların doğuşu da çok eskidir. Bunlar folklorda ve halk efsanelerinde, masallarında görüldüğü kadar hayatın içinden verilen örneklerde de görülür. Silah sözün bittiği yerde son sözü söyleme ve sonucu belirleme aracı olarak bir anlamda konuşmuş olmaktadır. Bu anlamı ile de binlerce yıldır kullanılıyor olmalıdır. Bugün modern zamanda ürettiğimiz yeni sözcükleri de çoğunlukla eski kök sözcüklerden ürettiğimizi unutmayalım. Bu sebeple bugün yeni ürettiğimiz sözcüklerin bazılarının benzerlerini yeni bulunan tarihi el-yazmalarında veya tarihi metinlerde görürseniz de şaşırmayın.

"DEM" sözcüğünün bugün farklı anlamlara gelen sözlerin ortak kökü olduğunu düşünmeme durumu da aynen buna benzer bir durumdur. Kök sözcüklerin anlam içerikleri eksik tanımlanınca veya bunların doğdukları anda hangi anlam içeriği ile doğmuş olabilecekleri yanlış çıkarımlanınca bu bağlantılar kurulamaz olmaktadır.

DEM; “birbirine karışık veya karmaşık halde bulunan çoklu şeyler içerisinden --işlenerek, (ısıtılarak / demlenerek / süzülerek / kalıplanarak--) aranan özün alınması, ayrılmasıdır”.

Toprak ve taş yığınının demlenerek/ısıtılarak **demirin** çıkarılmasıdır ‘dem’. Bu yüzden bazı ağızlarda "**DİMİK**" kelimesine keser ve uç anlamı verilirken başka ağızlarda kafadaki karmaşık düşüncelerden ayrılarak söylenmek istenen öz veya verilecek işaretin kendisidir "**demek**". **Témür**gen kelimesi Divan-i Lugat-it Türk de "**ok ve kargı ucu**" anlamında verilmiştir.

Tabii-ki bu kök sözcüğün "ok ucu" anlamı ile erken Türkçe de görülüp görülmediği tartışılabilir. Ancak belli bir dönemde ok ve kargı ucu olarak demir adını verdiğimiz metalin kullanılmış olduğu nettir. O dönem demir madeninin ilk olarak elde dildiği zaman olmalıdır ve o zaman demir sözü ondan önceki söz dağarcığından çıkarımla verilmiş olduğundan **DEM** kök sözü demirin bulunmasından da daha eskidir. Bu ok ve kargı ucu anlamı bu günkü kullanımı ile bu sert metale verdiğimiz demir anlamından eski olduğu gibi bu metalden yapılan silahın "sonucu belirleyeceği veya son sözü söyleyeceği" anlamı ile özdeşleşerek (**‘söyleyen’ / ‘diyen’** anlamında) kullanılmadığını da iddia etmek nafiledir.

Öyle ki, 10 bin yıl önceki veya 20 bin yıl önceki insan ile bizim aramızda beynimizdeki düşünce yapısı zincirlerini kurma kabiliyeti ve dil ile olay ve maddeleri ilişkilendirme kabiliyeti açısından insan beyninin evrim süreci açısından hiç bir esas fark da olmamalıdır. Atalarımızın sahip olduğuna nazaran beyin ve muhakeme kapasitemiz evrim çizgisi üzerinde henüz birbirinden görünür derecede uzaklaşmış değildir. İlkel atalarımız bizden daha aptal değillerdi ama yazıyı icat etmeden önce on binlerce yıl bilgiyi sadece sözel aktarılmış oldukları için kuşaktan kuşağa aktarılan daha az bilgi birikimleri vardı. Atalarımız yazıyı keşfetmeden ve okullar açmadan önce

binlerce yıl kuşaktan kuşağa organize şekilde bilgi aktarımını gerektiği gibi yapamadıkları için erken dönemlerde bilgi birikiminin oluşması ve kuşaklar arası aktarımı da oldukça verimsiz şekilde gelişmiş olmalıdır. Eskiden doğa ve hayat koşullarının zorluğu, tehlikelerin türü ve çokluğu, grupların fertlere verdiği gündelik sorumlulukların türü ile insan ömrünün kısalığı gibi faktörler de bilgi birikimini aktarmalarını belli ölçüde engellemiş olmalıdır. Ancak kesinlikle beyinlerini kullanma kapasiteleri modern insandan daha az değildi.

Bugün devasa taş bloklardan yapılmış eski piramitleri atalarımızın yaptığına inanmak yerine uzaylıların yaptığına inananlar çok sayıda olmakla görülmektedir. İşte atalarımızın böyle düşünen modern insandan daha akıllı olduğunu bile bu sebeple söylesek kimsenin alınmamasını bekleriz. Atalarımızın bildiği bir-çok şey de bugün tamamen unutulduğu için hiç hatırlanmıyor. Bu durum da onları daha akılsız sananlara sanırım bir yanlış malzeme veriyor.

Şimdi “**değnek**” sözcüğüne tekrar geleyim. Bu kelimenin anlamı için “**dokunmak, mesaj iletmek ve/veya yön göstermek için kullanılan sopa**” diye bilirim. Zaten yukarıda Orhun yazıtlarından iki örnek paylaşmıştım ve o örneklerde ‘dokunmak erişmek veya başa-baş gelmek’ anlamları da görülmekteydi.

‘Değirmek’ kelimesine bazı lehçelerde ‘şikayet-etmek’, ‘bağırıp çağırmak’ anlamı da yüklenmiştir. ‘Değnek’ ise şikâyeti karşı tarafa (belki koyun sürüsüne) dokunmak veya dürtme veya sopa ile yön gösterir gibi bir tehdit hatırlatarak varılmış süzme kararı uygulatmak veya anlatmak ve/veya gidilecek yolu göstermek anlamından dolayı alet ismi olmuştur. Kısaca ‘**değnek**’ sözcüğü için ‘**söyleyen veya dokunan + ek**’ denilebilir.

Çomak, sopa, sap, çita, çubuk, çöp gibi sözler aslında bugün farklı anlamlarda kullanılıyor olsalar da bunların ortak yanları ağaç/bitki parçalarının veya onlardan yapılan aletlerin kullanım şekli veya fonksiyonu ya da görünüş gibi özellikleri dikkate alınarak adlandırıldığı kesindir.

Eski-Türk dillerinden ve/veya Sümer Öncesi Ön-Türk dilinden miras kalan sözcükler başka dillere de alınarak bu dilleri zenginleştirmiştir. Örneğin; Fidan, taze çıkan bitki dalı sürgünü (sürgün), filiz, yeni-çıkan-ince dal veya tomur anlamındaki “**şıpırık**” (Azeri ağızlarında “**şurup**” ve buna yakın muhtelif ses değerleri ile seslendirilen) sözcüğümüz İngilizcede “**sprout**” seslendirilen Ön-Türk dili köklü sözcüktür.

Çıpırık/şıpırık/şıpırık/sırık sözü çırpı/şırpı/çılpy/şılpy sözleri aynı sözün farklı lehçe ve ağızlarda söyleniş şekilleridir. Aynen Türkçede ses değişimlerinin yaşanmasına benzer biçimde Sümer dilinin de lehçe ve ağız farklılıkları vardı.

Sümerce “**SIRIK-DALI / SIRIK**” anlamındaki söz, “**ŞİR-**” kök-sözcüğü ile seslendirilen “**ŞİR-DA**” sözcüğüdür. Eklemlili bir dilin olan Sümer dilindeki bu sözcük ile Türk dilindeki aynı anlamdaki sözcüğün köken birliği olduğunu açıkça görülmektedir.

İngilizceye ve başka dillere geçen “**Sprout**” sözcüğü bir fiil olarak PIE denilen köklerde “**spreud**” şeklinde mevcuttu diyen Batılı kelime köken bilimi sözlükleri bunun kanıtı olan en eski yazılı kaynaklardan net şekilde bahsedemezler.

Eski-İngilizce de bu “**sprutan**” sözcüğü olarak (in **asprutan** "to sprout", “**spreawlian**” "to sprawl", “**sprædan**” "to spread," “**spreot**”, "pole-", Proto-Germanik dilde ise “**sprut-/spriozan**” olarak veya bugünkü-Almanca’da “**sprießen**” "to sprout", Ermenicede “**sprem**”, “**scatter**”; sözleri ile) görülür²⁹.

Burada ‘sürgün’ sözcüğündeki ‘sürmek’ fiili ile “ser-” kökündeki (sermek ve serpmek fiillerinden olan) sözler arasında da geçmiş ortak ana-kökten ayrılmış olmaları ihtimalinden bahsetmek isterim. Yani İngilizcedeki “**spread**” sözcüğü bizim **serp-etmek/serpmek/serp-itmek** sözümüz ile de ortak kökten bağlantılıdır diye biliriz.

Peki, “**serpmek**”, “**sermek**”, “**sürmek**”/“**sürgün**” (bazı ağızlarda sürgün-çıkış/sürmüş yerine **sürüp/şurup**) sözlerinin kökü ne kadar eski? Bu kökün Sümer dilinde de farklı türemeleri var mı?

Sümer dilinde “**Si-**” sözcüğünün anlamlarından bazıları “**su-dolmak/dolmak**”, “**vermek**”, Sümer dilinde “**si-a**” sözcüğü “**dolu**” anlamında, Sümer dilinde “**sig**” sözcüğü (aynı zamanda bizim sık/sıkı/sıklık/sıkışık sözlerimizin Sümer/Kenger dilindeki kökteşi) “**saçmak, yaymak, vurmak, darlık, dar, titremek, sarsılmak, sallamak, birlikte bulunmak, soymak, sürmek, yarmak, açmak, boşaltmak, tahliye etmek, koymak, yerleştirmek, bağlamak, ilgili-olmak, saçmak**” anlamlarında, “**si-ig-da**” (sepet, sele veya çanta anlamında ve muhtemelen sondaki “-da” sesi taşıma/daşıma sözcüğünün Sümer öncesi Ön-Türk dilindeki “da-” kökü ile bağlantılı olabilecek), Sümer dilinde “**si-il**” sözcüğü “**yarmak, ayırmak, bölmek, dağıtmak**” anlamında ve bizim “**siil/siğil**” ve sıyırmak anlamındaki “**sıyır**” sözcüğümüz ile yakın ses değeri ve anlam içeriği dahilindeki sözcük), Sümerce “**si...e**” ve “**si...mu**” sözcükleri her ikisi de “**çıkamak, filizlenmek**” anlamında eş anlamlı olan sözcüklerdendir. Sümer dilinde “**sur**” sözcüğü “**teşkil-etmek**”, “**bitki-örtüsü**”, “**flora**”, “**mızrap**”, “**pena**”, “**sıkmak**”, “**sıkıştırmak**”, “**su-dökmek**”, “**sulamak**”, “**sürünmek**” anlamlarında da kullanılmıştır. Sümerce “**şu-rum**” sözcüğü öğüterek/**sürterek** ezmek (sürtmek / sürümek / **sürüm** sözcüklerimiz ile kökteş) ve Sümerce “**şu-ur**” sözcüğü (bugün Azeri vb yakın ağızlarda **sür-/sürüp, sürgün/şurup** (**sürgün-filiz** anlamında) sözcüktür. Bu sözcük Sümerce **dal, şube, bölüm** anlamında da kullanılmıştır.

Sümerce “**şub**” sözcüğü (bugün **sürgün-filiz** anlamında kullandığımız “**sur-/sür/şur-**” kökünden “**şurup/sürüp**” sözcüğü) saz, kamış, hasırotu anlamında ve Sümerce “**şuba**” sözcüğü ‘çoban’ (çuba/çuban), kılavuz anlamında da kullanılmış olan sözcüklerdir.

Bu **çoban** anlamındaki Sümerce “**şuba**” sözcüğü muhtemelen Ç/Ş ses değimi ile “**şub**” sözü “**çub**” sözü ile yani ‘çubuk’ ve ‘çöp’ sözcükleri ile de köken bağlantısı olabileceği bilgisi vermekte. Sümer dilinde “**şukur**” (bugünkü çıkır/çıkamak fiili kökteşi) sözü “**mızrak**”, “**kargı**” anlamında kullanılmıştır.

Bugün Türkçedeki “**diremek, diri**” ve “**direk**” sözcüklerinin “**di-**” sesi ile başlayan Sümerce “**dim**” sözcüğü “**sopa**”, “**değnek**”, “**çubuk**”, “**direk**” gibi anlamlarda da kullanılmıştı. Ancak aynı şekilde Sümerce “**zu-ub**” sözcüğü (“**zuub**” seslendirilişindeki Z/S ve B/P ses değişimi ile söylenir şekli olan “**su-up**” sözcüğü bugün **sap/sopa** dediğimiz sözcüğün Sümer kökteşidir ve) **sopa**, değnek, **çubuk**, kazık, **direk**, baston, asa gibi anlamlarında kullanılmıştı. Sümerce “**zub**” sözcüğü de

²⁹ [Online Etymology Dictionary, <https://www.etymonline.com/word/sprout#etymonline_v_21903>]

“**çubuk**” anlamında kullanılmaktadır. “**Çub-**” ve “**zub**” sözcüklerinin anlam birliği vardır. Ses değeri de aradan geçen binlerce yıl içerisinde neredeyse çok küçük bir değişiklik geçirmiştir denilebilir.

Sümerce “**şugi**” ve “**şu-gi**” sözcüklerinin ortak anlamlarından birisi bizim bugün “**sürgü**” dediğimiz sözcüktür. **S / Ş** Ses değişimi ile Sümer “**şugi**” / “**şu-gi**” sözcüğü ile “**sürgü**” sözcüğümüz arasında ses değeri yakınlığı da oldukça dikkat çekicidir.

Aynı şekilde Sümerce “**dal**” “**şube**”, “**bölüm**” anlamına gelen “**şu-ur**” sözcüğü de Azeri ağızlarında “**dal-sürgünü**” anlamında seslendirilen “**şurup**”/“**sürüp**” (sürmüş/sürgün+vermiş anlamında) sözcüğünün ve **S/Ş** ses değişimi ile “**dal-sürgünü**” anlamında kullandığımız “**sürgün**” veya “**sürgü**” sözcüklerinin “**sur-/sür-**” köküyle yakın ses değeri ve anlam birliği içindedir.

Bu örneklerin tamamı hem Sümer dilinde hem de Türk dilinde ortak sözcüklerin farklı türemelerinin de birbiri ile ses ve anlam birliği veya yakınlığı içerisinde olduğunun kanıtıdır. İşte bu sebeple Sümer dili Türk dili ile akraba bir dil hatta aynı dilin farklı lehçelerinin eski ve bugünkü biçim değiştirmiş halidir denilebilir. Çünkü benzeri örnekler çok sayıda farklı sözcüklerin köklerinde de görülmektedir. Bu örnekler sıradan sözcük alışverişi veya iletimi ile açıklanamazlar, çünkü ortak kök sözcüklerin farklı türemeleri de birbiri ile örtüşür şekilde her iki dilde görülmektedir. Bizimkine kıyasla PIE kökten denilen diller sözcüklerinin yazılı en eski örneklerini bizimki kadar eski tarihlere referans veremezler. Ancak Batılı dil bilimciler “Sümer dili öldü yaşayan akrabası yok demekteler”. Yani kendilerinin sözcüklerini bu eklemli dile bağlamayacaklarının farkındalar aslında ve bizim de bağlamamızı istemiyor gibiler.

Yazı malzemeleri çok olsa da bu PIE ortak kökten denilen diller son dönem toplama dilleridirler. Bu anlamda bu dillerin eski-sözcük-kökleri çoğunlukla kendi dilleri içinde gelişmiş de bugüne gelmiş değildir. Teorik olarak bu dillerden alıntı sözcükleri çıkarsan kendi aralarında anlaşmalarını sağlayacak basit cümleler kurmaları bile mümkün olmaz.

Sözcük varlıkları büyük oranda eklemli dillerden konuşan komşularından alıntıdır. Atalarımızın göçebe boylarının komşu olmadığı dünya üzerinde bir halk neredeyse yoktur. Dolayısı ile bütün dilleri etkileyen en baskın kaynak dilin Ön-Türk göçebe boylarının muhtelif ağızları olması da normaldir. PIE kökten denilen dillerin kelime köken sözlükleri bol miktarda uydurma ve hayal ürünü referanslar ile doludur. Bunlar kendi dil ve kültür köklerini bağlayacak bir geçmiş bulamamaktadırlar. Bunlar aslında PIE dedikleri dilin bizim adına Turani kök dil, Güneş-dili veya Sümer Öncesi Ön Türk dilleri dediğimiz ‘ana-kök-dil’ olduğunun da henüz farkında değiller.

İçimizde “güneş dil teorisine” çemkiren okumuş okumamış ya da okuduğunu anlamamış tipleri de en çok akademilerin içerisinde görüyoruz. Aynı durum Türklerin Anadolu’ya 1071 yılında geldiğini söyleyenler için de geçerlidir. Bu kafa yapısındaki içimizdeki Batılıların bizim ortaya attığımız bir iddiayı veya bulguyu incelemesi veya algılaması mümkün değildir. Kanıtları görmezden geliyorlar iddia ve bulgulara elbette hiç bakmazlar. Bunların algıları kendi kültürüne kapalıdır. Ancak yine bir Batılı bulgularımızı onaylarsa bunlar o zaman Batılı onayladı diye bakma ihtiyacı belki duyar veya doğrudan Batılının onayladığı şeyi kabul ederler. Çünkü bunların çoğunun bilgi birikimleri ve kapasiteleri bunu kendi başına yapmaya da yeterli değildir. Hayatın içinde bunun örneklerini gördük. Araştırmacı yazar Sayın Cengiz Özakıncı Türk Tarih tezlerinin

veya güneş dil teorisinin Atatürk tarafından rafa kaldırılmadığını veya kendisinin yaşadığı dönemde bu tezlerden vazgeçmiş olmadığını belgeleri ile kanıtladığı halde bu belgeler akademilerde ve medyada köşe başlarını tutmuş bazı yeli Batılılar tarafından görmezden gelindi.

Bundan daha 'garip, güdümlü ve bağımlı' bir kafa yapısı taşıyan canlı türü ben düşünemiyorum.

Kendi köklerini bilmez Batı kültürü narkomanı, semirmiş kompleksli tiplerin vazife basamaklarını hızlı tırmandığı ülkelerde elbette doğruları söyleyenlerin sesi kısılır duyulmaz olur. Ancak bundan yılarak gerçekleri söylemekten ve yazmaktan vazgeçecek değiliz, çünkü başöğretmenimiz Mustafa Kemal Atatürk'ten böyle öğrendik.

Ancak akılcılığa ve gerçek bilime dayanmayan hiçbir gidişat sonsuza kadar sürdürülemez.

Bugün dil bilimi adamları içerisinde Türkler Atatürk dönemi öncesi Latin alfabesi kullanmadı sanan cahilleri görüyoruz. Araştırmadan ezbere konuşan kimselerdir bunlar. Batıda öyle dendiği için öyledir herhalde diyen tiplerdir bunlar. Batılılar arasına da Türkler Arap alfabesinden başka alfabe kullanmadı ve Özbek dili, Azeri dili, Kazak dili (vb diller) Türk dili değildir fakat bunlar ayrı ayrı dillerdir diyen dangalakları da görüyoruz. Bu aşağılık genellemeler hep ırkçı saldırının, ortak kültürü parçalama çabasının akademik seviyede organize yapılan şekilleridir. Türk dili ve Türk tarihi hakkında hiç bir şey bilmeyen dangalaklar bu memlekette umuma açık kanallarda dil ve tarih dersi vermiştir. Söz konusu olan Türk dili ve tarihi ise Batıda da durum aynıdır.

Her kültür kendi dilinin ve kültür varlığının geçmişini arar. Biz geçmişimizi büyük oranda biliyoruz fakat bize sizin geçmişiniz öyle değildi diyebiliyorlar. Aslında kendi geçmişlerini bilemiyorlar bulamıyorlar ve bizi de öyle sanmaktalar.

Siz İngilizlerin ve Avrupalıların dünya üzerinde buldukları tarihi eserleri neden yerinde korumak yerine kendi ülkelerine götürmeyi tercih ettikleri hakkında hiç düşündünüz mü?

Bunlar devasa taş bloktan yapılmış Amerikan yerli halklarının atalarının mimari eserlerini veya Mısır piramitleri gibi tarihi yapıları British Museum'a veya Berlin'de bulunan bir müzeye ya da Paris'e taşıyabilse idi bunu çoktan yapacaklardı. Bu yapıların nasıl yapıldığını anlamadıkları için nasıl söküleceğini ve Avrupa'ya taşınacağını da keşfedememiş olmalılar.

Her halk kendinde olmayanı arar. Mesela, güvenliğinden emin olmayanlar veya komşu halklara saldırmak niyeti olanlar silah biriktirir. Bir türlü doymak bilmeyenler yiyecek biriktirir. Paraya doymayanlar ölene kadar para biriktirir. Voynich elyazmasına adı verilen sahaf Voynich kendisi soylu birisi veya köklü ve tanınmış bir ailenin üyesi değildi. Bu sebeple kendisine soylu gibi görünmesini sağlayan soyluların ön adlarını takarak kullanıyordu ve kurduğu şirkete de Avrupalı tanınmış bir soylu ailenin soyadını taklit ederek bir isim vermişti. Çünkü o da kendisinde olmayanı bu şekilde sahte yollardan elde ederek bunun ona verdiği zihinsel tatmini yaşıyordu.

Hırsızlar ve açgözlüler ihtiyacı olmadığı halde ihtiyacı olan insanlara yardım etmek veya varlıklarını tabiatı ya da hayvanları korumak için kullanmak yerine sürekli para ve altın biriktirmeye devam ederler. Bunlar için yatağın veya yastığının altına para ve altın ile dolmuş olması ve depolarının bankalarının tıka basa para dolmuş olması önemli değildir. Doymadıkları

için para basma hakkını bile çoğu zaman ellerinde tutan yine bu açgözlülerdir. Para ve maddiyat ile olmayan soylarını yaratmışlardır ama kökleri yine de yoktur. Ararlar bulamazlar köklerini.

Yani atalarında olmayanı biriktirmek insanların zihnine veya genetik kodlarına işlenmiş gibidir.

Özetle bu bir tür zihinsel hastalıktır ve her canlı kendisinde olmayanı arar ve başkasına zarar verecek bile olsa bu açlığını gerekirse zor kullanarak başkasından alarak gidermeye çalışır.

Ben de Türk dilinin farklı lehçeleri ve ağızlarını anladığım halde Türkçeyi iyi bilmediğim için Türk dilinin köklerini araştırıyorum ve hedefim mümkün olduğunca farklı lehçe ve ağızları öğrenmek. Yani insanların çoğu aslında kendisinde olmayanın veya olduğu halde tatmin etmeyen peşinde koşarlar. Ancak bir de senin olmayanı zorla, yalanla, güç kullanıp başkasını ezerek ve başka milletlerin kültür varlıklarını kendi evine taşıyarak bunu hastalık boyutuna taşıyan insanlar ve devletler vardır.

Bunların gerçekte sadece ve sadece gerçeklerden uzaklaştırılmış fabrikasyon tarih bilgisini eğitim kurumlarına dahil ettikleri için dil kökleri veya kültür köklerini gösterecek gerçek tarihlerini bulma şansı hiç yoktur. Çünkü gerçekler kafalarındaki hayale uymaz. Böyle olunca tarih yaratmaya daha büyük hevesle soyunurlar. Bunlar kendi hayal dünyalarına göre hayatın gerçeklerini eğer bükerek kendi kafalarına göre bir geçmiş tarih yazarlar ve o tarih de genellikle bunların atalarının üstün ırk olduğu mesajını üstü kapalı da olsa her ortamda her fırsatta verir.

Bunlar geçmişlerini bulamadıkları için başka milletlerin tarihi eserlerini bulundukları yerde korumak yerine kendi ülkelerine taşıyorlar. Yani tarihlerini ve geçmiş köklerini bilemedikleri için bu eserleri kendi ülkelerine taşıyorlar. Bilinçaltından gelen bir emirdir bu. Anlayacağınız hastalar ancak farkında değiller. Zaten zihin hastalıklarında hastanın kendisi gerçeklerin farkında değildir ancak bu durum onlar ile birlikte yaşayanlara zor gelmektedir.

İşte Batının ve içimizdeki Batılının dil bilimi de buna benziyor. Sözcüklerimizi alıp alıp hayali sözde ata dili yaratıp oraya bağlıyorlar. Bu akıl hastalığının bir biçimidir ve üzerinde çalışması gereken biz değiliz veya gerçek dilbilimcileri değildir. Bu konunun üzerinde çalışması gerekenler akıl hastalıklarında uzmanlaşmış doktorlar ve psikologlardır.

Bugün ve uzunca bir süredir Batıda tarih ve dil bilimi Avrupa merkezîyetçi düşünce ile yapılmaktadır. Bunlara sorsan dünya üzerinde gelmiş geçmiş medeniyet adına ne keşif yapıldıysa bu keşifleri bunların ataları yapmıştır. Diğer halkların medeniyete bunların ataları kadar katkısı olmamıştır. Atalarının muhtemelen yaptığı en karmaşık keşif medeniyete ve insanoğluna zarar veren soykırım olayını keşfetmeleridir diye düşünüyorum. İnkâr edemezler çünkü Amerika kıtasında yaptıkları ortadadır. Bu işi sadece Amerika kıtasında da yapmadılar.

Bugün de petrolü olan topraklarda önce diktatörleri destekleyerek iş başına getiriyor sonra burada diktatör var halkı eziyor diyerek demokrasi götürelim ayağına bu ülkelerin petrol ve madenleri veya toprakları için askerleri ile birlikte kendilerine ait olmayan yerlere gidiyorlar. Gittikleri yerde demokrasi getirirler destekleyeceğiz ama demokrasiyi yeşerttik diye gösterebilecekleri tek bir kara parçası da yoktur.

Bunu açıkça söylemezler ancak insanları kemik yapısı veya kafatasına ya da rengine bakarak onların üretkenliği ve davranış eğilimleri arasında bağlantılar kurmaya çalışırlar. Bugün 2020 yılında mesela British Library’de bir üyelik hesabı açmak isteyin doldurmanız gereken formda sizden ırkınızı da sorabilirler. Neden? Çünkü hasta hasta olduğunun farkında değildir ancak bunlarla iç içe ya da komşu olarak yaşayanlara zor gelen bir durumdur bu.

Daha yakın geçmişte insanların kafatası yapılarını sınıflandırdı ve buna bağlı olarak “ari” ırktan ataları olduğu kavramını geliştirdiler. Hitlerin de aynı hayallerin peşinde koştuğunu unutmur kendilerini Hitlerden farklı görürler. Hâlbuki tarih iniş ve çıkışlar ile doludur. Türk dilli halklar içindeki hainlerden hak ettikleri gibi ve cahillerden de onları eğiterek kurtulduğu anda tekrar ilerlemeye başlayacaklardır. (Aynen Atatürk döneminde olduğu gibi.)

Burada dil bilimi alanında yazdıklarım elbette en doğru okuma budur diye bir iddia içermez.

Ancak her baktığı kelimedede Arapça veya Farsça kökler arayanlara bir fikir verecekse bu yazıyı ve tuttuğum yolu başarıya ulaştırmış sayarım.

Söyleyeceklerim de elbette bitmedi. Daha yeni başladım diyebilirim.

Yazan: Ahmet Ardiç

Not: Bu makale ilk olarak 2018 yılında yazılmıştır ve buna zaman zaman eklemeler de yapılmıştır. Bu yazıya yapılmış en son eklemenin yapıldığı tarih de 27 Temmuz 2020 yılıdır.

Faydalanılmış olan sözlükler / kaynaklar:

- [Aydın, Nafiz ; “Büyük Sümerce Sözlük”, 2013 TDK yayınları, Ankara / ISBN 978-975-16-2609-7]
- [Etimoloji Türkçe, <www.etimolojiturkce.com>]
- [Sözce Sözlük,<www.sozce.com>]
- [S.Nişanyan-Sözlük, Çağdaş Türkçenin Etimolojisi< [https://www.nisanyansozluk.com/? >](https://www.nisanyansozluk.com/?>)]

YASAL UYARILAR: Bizim bu yazımızı kısmen veya tamamen paylaşmak isterseniz, yazar adını (Ahmet Ardiç) belirterek kaynak göstermek kaydı ile paylaşabilir veya alıntı yapa bilirsiniz.

Yazışma Adresi:

"Ata Team Alberta Canada"
turkicresearch@gmail.com